بسم الله الرحمن الرحیم

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

استان شناسی کرمان

پایهٔ دهم

دورهٔ دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	استان‌شناسی کرمان ـ پایهٔ دهم دورهٔ دوم متوسطه ـ ۱۱۰۳۲۱
پدیدآورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	ماشاالله جلالی‌فر، محمدحسین کلانتری، محمد نادری، مهدی مرادی، داود پوردهقان، خوبیار دهش، محمد لطیف‌کار، احمدعلی نادری، اصغر ابراهیمی و فاطمه‌بیگم روح‌الامینی (اعضای گروه تألیف) ـ جعفر جعفری‌فرد، روح‌الله شهابی، نسرین جوانشیری و فروغ نادری (بازنگری و اصلاح) ـ محمدکاظم بهنیا، حسن ستایش (ویراستار)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	اداره کلّ نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی :	احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) ـ طاهره حسن‌زاده (مدیر هنری، طراح گرافیک و طراح جلد) ـ زهره بهشتی‌شیرازی (صفحه‌آرا) ـ کبری اجابتی، سیده‌فاطمه محسنی، سیف‌الله بیک‌محمددلیوند، سیما لطفی، زینت بهشتی‌شیرازی و حمید ثابت‌کلاچاهی (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان :	تهران : خیابان ایرانشهر شمالی ـ ساختمان شمارهٔ ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن : ۹ـ۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه : www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
ناشر :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران ـ کیلومتر ۱۷ جادهٔ مخصوص کرج ـ خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن : ۵ـ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۹ـ۳۷۵۱۵
چاپخانه :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ :	چاپ پانزدهم ۱۴۰۴

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به‌صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۴-۲۴۰۸-۰۵-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-05-2408-4

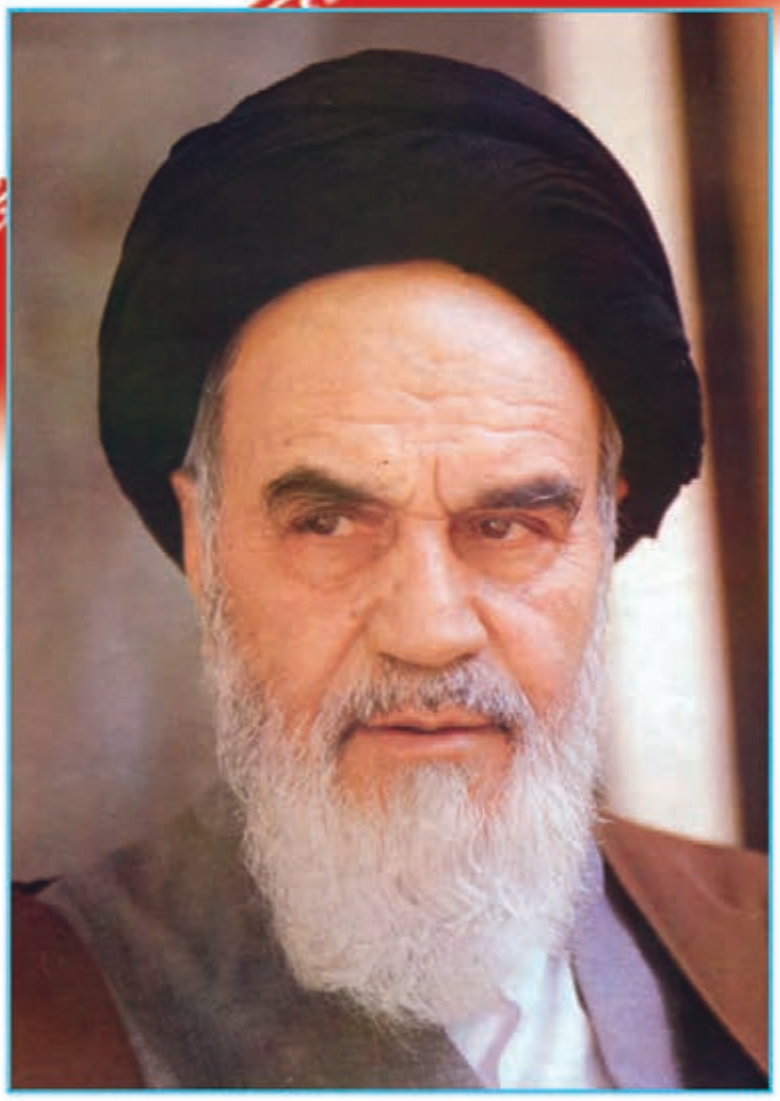

نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد در یک کشور و نمی‌تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنبالهٔ نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده‌است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همهٔ عالم است.

امام خمینی(قُدِّسَ سِرُّهُ)

دریای خزر
سرزد از افق، مهر خاوران
فروغ دیدهٔ حق باوران
بهمن، فرایمان ماست
پیامت ای امام
استقلال، آزادی نقش جان ماست
شهیدان، پیچیده در گوش زمان فریادتان
پاینده مانی و جاودان
جمهوری اسلامی ایران
خلیج فارس
تنب بزرگ
تنب کوچک
ابوموسی
دریای عمان

فهرست مطالب

فصل اوّل ــ جغرافیای طبیعی استان کرمان ۱
درس یکم : موقعیت جغرافیایی استان ۲
درس دوم : ناهمواری‌های استان ۴
درس سوم : آب و هوای استان ۱۰
درس چهارم : منابع طبیعی استان ۲۴
درس پنجم : آلودگی‌های محیط زیستی ۳۵

فصل دوم ــ جغرافیای انسانی استان کرمان ۴۱
درس ششم : تقسیمات سیاسی استان ۴۲
درس هفتم : جمعیت استان ۴۹
درس هشتم : شیوه‌های زندگی در استان ۵۳

فصل سوم ــ ویژگی‌های فرهنگی استان کرمان ۶۲
درس نهم : آداب و رسوم مردم استان ۶۳

فصل چهارم ــ پیشینهٔ استان کرمان ۷۵
درس دهم : گذشتهٔ استان و مراکز اولیهٔ تمدن و میراث فرهنگی و تاریخی ۷۶
درس یازدهم : جایگاه استان و نقش مردم در دفاع از ایران اسلامی و حرم‌های اهل بیت علیهم السلام ۸۵

فصل پنجم ــ توانمندی‌های استان کرمان ۹۵
درس دوازدهم : توانمندی‌های استان در زمینه زیارت و گردشگری ۹۶
درس سیزدهم : توانمندی‌های اقتصادی استان ۱۱۵

فصل ششم ــ شکوفایی استان کرمان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ۱۲۴
درس چهاردهم : دستاوردهای انقلاب اسلامی در استان ۱۲۵
درس پانزدهم : چشم‌انداز آیندهٔ استان ۱۳۷

سخنی با دانش‌آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامهٔ استان‌شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان‌شناسی چیست و مطالعهٔ این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش‌آموز عزیز این است که کتاب استان‌شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه و مسئول است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور و سرزمین ملی خویش در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آنچه در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینهٔ تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو بینشی عمیق از این مسائل پیدا کرده و راه‌حل‌های این مشکلات را پیدا کنید.

بدون شک شما مدیران آیندهٔ جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای، باید شما را به عنوان یک انسان مسئول به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی‌هایید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوّهٔ یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبهٔ محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامهٔ استان‌شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید؟

فراموش نکنید که همهٔ امکانات موجود در محیط، فرصت است، آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر، مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید.

آگاهی از مسائل استان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی استان خود آگاه شوید و برای حلّ آن، راه‌حل‌های خلّاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش دربارهٔ محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند استان و یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعهٔ شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه‌تنها می‌تواند موجب دلبستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فنّاورانهٔ کشور خود آشنا شوید. در این برنامه درمی‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبهٔ ایران عزیز تلاش کنند. در ادامهٔ این تلاش‌ها جهت رسیدن به قلّهٔ رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری

نظرسنجی کتاب درسی

استان کرمان از دیدگاه مقام معظم رهبری ــ مدظله العالی ــ

این شهر و این استان برخوردار از افتخارات تاریخی است. در این استان چهره‌های جاودانه‌ای که ریشهٔ علم و هنر و معماری و پیشرفت‌های علمی و دینداریِ عمیق و ایمان راسخ را نشان می‌دهند، در طول تاریخ کشور ما چهره‌های بسیاری هستند. قدمت ریشهٔ علم و هنر در این استان را از بیش از هزار سال پیش با نام محمدبن‌عیسی ماهانی، و بعد از او شخصیت‌های علمی، هنری و ادبی بزرگی ــ که ریاضیدان، منجم، عالم، فقیه، شاعر و هنرمند بودند ــ در گذشتهٔ پرافتخار تاریخی این استان و این شهر می‌توان مشاهده کرد.

این استان و مردم نجیب آن، خاطرات تلخی از گذشته‌ها ــ که چندان از ما دور نیست ــ دارند. پادشاهان جبار ــ چه قاجارها و چه قبل از آن‌ها ــ با این شهر و مردم آن چه کردند. در دوران نظام‌های طاغوتی و بی‌خبر از معنویت، ارزش‌های معنویِ این شهر نادیده گرفته شد. در دوران خونبار نظام پهلوی، استعدادهای این شهر، مردم این شهر، واقعیت‌های بسیار برجسته و جذاب این شهر و این استان به‌دست غفلت و فراموشی سپرده شد. در سال ۵۷، آن روزی هم که مردم این استانِ به ستوه آمده از ستم‌های متراکمی که بر آن‌ها شده بود، فریاد برآوردند و اجتماع کردند، مسجد جامع این شهر را به آتش کشیدند و مردم را به قتل رساندند. خاطره‌های تلخ و شیرین در فضای این شهر و استان بسیار است.

شما مردم با تجربه‌ای هستید. نسل‌های گوناگون کرمانی تجربه‌ها و معارف گذشته را نسل به نسل و دست به دست منتقل کرده‌اند. کرمانی، با ادب، باظرفیت، با تحمل، با ایمان و با پختگی همراه است و می‌تواند مسائل اساسی را خوب درک و تحلیل کند. در طول دوران مبارزه، بعد از پیروزی و در طول دوران انقلاب و جنگ تحمیلی، کرمان توانست شخصیت بارز خود را در میدان‌های گوناگون نشان دهد. سرداران بزرگ، فدائیان راه اسلام و شهیدان عالی‌مقام و نام‌آور و پُرافتخار، برجسته‌ترین چهره‌های این استان شده‌اند؛ جوان‌هایی که از خاک برآمدند و در افلاک درخشیدند؛ نام‌هایی که هرگز از یاد مردم ایران نخواهد رفت. در صحنهٔ علم و تدبیر و سیاست، شهید عزیزمان، مرحوم باهنر، چهرهٔ فراموش نشدنی این استان است. بحمداللّه در دوران ما هم عالم، سیاستمدار، منجم، ریاضیدان، شاعر، تاریخدان، نویسنده و قصه‌نویس از این استان آن‌قدر در سرتاسر کشور حضور دارند و نام‌های شناخته شده‌ای از آن‌ها در ذهن همه هست که امکان نام‌آوردن آن‌ها نیست.

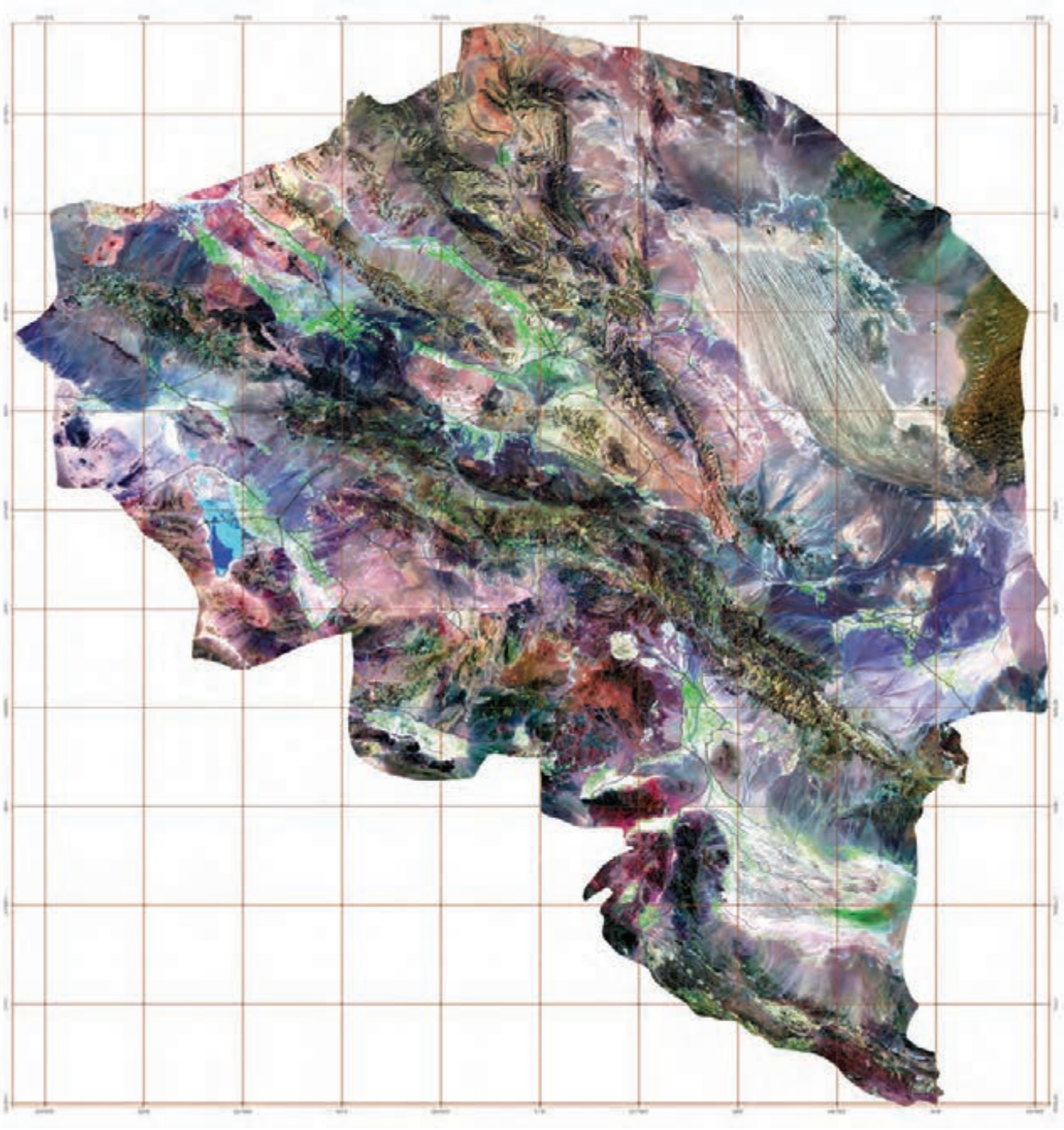

تصویر ماهواره‌ای استان کرمان

تصویر فوق یک تصویر ماهواره‌ای Landsat -7 است که از کل استان در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ هجری شمسی گرفته شده است. در این تصویر که تحت‌عنوان تصویر گویا شده، شناخته می‌شود، خطوط آبی رنگ، رودخانه‌ها، خطوط سیاه رنگ جاده‌ها و خطوط قهوه‌ای رنگ شبکه مختصات جغرافیایی را نشان می‌دهد. همچنین زمین‌های زراعی دارای محصول، به رنگ سبز روشن، باغات و اراضی جنگلی به رنگ سبز تیره و اراضی بایر و لم‌یزرع به رنگ سفید دیده می‌شوند.

(عکس از سازمان فضایی ایران)

فصل اول

جغرافیای طبیعی استان کرمان

درس اول : موقعیت جغرافیایی استان

موقعیت جغرافیایی استان

به شکل ۱ــ۱ نگاه کنید، استان کرمان در کجای کشور عزیزمان ایران قرار دارد و با کدام استان‌ها همسایه است؟ در این درس با موقعیت نسبی و ریاضی استان کرمان آشنا می‌شوید.

موقعیت نسبی : استان کرمان با وسعت ۱۸۲۷۲۶کیلومتر مربع در ناحیهٔ جنوب شرق کشور واقع شده و پهناورترین استان کشور است. این استان از شمال به استان‌های خراسان جنوبی و یزد، از جنوب به استان هرمزگان، از شرق به استان سیستان و بلوچستان و از غرب به استان فارس محدود می‌شود و مرکز آن شهر کرمان است.

شکل ۱ــ ۱ــ نقشه تقسیمات کشوری جمهوری اسلامی ایران به تفکیک استان

موقعیت ریاضی (طول و عرض جغرافیایی)

به جدول ۱ــ۱ نگاه کنید. استان کرمان از نظر طول جغرافیایی در بین نصف النهارهای ′۳۰°۵۴ تا ″۳۶′۳۰°۵۹ شرقی نسبت به نصف النهار گرینویچ واقع شده است. با توجه به نقشه و جدول، استان کرمان از نظر عرض جغرافیایی بین کدام مدارها و در کدام نیمکرهٔ زمین واقع شده است؟

جدول ۱ــ۱ــ موقعیت ریاضی استان

شرح	طول جغرافیایی شرقی						عرض جغرافیایی شمالی					
	ثانیه	دقیقه	درجه	ثانیه	دقیقه	درجه	ثانیه	دقیقه	درجه	ثانیه	دقیقه	درجه
موقعیت ریاضی	۰۰	۳۰	۵۴	۳۶	۳۰	۵۹	۸	۳۲	۲۶	۰۰	۰۰	۳۲

فعالیت گروهی ۱ـ۱

۱ــ در شرق استان کرمان چاله..... و استان..... قرار دارند.

۲ــ استان کرمان کمترین مرز مشترک را با استان..... دارد.

۳ــ اختلاف بین شمالی ترین و جنوبی ترین نقطهٔ استان..... درجه و..... دقیقه و..... ثانیهٔ عرض جغرافیایی است.

درس دوم : ناهمواری‌های استان

شکل ۲ــ۱ــ کوه‌های هزار

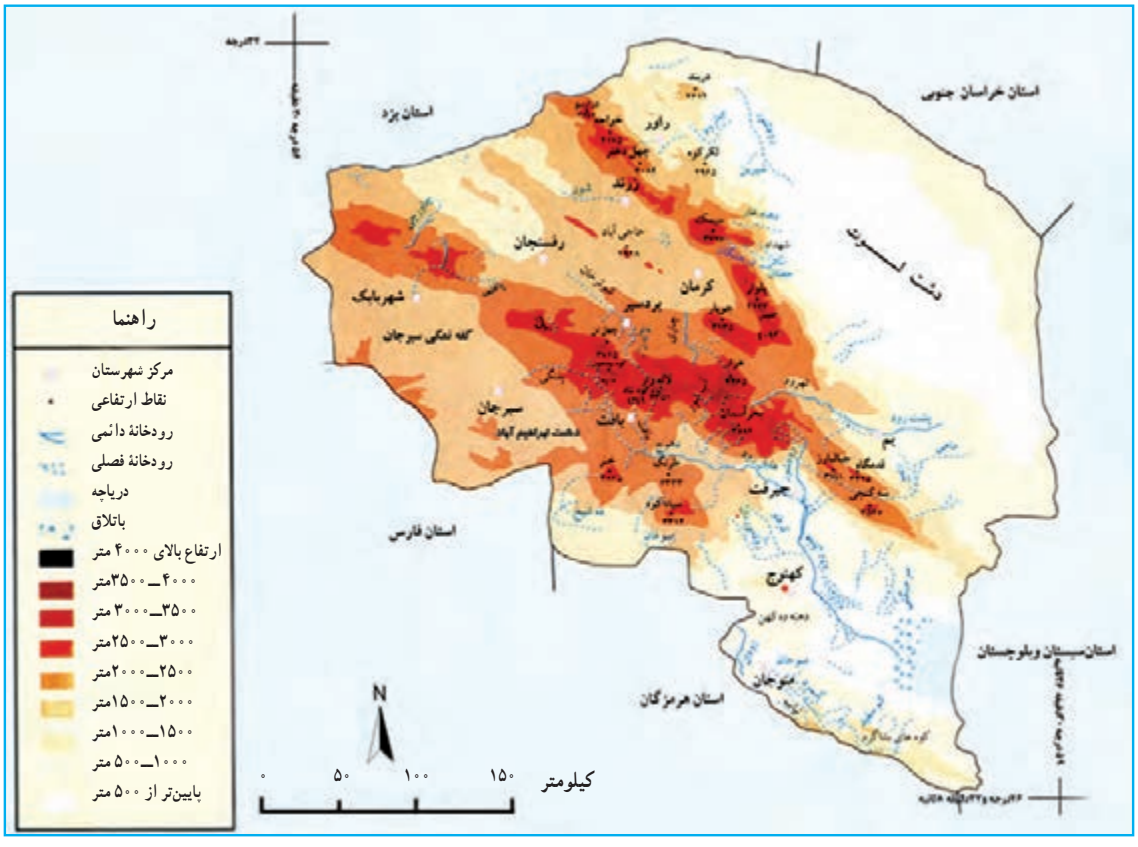

شکل ۳ــ۱ــ نقشهٔ ناهمواری‌های استان

جغرافیای طبیعی استان

به شکل ۳ــ۱و راهنمای آن دقت کنید. آیا تمامی‌سرزمین کرمان از لحاظ ناهمواری یکسان است؟ چرا؟ در این درس، شما با ناهمواری‌ها و همچنین پدیده زلزله در استان آشنا می‌شوید.

سیمای ظاهری ناهمواری‌های استان کرمان

از نظر شکل ظاهری می‌توان ناهمواری‌های استان را به دو ناحیهٔ بزرگ تقسیم کرد :

الف) کوهستان‌ها :

به شکل ۳ــ۱ توجه کنید. اکثر نواحی مرتفع و کوهستانی استان، به‌صورت رشته کوه‌های عظیم از محدودهٔ شمال و شمال غرب استان شروع شده و با جهت شمال غربی ــ جنوب شرقی به سمت مرکز استان گسترش یافته‌اند.

این ارتفاعات از شرق به دشت لوت، از شمال به چالهٔ رفسنجان ــ انار، از غرب به کفهٔ نمکی سیرجان و از جنوب به چالهٔ جازموریان محدود می‌شوند.

کوه‌های استان بخشی از رشته کوه‌های ایران مرکزی‌اند که با ارتفاع و بارش بیشتر نسبت به سایر نقاط استان، چهره آب و هوایی این نواحی را متمایز کرده و منشأ جریان رودها و پیدایش سکونتگاه‌های روستایی و شهری در سطح استان شده‌اند. این ارتفاعات را می‌توان به سه دسته کلی تقسیم کرد.

الف) دسته اوّل کوه‌های شرقی که از کوهبنان شروع شده و به موازات دشت لوت تا شمال بم گسترش یافته‌اند. از قله‌های بلند آن می‌توان دارستون (درارسو) در کوهبنان (۳۵۴۵متر) و پَلوار در شرق ماهان (۴۳۳۴متر از سطح دریا) را نام برد. از ویژگی‌های شاخص این رشته کوه‌ها فعال بودن گسل‌های آن از نظر زلزله‌خیزی است. (مثل گسل کوهبنان که از ۸ کیلومتری زرند می‌گذرد و کوهبنان بر روی آن واقع شده است.)

شکل ۴ــ۱ــ قلهٔ پلوار

در شهرستان راور گنبدهای نمکی ارتفاعات بلند و وسیعی را شکل داده‌اند که نقش بسیار مؤثری در شوری آب‌های سطحی و زیرزمینی منطقه داشته و شرایط بیابانی این نواحی را تشدید می‌کنند.

شکل ۵ــ۱ــ گنبدهای نمکی راور

ب) دستهٔ دوم، رشته کوه‌هایی که از شهر بابک شروع شده و با جهتی شمال غربی ــ جنوب شرقی در نواحی مرکزی استان گسترش یافته‌اند. از ویژگی‌های شاخص این رشته‌کوه‌ها این است که هر چه از اطراف به سمت نواحی مرکزی پیش رویم، ارتفاع افزایش می‌یابد. به‌طوری که قلهٔ هزار با ارتفاع ۴۴۶۵ متر (بلندترین قلهٔ ایران مرکزی) و قلهٔ لاله زار با ارتفاع ۴۳۵۱ متر از سطح دریا در مرکز این رشته کوه‌ها شکل گرفته‌اند. امتداد این رشته کوه‌ها سبب شکل‌گیری بلندترین شهر استان و سومین شهر بلند کشور یعنی شهر بافت با ارتفاع ۲۲۸۰ متر از سطح دریا شده است.

شکل ۶ ــ۱ــ کوه‌های جوپار (آلپ ایران)

شکل۷ــ۱ــ کوه‌های خبر

از دیگر کوه‌های بلند این ارتفاعات می‌توان کوه‌های جوپار، جبال بارز، بحر آسمان، گوغر، خبر و آتشفشان بیدخوان را نام برد.

ج) در محدودهٔ جنوبی استان، رشته کوه بشاگرد قرار دارد. این کوه‌ها جزء رشته‌کوه‌های مکران بوده که با جهت شرقی ــ غربی از تنگهٔ هرمز تا بلوچستان ادامه دارند.(مثل کوه‌های مارز و رِمشک)

کوه‌ها و نقش آن‌ها در زندگی انسان : به نظر شما چرا ناهمواری‌های هر ناحیه باید به دقت مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند؟ و چه نقشی در زندگی ما دارند؟

خداوند با آفرینش کوه‌ها ما را صاحب ذخایر بیکرانی از نعمت‌های خود کرده است. چنان‌که در آیه‌های ۱۹ و ۲۰ سورهٔ مبارک حِجر به این موضوع اشاره شده است. جغرافی‌دانان معتقدند که حیات در ایران مرکزی مدیون کوه‌هاست؛ زیرا نه تنها عامل تعدیل دما

هستند، بلکه تأمین کنندهٔ آب سرزمین‌های اطراف خود نیز بوده و نقش مؤثری در افزایش بارش دارند. کوه‌ها گنجینه‌ای از معادن بوده و زمینه‌های مساعدی را جهت گسترش پوشش گیاهی، ورزش، تفریح، گردشگری و... ایجاد می‌کنند. بنابراین شناخت ویژگی‌های آن‌ها به ما کمک می‌کند تا از توانمندی‌های آن‌ها به نحو احسن استفاده کنیم.

نقش دشت‌ها در استقرار سکونتگاه‌های انسانی ــ کوهبنان

سمت راست کوه گلچین (تُنُب واویلا)
و سمت چپ کوه پلوار (تُنُب)

غار دهج (شهر بابک)

معدن مس (سرچشمه)

کوه‌های بحر آسمان (جیرفت)

کوه‌های هزار (راین)

پوشش گیاهی ناحیه کوهستانی (کوه خبر)

شکل ۸ــ۱ــ توانمندی‌های مناطق کوهستانی استان کرمان

ب) دشت‌ها :

پهنه‌های نسبتاً هموار استان که سبب جدایی کوهستان ها از یکدیگر شده‌اند را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد :

۱ــ دشت‌های بیابانی : بسیاری از دشت‌های استان به دلیل ارتفاع کم، محصور بودن در بین ارتفاعات و دوری از دریاها دارای ویژگی‌های بیابانی‌اند. این دشت‌ها عموماً از رسوبات بادی پوشیده شده‌اند و رسوبات تبخیری گچ و نمک سبب شور شدن خاک آن‌ها شده است. هر چه از کوهستان‌ها دور شویم و به سمت مرکز این دشت‌ها پیش رویم از کیفیت خاک و آب کاسته می‌شود و دشت‌ها به شکل بیابان‌های خالی از سکنه و خشک و بی آب و علف در می‌آیند.

شکل ۹ــ۱ــ دشت لوت

شکل ۱۰ــ۱ــ دشت جازموریان

دشت لوت پست‌ترین دشت داخلی ایران (با حداقل ارتفاع ۵۶ متر از سطح دریا) و دشت ابراهیم‌آباد سیرجان مرتفع‌ترین دشت داخلی ایران (با ارتفاع ۱۷۱۰ متر از سطح دریا)، قسمت‌های وسیعی از چاله جازموریان، قسمت‌هایی از دشت رفسنجان ــ انار و کفهٔ نمکی سیرجان جزء این دشت‌ها می‌باشند.

۲ــ دشت‌های نیمه بیابانی : این سرزمین‌های نسبتاً هموار با مساحت متفاوت یا در کوهپایه‌ها و یا در بین ارتفاعات واقع شده‌اند و در طول زمان با فرسایش ارتفاعات رسوبات آبرفتی روی آن‌ها را پوشانده است. این نواحی به دلیل بالا بودن نسبی ارتفاع، خاک مساعد، آب‌های زیر زمینی غنی و پایین بودن نسبی دما از نظر کشاورزی و استقرار شهرها و روستاهای استان اهمیت زیادی دارند؛ مثل دشت‌های کوهپایه‌ای بافت، کوهبنان، جیرفت، بردسیر و. . . .

شکل۱۱ــ۱ــ دشت فاریاب

شکل۱۲ــ۱ــ دشت ارزوییه

فعالیت گروهی ۲ـ۱

۱ــ پدیده‌های زیر را در شکل ۳ــ۱ مشخص کنید :

الف) دشت لوت　　ب) کفه نمکی سیرجان　　ج) دشت ابراهیم آباد سیرجان

د) قله هزار　　هـ) مرتفع‌ترین شهر استان　　و) کوه‌های بحر آسمان

ز) گنبدهای نمکی استان　　ح) محدوده ارتفاعاتی که کشیدگی شرقی ــ غربی دارند.

درس سوم : آب و هوای استان

آب و هوای استان کرمان

به نظر شما آیا تمام نواحی استان دارای آب و هوای یکنواخت است؟ چرا؟

به تصاویر زیر نگاه کنید، این تصاویر مربوط به نقاط مختلف استان کرمان است. آیا می‌توانید نوع آب و هوای هر تصویر را بیان کنید؟

شکل ۱۳ــ۱ــ ناحیهٔ کوهستانی گوغر

شکل ۱۴ــ۱ــ ناحیهٔ بیابانی شهداد

شکل۱۵ــ۱ــ نواحی کوهپایه‌ای

جغرافیای طبیعی استان

استان کرمان به دلیل گسترش در عرض جغرافیایی، اختلاف ارتفاع زیاد، نوع توده‌های هوایی و همچنین پهنهٔ وسیع و خشک دشت لوت در شرق استان، آب و هوای متنوعی دارد. در این درس با انواع آب و هوای استان آشنا می‌شوید :

الف) آب و هوای بیابانی و نیمه بیابانی : این نوع آب و هوا بیشترین وسعت را در سطح استان به خود اختصاص داده است. دشت لوت، چالهٔ جازموریان، کفه نمکی سیرجان، دشت رفسنجان ــ انار، راور، بم، کهنوج، منوجان، قلعهٔ گنج و ارزوئیه این نوع آب و هوا را دارند. ویژگی‌های آب و هوایی این مناطق را می‌توان به‌صورت زیر خلاصه کرد.

۱ــ طولانی بودن دوره گرما در سال که گاهی بیش از ۸ ماه طول می‌کشد. میانگین دمای سالانه در این نواحی بین ۱۷ تا ۲۸ درجه سانتی‌گراد است.

۲ــ کمبود بارش : میانگین بارش سالانه در این نواحی بین ۳۰ تا ۱۵۰ میلی‌متر متغیر بوده و در برخی از این نواحی ممکن است سالیان سال هیچ بارشی صورت نگیرد(مثل دشت لوت).

۳ــ وزش بادهای شدید و مداوم : این بادها به دلیل عبور از روی سطوح داغ بیابانی ؛ دمایشان بالا بوده و سبب افزایش خشکی هوا و تبخیر و تعرق شدید می‌شوند (تبخیر و تعرق در چاله جازموریان بیش از ۴۰۰۰ میلی‌متر در طول سال برآورد شده است).

۴ــ ساعات آفتابی زیاد : این عامل از یک طرف سبب ایجاد دماهای بالا شده ولی از طرفی دیگر می‌تواند به‌عنوان یک منبع عظیم انرژی خدادادی جایگزین سوخت‌های فسیلی شود که متأسفانه به آن کمتر توجه شده است (به‌عنوان مثال ده سیف در حاشیهٔ دشت لوت ۳۶۰ روز آفتابی دارد).

برای مطالعه

بعضی از پژوهشگران بیابان لوت را گرم‌ترین بیابان کرهٔ زمین می‌دانند. پروفسور کردوانی استاد دانشگاه تهران همراه با چند نفر کارشناس ایرانی، درجه حرارت ماسه‌های شرق لوت را تا ۶۷ درجه سانتی‌گراد اندازه‌گیری کردند. با توجه به درجه حرارت بالا و تعداد روزهای آفتابی می‌توان از این قابلیت جهت تولید برق به بهترین نحو بهره برد.

ب) آب و هوای نواحی کوهپایه‌ای : این نوع آب و هوا در مناطق پایکوهی استان گسترش یافته است. در این مناطق به دلیل ارتفاع بیشتر و نزدیکی به کوه‌ها شرایط آب و هوایی مناسب‌تر است. میانگین بارش سالانه در این نواحی بین ۱۵۰ تا ۲۵۰ میلی‌متر و میانگین دمای سالانه حدود ۱۴ درجهٔ سانتی‌گراد است. نواحی پایکوهی بافت، رابر، کوهبنان، بردسیر و جیرفت دارای این نوع آب و هوا هستند.

شکل ۱۶ــ۱ــ مرغزار کوهپایه از نواحی پایکوهی شهرستان کرمان

ج) **آب و هوای نواحی کوهستانی** : این مناطق با ارتفاع بیش از ۲۵۰۰ متر از سطح دریا دارای میانگین دمای سالانه ۱۱ درجهٔ سانتی‌گراد بوده و میانگین بارش بیش از ۲۵۰ میلی‌متر می‌باشد که بیشتر به صورت برف می‌بارد. در این نواحی تابستان‌ها کوتاه و حداکثر مطلق دما در طی سال از ۳۰ درجه سانتی‌گراد تجاوز نمی‌کند مثل لاله‌زار، رابر، بحر آسمان، ساردوئیه و... .

شکل ۱۷ــ۱ــ ناحیهٔ کوهستانی ساردوئیه

محل زندگی شما در قلمرو کدام یک از مناطق آب و هوایی قرار دارد؟

پراکندگی مکانی بارش و دما در سطح استان

به جدول ۲ــ۱ توجه کنید :

۱ــ توزیع بارش را در این نواحی با هم مقایسه کنید. چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟

۲ــ بیشترین و کمترین میانگین دمای سالانه مربوط به کدام نواحی استان است؟ علت آن را بیان کنید.

جدول ۲ــ۱ــ بارش و دما در ایستگاه‌های سینوپتیک استان کرمان

شهر	ارتفاع به متر	میانگین دما به سانتی‌گراد	بارش به میلی‌متر	میانگین حداقل دما به سانتی‌گراد	میانگین حداکثر دما به سانتی‌گراد	تعداد روزهای یخبندان
بافت	۲۲۸۰	۱۵/۳	۲۵۱/۶	۹	۲۱/۶	۶۲
شهر بابک	۱۸۳۴	۱۵/۴	۱۴۶/۵	۷/۱	۲۳/۹	۸۹
کرمان	۱۷۵۳	۱۶/۱	۱۳۱	۷/۲	۲۵	۸۶
سیرجان	۱۷۳۹	۱۷/۵	۱۳۴/۸	۹/۶	۲۵/۴	۶۰
رفسنجان	۱۵۲۱	۱۹	۸۳/۱	۱۱/۶	۲۶/۴	۴۱
انار	۱۴۰۸	۱۸/۴	۶۸/۳	۱۰/۲	۲۶/۸	۵۸
بم	۱۰۶۶	۲۳/۶	۵۴/۵	۱۷/۶	۲۹/۵	۶
جیرفت	۷۲۲	۲۷/۱	۱۶۵	۲۱	۳۳	۲
کهنوج	۴۷۰	۲۶/۹	۱۷۵/۸	۱۹/۸	۳۴	۱
شهداد	۴۸۲	۲۷/۲	۳۲/۴	۲۱/۶	۳۲/۷	۱
زرند	۱۶۷۰	۱۷/۶	۹۵/۲	۹/۴	۲۵/۷	۶۰
کوهبنان	۲۰۱۵	۱۶	۱۲۷/۷	۱۰/۲	۲۱/۸	۵۴

برای مطالعه

جدول ۳ــ۱ــ میانگین بارندگی در ایستگاه‌های باران‌سنجی استان

نام ایستگاه	بارش به میلی‌متر	نام ایستگاه	بارش به میلی‌متر	نام ایستگاه	بارش به میلی‌متر	نام ایستگاه	بارش به میلی‌متر
قریت‌العرب بردسیر	۱۲۹	برج اکرم	۴۱	سیه بنوئیه	۲۹۵	پارک مطهری	۱۰۳
عرب آباد ماهان	۱۸۰	بلورد سیرجان	۱۸۴	مردهک جیرفت	۱۷۵	جوپار	۱۲۹
سید مرتضی بافت	۲۶۴	بیاض رفسنجان	۶۸	امیرآباد صوغان	۱۸۱	جنگل بویه سیرجان	۱۶۴
شعبجره زرند	۸۵	لطف‌آباد نوق	۷۸	حسین آباد راین	۱۳۲	چهارفرسخ	۵۰
سکنج ماهان	۱۵۱	والی‌آباد کرمان	۲۱۰	بیدکردوئیه	۱۹۶	حسین‌آباد بادیز	۲۰۰
سیرج کرمان	۱۳۹	بی‌بی حیات کرمان	۱۵۲	ره کوه چترود	۲۱۸	طرنگ	۲۷۴
کمسرخ شهربابک	۲۲۵	برفه شهربابک	۹۹	کاظم آباد	۱۰۰	هشون	۱۹۸
رابر	۳۲۱	بیدستان خبر شهربابک	۱۳۲	جهاد آباد	۱۵۹	هجین بردسیر	۷۸
فیض‌آباد راور	۱۸۵	باغ خوش سیرجان	۲۲۲	کوهپایه	۲۴۲	هجدک راور	۲۱۹
دوساری جیرفت	۱۴۸	پاقلعه شهربابک	۲۷۴	بهادرآباد	۱۳۵	نگار بردسیر	۹۳
دستجرد بردسیر	۱۵۴	پشته‌شیران‌کرمان	۱۸۸	تیکدر	۱۵۱	احمد آباد نوکن	۱۴۳
راویز رفسنجان	۲۵۷	دهبکری بم	۲۹۷	زنگی آباد	۱۰۰	نارپ بردسیر	۸۰
یزدان‌آباد زرند	۸۸	جمیل‌آباد بافت	۲۰۲	سربیژن	۴۷۰	فرمانداری منوجان	۱۶۷
سعادت‌آباد سیرجان	۲۰۲	چترود	۱۲۴	کشکوئیه	۷۹	مانی	۲۰۷
اسطور سیرجان	۱۹۱	هیشین جیرفت	۲۶۴	دهج	۱۰۰	میج بم	۱۹۷
اسلام‌آباد کهنوج	۱۱۸	جوزم شهربابک	۱۹۸	رباط شهربابک	۸۱	کلاکی دلفارد	۴۹۴
گوغر بافت	۳۶۴	دریجان	۲۸۶	دارزین بم	۶۵	کبوترخوان رفسنجان	۱۱۰
انجیرک بم	۱۵۵	خانوک زرند	۱۵۸	دهوئیه	۱۴۹	کوه خواجوئی سیرجان	۱۲۷
شاهماران ارزوئیه	۱۴۱	خاتون آباد شهربابک	۱۴۹	ریسه شهربابک	۳۲۶	کوشک علیا بافت	۲۷۲
استبرق شهربابک	۱۰۹	دهسرد بافت	۲۷۰	خیرآباد سیرجان	۹۹	قنات مروان	۲۵۰
اکبرآباد زیدآباد سیرجان	۱۲۲	چاه جغوک سیرجان	۱۴۲	دولت‌آباد ارزوئیه بافت	۱۲۹	قلعه عسکر بردسیر	۲۴۸
پاریز سیرجان	۲۰۹	گلباف	۶۴	استخروئیه	۱۶۸	قطار بنه سیرجان	۱۲۹
پامزار بردسیر	۱۱۷	کیسکان بافت	۲۹۷	ابراهیم آباد	۱۲۰	فاریاب	۱۶۲
تاج آباد بردسیر	۷۹	داوران رفسنجان	۱۰۶	احمد آباد	۷۱	علی‌آباد روکرد رفسنجان	۱۵۸
تیتوئیه سیرجان	۱۶۶	صادق آباد رفسنجان	۸۷	باب زیتون	۳۳۷	طرز	۸۴

تأثیر آب و هوا بر فعالیت‌های انسانی

در میان عواملی که محیط جغرافیایی را به‌وجود می‌آورند، بدون شک آب و هوا، یکی از مهم‌ترین آن‌هاست؛ زیرا علاوه بر اینکه شرایط اولیه و بستر رفاهی مناسبی را برای زندگی فراهم می‌آورد به رشد و توسعهٔ کشاورزی، شکوفایی اقتصاد روستایی و شهری منجر می‌شود. گستردگی استان و تنوع آب و هوایی، سبب تنوع اقتصادی در سطح استان شده است.

اثرات تنوع آب و هوایی استان بر فعالیت‌های انسانی را می‌توان به‌صورت زیر خلاصه کرد :

۱ــ امکان کشت انواع محصولات کشاورزی (مرغوب‌ترین خرمای دنیا خرمای مضافتی، انواع مرکبات، گردو، بادام، پسته و...).

۲ــ پرورش انواع حیوانات اهلی و فراورده‌های دامی (مثل کُرک بز راینی شهرستان بافت که از نظر کیفیت بعد از چین مرغوبترین کُرک دنیا است).

۳ــ صنایع دستی متنوع، خصوصاً صنعت قالی که در دنیا مشهور است (مثل قالی راور).

شما چه اثرات آب وهوایی دیگری را می‌توانید نام ببرید؟

مخاطرات طبیعی آب و هوا در استان

«خدایا این کشور را از بلای دروغ، جنگ و خشکسالی محفوظ بدار»

داریوش هخامنشی

در سال‌های اخیر به دلیل افزایش تأثیر انسان بر آب و هوا به ویژه تولید گازهای گلخانه‌ای و نابودی پوشش‌های طبیعی سطح زمین و در نتیجه افزایش دمای کرهٔ زمین، تغییرات چشمگیری در آب و هوای کرهٔ زمین رخ داده است. در این قسمت با برخی از این مخاطرات طبیعی آشنا می‌شوید.

خشکسالی :استان کرمان درناحیهٔ خشک و نیمه خشک کشورمان واقع شده است. از ویژگی‌های شاخص آب و هوایی این نواحی بی‌نظمی‌در بارش و دمای زیاد است، این عوامل می‌تواند احتمال خشکسالی در استان را افزایش دهد. احتمال وقوع یک دورهٔ خشک و یک دورهٔ مرطوب در استان تحت تأثیر لکه‌های خورشیدی هر ۱۱ سال یکبار است. اما امروزه به دلیل افزایش گازهای گلخانه‌ای، شدت و عملکرد دوره‌های خشک، افزایش یافته و سبب افت شدید آب‌های سطحی و زیرزمینی در استان شده است. مطالعات انجام گرفته، گویای این واقعیت است که اثرات خشکسالی‌های اخیر در مناطق کوهستانی استان بیشتر بوده و بسیاری از قنوات و چشمه‌ها که تأمین کننده آب روستاها و شهرها بوده‌اند، خشک شده‌اند. در دشت‌های استان نیز به دلیل برداشت بیش از اندازه از آب‌های زیرزمینی، سطح آب پایین رفته و احتمال نشست ناگهانی زمین وجود دارد، مثل دشت رفسنجان و زرند.

شکل ۱۸ــ۱ــ اثرات خشکسالی در منوجان

فعالیت گروهی ۳ـ۱

ــ جهت کاهش اثرات خشکسالی‌ها در استان چه راهکارهایی را مناسب می‌دانید؟

سیل : به دلیل دگرگونی در وضعیت آب و هوایی، فقر پوشش گیاهی، بارش‌های رگباری به‌خصوص در فصل زمستان و بهار و فصلی و موقتی بودن بسیاری از رودخانه‌های استان، امکان وقوع سیل در حوضه‌های آبریز استان وجود دارد. خطر وقوع سیل در نواحی جنوبی استان مثل ارزوئیه، رودبار، جیرفت، کهنوج، منوجان و قلعه گنج بیشتر از نواحی دیگر استان است. به نظر شما چرا در این نواحی خطر وقوع سیل بیشتر است؟

راه‌های مقابله با خطر سیل در استان

الف) تهیهٔ نقشهٔ خطر وقوع سیل و مشخص کردن مناطق سیل خیز.

ب) تأسیس ایستگاه‌های مجهز هواشناسی، جهت پیش‌بینی دقیق شرایط جوی.

ــ شما چه راه حل‌هایی را پیشنهاد می‌کنید؟

شکل ۱۹ــ۱ــ سیل در منطقهٔ جیرفت سال ۱۳۷۱

سرمـازدگی : یکـی از مخـاطـرات طبـیـعی استـان، سـرمـازدگی است که در بـرخی از سال‌ها به علت افت نـاگهانی دمـا در فصل زمستان و بهار بـه وقوع می‌پیوندد و سبب خسارات جبران‌ناپذیری به کشاورزان می‌شود. سرمـازدگی در تمامی نواحی استان امکان وقوع دارد، ولی در نواحی‌ای که اقتصاد مردم به کشاورزی وابسته است اثرات تخریبی بیشتری دارد، مثل نواحی پایکوهی و کوهستانی، دشت‌های رفسنجان، زرند و سیرجان که سرمازدگی‌های بهاری بیشتر سبب خسارت می‌شونـد و در نـواحی جنـوبی استان مثل جیـرفت، رودبار، منوجان قلعهٔ گنج، بم و ارزوئیه علاوه بـر فصل بهار سرمازدگی‌های زمستانی سبب خسارت به مرکبات و دیگر محصولات می‌شوند.

شکل ۲۰ــ۱ــ سرمازدگی در محصولات کشاورزی

(لازم به ذکر است که گاهی بارش تگرگ به‌خصوص در نـواحی جنوبی استان سبب خسارات زیادی برای کشاورزان می‌شود.)

هجوم ماسه‌های روان : آب و هوای گرم و خشک، گسترش پهنهٔ بیابانی لوت در شرق استان، نبود پوشش گیاهی مناسب و اختلاف دمای زیاد سبب وزش بادهای شدید و توفان می‌شود. هنگام وزش باد، رسوبات نرم و دانه‌ریز که سطح بیابان‌ها و کویرها را پوشانیده‌انـد، به‌صورت ماسه‌های روان بـه حرکت در می‌آیند. ایـن مسئله در اطراف دشت لوت و چالهٔ جازموریان چشمگیرتر است. خشک سالی‌های اخیر و مهاجرت روستاییان ساکن در نواحی بیابانی، سرعت هجوم ماسه‌های روان را تشدید کرده و باعث گسترش بیابان‌ها می‌شوند. حرکت ذرات ریز بیابان‌ها نه تنها سکونتگاه‌های حواشی بیابان‌هـا را تهدید می‌کند؛ بلکـه سبب انتشار ذرات گـرد و غـبـار بـه شهرهـا و دیگر نـواحی مسکونی استـان نیـز می‌شونـد. دشت لوت بـا ۱۵۰ روز در سال بیشترین روزهای همراه با گرد و غبار را در سطح کشور به خود اختصاص داده است. جهت مقابله بـا این بلای طبیعی، تقـویت وگسترش پوشش گیاهی، مالچ پاشی و ... باید مورد توجه قرار گیرد.

شما چه راه حل‌های دیگری را ارائه می‌کنید؟

شکل ۲۱ــ۱ــ هجوم ماسه‌های روان

زلزله در استان

آیا تاکنون فکر کرده‌اید که استان کرمان از نظر وقوع زلزله در چه وضعیتی قرار دارد؟

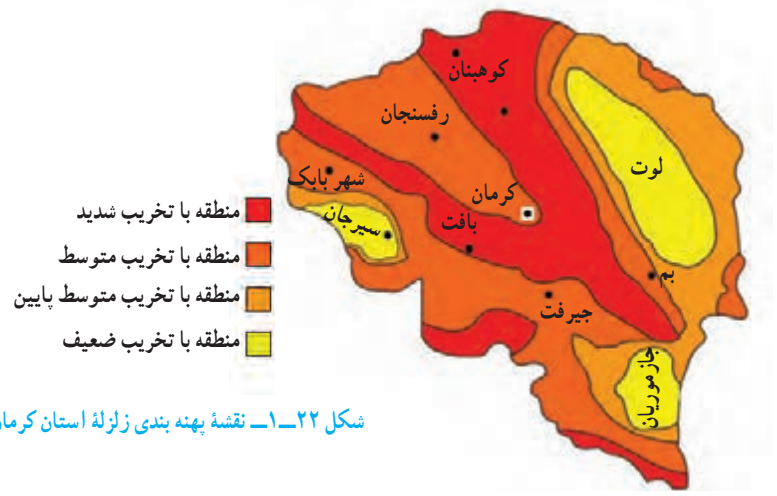

شکل ۲۲ــ۱ــ نقشهٔ پهنه بندی زلزلهٔ استان کرمان

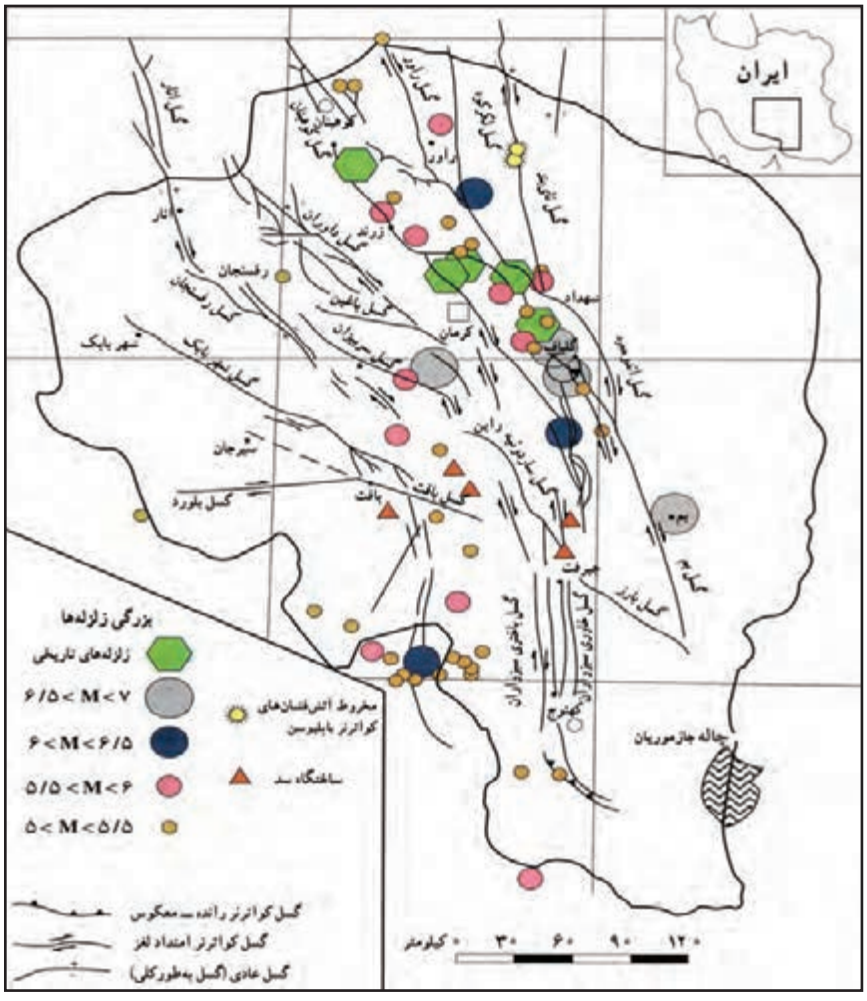

شکل ۲۳ــ۱ــ نقشهٔ زلزله‌های تاریخی و گسل‌های استان

جغرافیای طبیعی استان

استان کرمان با توجه به نقشهٔ پهنه‌بندی زلزله و نقشهٔ گسل‌ها، از استان‌های لرزه خیز کشور می‌باشد.

بررسی زلزله‌های تاریخی استان (جدول شمارهٔ ۴ــ۱) گویای این واقعیت است که زلزله‌هایی با قدرت تخریبی زیاد در آن به فراوانی به وقوع پیوسته است. به نقشهٔ پهنه بندی زلزله استان توجه کنید. اکثر نواحی استان در محدودهٔ تخریبی با قدرت بالا قرار دارند. در این بین، نواحی حاشیهٔ دشت لوت مثل کوهبنان، زرند،راور، شهداد، گلباف در محدودهٔ تخریبی شدید قرار دارند؛ اکثر زلزله‌های با شدت بیش از ۵/۵ ریشتر در این مناطق اتفاق افتاده‌اند. مثل زلزلهٔ ۵ دی ماه ۱۳۸۲ شهر بم و بروات که سبب خسارات جانی و مالی فراوانی برای این استان شد.

منطقهٔ شما در کدام پهنهٔ زلزله خیز قرار دارد؟

شکل ۲۴ــ۱ــ زلزلهٔ بم

شکل ۲۵ــ۱ــ شکاف ناشی از زلزلهٔ داهوئیهٔ زرند سال ۱۳۸۳

حال که در استانی زلزله خیز زندگی می‌کنیم، جهت مقابله با این خطر طبیعی چه اقداماتی باید انجام دهیم؟

ــ شناسایی دقیق موقعیت جغرافیایی گسل‌ها و تهیهٔ نقشه‌های خطر

ــ جلوگیری از ساخت و ساز در اطراف گسل‌ها

ــ استفاده از مصالح مقاوم و رعایت اصول مهندسی در ساختمان‌ها

شما چه راهکارهایی را پیشنهاد می‌کنید؟

برای مطالعه

جدول ۴ــ۱ــ مشخصات مهم‌ترین زلزله‌های شدید تاریخ گذشته استان کرمان

ردیف	تاریخ وقوع	بزرگی ریشتر	کانون زلزله	نام گسل	مناطق آسیب دیده
۱	آذر ماه ۱۲۳۳	۵/۸	حرجند	کوهبنان	روستاهای دهستان درختنگان
۲	۱۲۴۲/۱۰/۲۸	۶	چترود	کوهبنان	چترود وخرابی قُبهٔ سبزو ایوان مسجد جامع کرمان
۳	۱۲۴۵/۲/۴	۶	چترود	کوهبنان	جِور رشک وطغرل الجرد و کوهبنان
۴	۱۲۵۰/۵/۱۳	۵	چترود	کوهبنان	چترود و روستاهای اطراف
۵	۱۲۵۵	۵/۶	سیرچ و شهداد	گلباف	سیرچ و حسن آباد و هشتادان
۶	۱۲۷۶/۲/۲۸		کوهبنان	کوهبنان	
۷	۱۲۷۶/۳/۲	۵/۵	چترود	کوهبنان	کرمان و چترود و سرآسیاب
۸	۱۲۸۸/۸/۵	۵	جوشان	گلباف	ویرانی جوشان و هشتادان و اطراف شهداد
۹	۱۲۹۰/۱/۳۰	۶/۷	راور	لکر کوه	خرابی کامل راور و لَکر کوه و مکی آبدر جان
۱۰	۱۳۰۲/۶/۳۱	۶	لاله زار	بافت	لاله زار و گوغر و قلعهٔ عسکر وخطیب و دهات اطراف سیرجان وبافت
۱۱	۱۳۱۲/۸/۸	۶/۲	زرند ــ بهاباد	کوهبنان	بهاباد و رحیم آباد وخیر آباد و علی آباد
۱۲	۱۳۲۲/۵/۲	۵	نگار وبردسیر	رفسنجان	نگار و روستاهای اطراف
۱۳	۱۳۲۷/۴/۱۴	۶	گلباف	گلباف	گلباف و سکنج
۱۴	۱۳۴۸/۶/۱۲	۵/۳	سیرچ و شهداد	گلباف	سیرچ و روستاهای اطراف
۱۵	۱۳۵۵/۹/۲۹	۵/۷	گیسک	کوهبنان	باب تنگل و گیسک و سرباغ
۱۶	۱۳۶۰/۵/۶	۶/۸	گلباف	گلباف	گلباف وماهان وسیرچ وکرمان وراین
۱۷	۱۳۶۱/۳/۲۱	۷/۸	سیرچ و شهداد	گلباف و لَکر کوه	کرمان و ماهان و سیرچ و شهداد
۱۸	۱۳۶۸/۸/۲۹	۵/۷	گلباف	گلباف	گلباف وسیرچ وجوشان
۱۹	۱۳۷۶/۱۲/۲۳	۶/۴	گلباف	گلباف	گلباف و توابع
۲۰	۱۳۸۲/۱۰/۵	۶/۵	بم	بم	بم وتوابع
۲۱	۱۳۸۳/۱۲/۴	۶/۵	حُتکن و داهوئیه	کوهبنان	زرند وتوابع

بیابان‌های استان

بیش از ۶/۳ میلیون هکتار (۳۶ درصد) از مساحت استان را بیابان‌ها و کویرها دربرگرفته‌اند. این نواحی در شهرستان‌های بم، کرمان، راور، سیرجان، رودبار و ... پراکنده شده‌اند.

بسیاری از مردم، استان کرمان را با گسترش بیابان لوت در شرق آن می‌شناسند. لوت به معنای برهنه، فقر پوشش گیاهی و آب است. این بیابان با وسعتی حدود ۸۰ هزار کیلومتر مربع در شرق استان واقع شده و یکی از گرم‌ترین بیابان‌های دنیاست. منطقه‌ای به وسعت ۳۰۰۰۰ کیلومتر مربع از آن فاقد هرگونه حیات است. عامل مسلط فرسایش در این بیابان باد است که باحرکت شن‌های روان سبب تغییر چهرهٔ زمین و ایجاد مناظر زیبایی مثل بزرگ‌ترین هرم‌های ماسه‌ای دنیا، کلوت‌ها، دشت‌های ریگی و... شده که برخی از آن‌ها در دنیا بی‌نظیرند.

شکل ۲۶ــ۱ــ دشت لوت

شکل ۲۷ــ۱ــ تپه‌های ماسه‌ای دشت لوت

اگرچه در سطح کشور، جازموریان را به‌عنوان یک دریاچه فصلی می‌شناسند، ولی امروزه به دلیل کاهش ورودی آب، قسمت‌های وسیعی از آن به یک بیابان واقعی با شن‌های روان تبدیل شده بود.

خوشبختانه بر اثر بارندگی‌های سال گذشته تالاب جازموریان که پیش از این کاملاً خشک شده بود آبگیری شده است.

یکی دیگر از بیابان‌های استان کفه نمکی سیرجان است که به دلیل ارتفاع کم و وجود سطوح پوشیده از نمک، از خشک‌ترین نواحی استان بوده و سطح وسیعی از آن فاقد هر گونه پوشش گیاهی است.

از مشکلات زندگی در نواحی بیابانی استان می‌توان موارد زیر را نام برد :

ـ کمبود شدید آب

ـ گرمای فوق العاده هوا

ـ وزش بادهای گرم (که در جنوب استان به این بادها «لوار» گویند)

شما مشکلات دیگری را می‌توانید نام ببرید؟

توان‌های مناطق بیابانی استان : اگرچه نواحی بیابانی از نظر شرایط زیست، محدودیت‌هایی دارند، ولی خداوند توان‌هایی را در آنجا قرار داده است که با درایت و حفظ قوانین زیست محیطی، می‌توانیم از آن‌ها بهره‌برداری کنیم، بدون آنکه نظم آن‌ها را برهم بزنیم. از جملهٔ این توان‌ها می‌توان موارد زیر را نام برد :

ـ تولید انرژی‌های پاک و ارزان مثل انرژی خورشیدی و باد

ـ جاذبه‌های علمی و تحقیقاتی از جمله : وجود مناطق بکر و دست نخورده، چشم اندازهای طبیعی، آسمان پرستاره و . . .

ـ وجود معادن غنی

شما چه توانمندی‌هایی را می‌توانید نام ببرید؟

شکل ۲۸ــ۱ــ قسمتی از جازموریان که به بیابان تبدیل شده است.

شکل ۲۹ــ۱ــ تالاب جازموریان

شکل ۳۰ــ۱ــ کفه نمکی سیرجان

شکل ۳۱ــ۱ــ استفاده از انرژی باد

شکل ۳۲ــ۱ــ گندم بریان

شکل ۳۳ــ۱ــ گردشگری درکلوت‌ها

شکل ۳۴ــ۱ــ نبکا در جازموریان

شکل ۳۵ــ۱ــ هتل کپری قلعه گنج

شکل ۳۶ــ۱ــ استفاده از انرژی خورشیدی

درس چهارم : منابع طبیعی استان

پوشش گیاهی

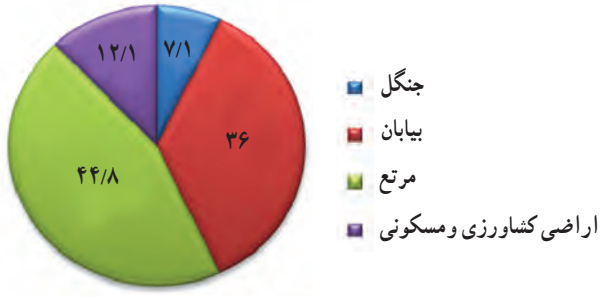

شکل ۳۷ــ۱ــ نمودار درصد اراضی استان کرمان

پوشش گیاهی استان کرمان متأثر از آب و هوا، ناهمواری‌ها و جهت آن‌ها، نوع خاک و منابع آب است.

شکل ۳۸ــ۱ــ پوشش جنگلی پستهٔ وحشی (بنه) جبال بارز شمالی گردنهٔ دهبکری بین بم و جیرفت

استان کرمان با توجه به میزان کم بارش، تبخیر شدید و دمای بالا از نظر پوشش گیاهی بسیار فقیر است. تنها در چند نقطه از استان که میزان ریزش باران بالاتر از ۲۰۰ تا ۲۵۰ میلی‌متر است، پوشش گیاهی مناسبی وجود دارد.

۱ــ نواحی سردسیری : این نواحی بیشتر ارتفاعات جیرفت شامل (جبال بارز، دلفارد، بحرآسمان)، بم (دهبکری)، بافت (خبر) و... است. مهم‌ترین گونه‌های درختی این نواحی عبارت‌اند از : پستهٔ کوهی(بِنه)، اُرْس (سروکوهی) اَرجِن، گَوَن، اِفِدْرا.

شکل ۳۹ــ۱ــ جنگل ارس (سروکوهی) ارتفاعات رابر (بافت)

بیشتر بدانیم

بوته اِفدرا نقش اساسی در زندگی گذشتگان ما داشته است. مثلاً آنان ریشه و ساقه این بوته را آسیاب کرده و به جای پودرهای لباس‌شویی امروزه به‌کار می‌بردند. امروزه در صنایع داروسازی در تهیهٔ اِفِدرین که یکی از ترکیبات مورد نیاز در این صنایع است استفاده می‌شود.

شکل ۴۰ــ۱ــ بوته خاردار اِفدرا (کلاه قاضی) که در اکثر نواحی سردسیر و کوهستانی استان کرمان می‌روید.

۲ــ نواحی گرمسیری : وسیع‌ترین این جنگل‌ها در نواحی حفاظت شده فاریاب و کهنوج است که پوشیده از درختان کُنار، کَهور و کهورک است. از دیگر جنگل‌های حفاظت شده طبیعی می‌توان به درختان انار شیطان معروف به گُل پَرَک در دلفارد، درخت جَگ با چوب بسیار سخت در جیرفت و عنبرآباد و درختان کَهور و کُنار به صورت پراکنده در رودبار، ریگان و منوجان اشاره کرد و ناحیهٔ جنگلی دیگری از درختچه‌های نخل وحشی کوتاه قد در قلعهٔ گنج وجود دارد که در حصیر بافی از آن‌ها استفاده می‌شود.

شکل ۴۱ــ۱ــ درختچهٔ نخل وحشی(داز) در قلعهٔ گنج

شکل ۴۲ــ۱ــ درختان جنگلی کهور و کهورک، این درختان در رودبار و اکثر نواحی جنوبی استان نیز می‌رویند.

پوشش گیاهی نواحی خشک

این نواحی بیشتر مناطقی با میزان بارش سالیانه کمتر از ۱۵۰میلی‌متر را در برمی‌گیرد که این نواحی عبارت‌اند از : کرمان، سیرجان، رفسنجان، بم، ریگان، نرماشیر، فهرج، قسمت‌هایی از شهر بابک، راور، بردسیر، زرند، انار، راین، گلباف و شهداد.

به دلیل بارش کم و تبخیر زیاد، پوشش گیاهی این مناطق ضعیف و شامل گونه‌هایی همچون درختچه‌های قیچ، تاغ و بوته خارشتر، خارخسک، گون، اسپند و درمنه می‌باشد.

پوشش گیاهی نواحی بسیار خشک (بیابانی) : قسمت‌های وسیعی از دشت لوت در حاشیه بم، نرماشیر، شهداد و راور تقریباً خالی از گیاه است و لفظ لوت به همین معنی است. ولی در حاشیهٔ لوت درختچه‌های تاغ،گز،اِستَبرَق وگیش(خرزهره) بوته‌های خاردار با فاصلهٔ زیاد روییده‌اند که به کمربند حیات مشهورند.

شکل۴۳ــ۱ــ اراضی خالی از گیاه قسمتی از دشت لوت

شکل۴۴ــ۱ــ دشت ریواس محور شهربابک ــ انار

شکل ۴۵ــ۱ــ بوته‌های گون ودرمنه

فعالیت گروهی ۴ـ۱

ـ به نظر شما چه عواملی موجب تخریب جنگل‌ها و مراتع در استان کرمان شده است؟

حیات وحش

انسان با دخالت در اکوسیستم و نابودی زیستگاه‌ها موجب نابودی و انقراض نسل بسیاری از جانوران شده است، ولی هنوز هم اندک جانورانی به صورت حفاظت شده و در بعضی نواحی بدون حفاظت باقی مانده است.

شکل ۴۶ـ۱ـ پرندهٔ زیبای در حال انقراض کمنزیل (مرغ جیرفتی)

هدف از ایجاد پارک ملی حفاظت شده و مناطق شکار ممنوع، حفظ و بقای نسل جانوران برای آینده است . از جملهٔ این حیوانات در استان کرمان می‌توان به‌گونهٔ نادر خرس سیاه آسیایی و پلنگ در کوه‌های جبال‌بارز و بحر آسمان،یوز پلنگ آسیایی در دشت‌های راور و بردسیر و گونه‌های کَل ، بز ، قوچ و میش کوهی در اکثر مناطق کوهستانی ،گور خر، آهوی جبیر و بزمچه در منطقهٔ خبر و گرگ،روباه، گراز،خرگوش، کفتار، شغال و پرندگانی چون عقاب، شاهین، هدهد،کبک و تیهو به‌صورت پراکنده در سراسر استان دیده می‌شود و گونه‌های درحال انقراض مانند کَمَنزیل (مرغ جیرفتی) و هوبره (در اطراف سیرجان و فاریاب) وجود دارد.

شکل ۴۷ـ۱ـ نقشهٔ زیستگاه‌های حیات وحش و شکار ممنوع استان

برای مطالعه

پارک ملی خَبر بافت

این منطقه با وسعتی حدود ۱۷۰ هزار هکتار در فاصلهٔ ۶۰ کیلومتری جنوب شهرستان بافت واقع شده است. حاکمیت سه نوع آب و هوا (سردسیری، معتدل وگرمسیری) سبب تشکیل سیستم‌های اکولوژیک مختلف و زیستگاه‌های متفاوت با چشم‌اندازهای طبیعی متفاوت در محدودهٔ این پارک شده است. در سال ۱۳۴۱منطقهٔ خبر و روچون در لیست پناهگاه حیات‌وحش و مناطق حفاظت شده کشور ثبت و در سال ۱۳۷۸ بخش اعظم آن تحت عنوان پارک ملی خبر به تصویب شورای‌عالی محیط‌زیست کشور رسید. به دلیل تنوع شرایط طبیعی، انواع گونه‌های گیاهی و جانوری در آن دیده می‌شود. در این منطقه در گذشته جانورانی همچون خرس سیاه آسیایی زندگی می‌کرده و غذای خود را از کندوهای عسل طبیعی و درختانی همچون زیتون، انجیر و خرما به دست می‌آورد، امروزه نسل آن در حال انقراض است. یا گونه‌هایی از گورخر ایرانی در دَق علیجان زندگی می‌کرده‌اند، نسل آن‌ها نیز در حال نابودی می‌باشد. در حال حاضر این منطقه پناهگاه جانورانی همچون پلنگ، یوزپلنگ، گرگ، گربه‌های دشتی، گورخر، روباه، خرگوش، کل، بز، قوچ، آهو، خدنگ (نوعی راسو)، انواع مارها همچون افعی، مارجعفری، ماربالدار، مار شتری و... می‌باشد و انواع پرندگان همچون عقاب طلایی، قرقی، شاهین، کلاغ ابلق (کراجک)، زاغ نوک سیاه، تیهو، چکور، بلبل و کبک در آن زندگی می‌کنند.

گونه‌های گیاهی این پارک شامل کهکم، بنه، زرشک، ارس، بادام کوهی، ارچن، انار شیطان، انواع گون، درمنه، زیتون وحشی، انواع گیاهان دارویی همچون زیره، آلاله و ... است.

شکل ۴۸ــ۱ــ پارک ملی خبر و پناهگاه حیات‌وحش روچون

شکل۴۹ــ۱ــ پارک ملی خبر

برای مطالعه

یوزپلنگ آسیایی (ایرانی)

یوزپلنگ آسیایی یکی از اعضای خانواده گربه‌سانان است. این‌گونه یکی از نادرترین گربه‌سانان جهان به شمار می‌رود. این جانور که زمانی زیستگاه آن در اکثر مناطق دشتی غرب آسیا پراکنده بود، بیش از ۲۰ سال است که ایران آخرین پناهگاه آن در دنیا به شمار می‌رود. جمعیت یوز پلنگ در ایران حداقل ۵۰ قلاده است.

یوزپلنگ دارای دست و پای بلند، بدنی کشیده و باریک، شکم بالا آمده، سرکوچک و گرد، پوزه کوتاه، گوش‌های کوتاه و گرد است. رنگ پشت این حیوان زرد متمایل به نارنجی ــ قرمز و زیر بدنش سفید است و موهای زبر و نسبتاً بلندی دارد. سطح بدن یوزپلنگ از خال‌های گرد، سیاه و توپر پوشیده است. در ناحیه صورت این حیوان دو نوار سیاه رنگ دیده‌می‌شود که از گوشه چشم به سمت گوشه دهان امتداد دارد که خط اشک نامیده شده یکی از مهم‌ترین شاخص‌های یوزپلنگ محسوب می‌شود.

از بین رفتن شدید طعمه‌های این حیوان، نبود طرح‌های حفاظتی و عدم شناخت مردم و شکارچیان از ارزش اکولوژیک این گربه‌سان، آن را با کاهش شدید و بحران جمعیت روبه‌رو کرده است.

به پیشنهاد سازمان حفاظت از محیط زیست در جام جهانی فوتبال ۲۰۱۴ در برزیل، پیراهن‌های اعضای تیم ملی ایران به تصویر یوزپلنگ ایرانی مزین شد. این حیوان میراث طبیعی کشورمان به حساب می‌آید. منطقه حفاظت شده دربند در استان کرمان از زیست بوم‌های یوزپلنگ ایرانی محسوب می‌گردد.

منابع آب استان کرمان

«وَجَعَلْنا مِنَ الْماءِ كُلَّ شَیْ ءٍ حَیٍّ»

هر چیز زنده‌ای را از آب پدید آوردیم.

سورهٔ انبیاء، آیهٔ ۳۰

شکل ۵۰ ــ ۱ــ آبشار دَلفارد جیرفت

خشکسالی‌های پی‌درپی که بیش از ده سال طول کشیده، تأثیر منفی زیادی بر منابع آب گذاشته است.

تقسیم بندی منابع آب

منابع آب استان به دو دسته تقسیم می‌شوند : الف) آب‌های سطحی ب) آب‌های زیرزمینی

الف) آب‌های سطحی : میزان منابع آب سطحی در استان کرمان ۱/۸ میلیارد متر مکعب برآورد شده است که بیشترین استفاده از آن در شهرستان‌های جیرفت، رابر، عنبرآباد، رودبار، بافت، کهنوج و بردسیر است که مهم‌ترین رودهای استان کرمان نیز در این نواحی جاری‌اند. رودهای استان کرمان به سه دسته، دائمی، فصلی و اتفاقی تقسیم می‌شوند. مهم‌ترین و پر آب‌ترین رود دائمی‌استان، هلیل‌رود است که از کوه‌های منطقهٔ گوغربافت، لاله‌زار، رابر، بحر آسمان دلفارد و جبال‌بارز سرچشمه گرفته و با طول بیش از ۴۰۰ کیلومتر به تالاب جازموریان می‌ریزد.

از دیگر رودخانه‌های مهم استان می‌توان رود شور رفسنجان، تنگوئیه سیرجان، نساء بم، آبدر شهر بابک، حسین‌آباد راین و رودشور در دشت لوت را نام برد.

شکل ۵۱ ــ ۱ــ نقشهٔ حوضه‌های آبریز استان کرمان

سد جیرفت : اولین و بزرگترین سد مخزنی و بتونی در استان کرمان، سد جیرفت است که بر روی شاخهٔ اصلی هلیل رود، در چهل کیلومتری شمال غربی جیرفت در تنگ نَراب ساخته شده است که گنجایش ۴۲۵ میلیون متر مکعب آب را دارد.

مهم ترین اهداف احداث سد جیرفت :

۱ــ ذخیرهٔ آب برای آبیاری اراضی کشاورزی

۲ــ جلوگیری از خسارت‌های ناشی از طغیان‌های فصلی هلیل رود

۳ــ تغذیه مصنوعی آب‌های زیرزمینی

شکل ۵۲ــ۱ــ سد جیرفت

برای مطالعه

جدول ۵ــ۱ــ رودهای مهم استان کرمان

نام رودخانه	حوضه‌های آبریز اصلی	سرچشمه
هلیل‌رود ــ جیرفت	غربی جازموریان	ارتفاعات شاه
شور ــ جیرفت	غربی جازموریان	ارتفاعات ساردوئیه ــ دلفارد
آغین ــ جیرفت	غربی جازموریان	ارتفاعات جبال‌بارز
نساء ــ بم	دشت لوت	ارتفاعات جبال‌بارز
آدوری ــ بم	دشت لوت	ارتفاعات جبال‌بارز
درختنگان ــ چهار فرسخ	دشت لوت	ارتفاعات کوهپایه
شیرین رود ــ راور	دشت لوت	ارتفاعات پابدانا
سوراخ مار ــ راین	دشت لوت	ارتفاعات شمال ساردوئیه
گهوئیه ــ راین	دشت لوت	جنوب هزار
تنگوییه ــ سیرجان	کویر نمک سیرجان	ارتفاعات چهارگنبد
گیودری ــ رفسنجان	کویر مرکزی	کوه خانه سرخ
هفت کوسک	کویر مرکزی	کوه هزار
چاری ــ قریه العرب	کویر مرکزی	کوه هزار
آب بخشاء ــ بردسیر	کویر مرکزی	ارتفاعات شاه
انار	کویر بافق	ارتفاعات کوه مساهیم
جوزم (چاورچی) ــ شهر بابک	دشت انار	ارتفاعات محمدآباد بیدسوختهٔ شهر بابک
راور	دشت لوت	ارتفاعات پابدانا
برەسوز ــ راین	دشت لوت	ارتفاعات جنوب هزار
شور ــ رفسنجان	کویر بافق	ارتفاعات سرچشمه
قطروئیه ــ راور	دشت لوت	ارتفاعات حتکن
دهبکری ــ بم	دشت لوت	ارتفاعات دهبکری
اسطور ــ سیرجان	دق پوزه خون	ارتفاعات کوه کلبی
سعیدی	کویر مرکزی	ارتفاعات کوهپایه
حسین آباد ــ سیرجان	دق پوزه خون	ارتفاعات جنوبی چهارگنبد
آبدر ــ شهر بابک	هرات و مروست	ارتفاعات شمال شرق شهر بابک
تاجو ــ شهر بابک	هرات و مروست	ارتفاعات شمال شرق شهر بابک
سکنج ــ کرمان	کویر مرکزی	ارتفاعات پلوار
رابر ــ بافت ــ سلطانی (سرشاخه‌های هلیل‌رود)	جازموریان	ارتفاعات رابر و شمال شهرستان بافت

فعالیت گروهی ۵ـ۱

ـ آیا رود مهمی در نزدیکی محل زندگی شما وجود دارد؟ در این مورد گزارشی تهیه کنید و به کلاس ارائه دهید.

از مهم‌ترین آب‌های راکد استان، جازموریان در جنوب شرق استان است که بین کوه‌های مرکزی استان شامل ارتفاعات بافت، بحر آسمان، جبال‌بارز در شمال و کوه‌های بشاگرد در جنوب قرار دارد که بر اثر تبخیر زیاد و کاهش ورودی، آب کمی دارد و وسعت آن بین ۱۶ تا ۱۸ هزار هکتار متغیر است و در بعضی سال‌ها به‌صورت باتلاقی و در بعضی مواقع کاملاً خشک می‌شود . از دیگر آب‌های راکد استان می‌توان کفهٔ نمکی سیرجان را نام برد که در غرب این شهرستان واقع شده است.

ب) آب‌های زیر زمینی : سفره‌های آب زیرزمینی را هم می‌توان به دو دسته تقسیم کرد :

۱ــ سفره‌های آزاد : بیشترین بهره‌برداری آب در استان کرمان از این نوع سفره‌هاست. امروزه با حفر بی رویهٔ چاه‌های عمیق بسیاری از چشمه‌ها و قنات‌ها خشک شده‌اند؛ مثلاً در نواحی شمالی و شمال غربی استان در اطراف سیرجان، رفسنجان، کرمان و زرند براثر برداشت بی‌رویه، عمق دسترسی به آب به‌صورت خطرناک و باورنکردنی افت کرده است. در بعضی نواحی عمق چاه‌های عمیق به بیش از ۲۵۰ متر می‌رسد.

۲ــ سفره‌های تحت فشار : این نوع سفره‌های آب عمدتاً در حوضه جیرفت قرار دارند. وقتی آب بین دو لایه نفوذ ناپذیر قرارگیرد و سطح آن بالاتر از محل خروج آب باشد، آب با سرعت زیادی از زمین فوران می‌کند. به این نوع چاه‌ها آرتزین نیز می‌گویند. چاه آرتزین روستای چمن جیرفت از معروف‌ترین آن‌هاست که در ابتدای حفر دبی آن ۲۰۰ لیتر در ثانیه بوده است و تا ارتفاع ۱۸ متر از سطح زمین فوران می‌کرده است، ولی در حال حاضر فوران ندارد .

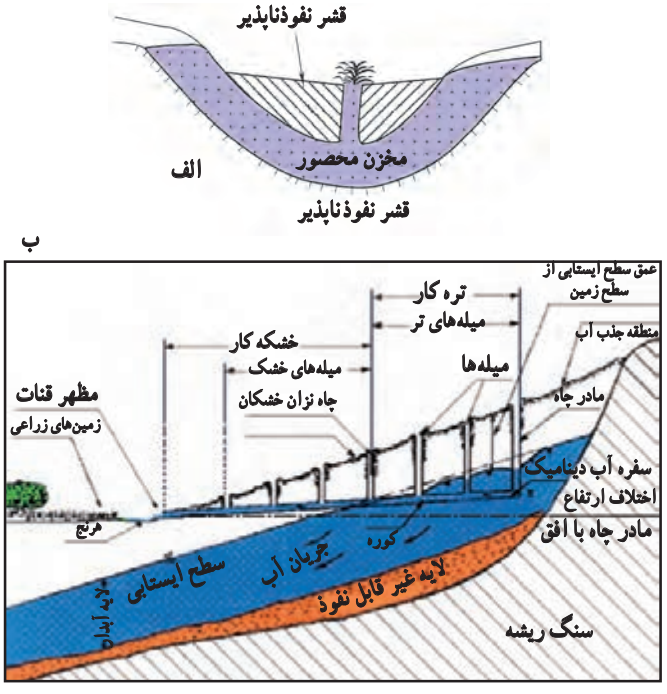

شکل ۵۳ــ۱

برای مطالعه

ایرانیان اولین ابداع کنندگان قنات در جهان بوده‌اند و اینان کسانی بودند که شیوهٔ حفر قنات را به اروپاییان خصوصاً مردم رم و ایتالیای امروزی آموختند. هنوز هم استان کرمان با توجه به موقعیت خاص خود از بیشترین قنات‌ها بهره می‌برد. پر آب‌ترین این قنات‌ها در شهرستان بم قرار دارند که قنات پر آب پاکَم در خواجه عسکر از جمله این قنات‌هاست.

به گفتهٔ دکتر باستانی پاریزی قنات گهر ریز جوپار قدیمی‌ترین قنات جهان است که زمان حفر آن به دورهٔ پرستش آناهیتا در ایران می‌رسد.

شکل ۵۴ــ۱ــ قنات گهر ریز جوپار (شش مقسم)

شکل ۵۵ــ۱ــ مظهر قنات پر آب پاکم درخواجه عسکر بم

درس پنجم : آلودگی‌های محیط زیستی

آلودگی‌های محیط زیستی

آلاینده‌ها به‌صورت جامد، مایع وگاز باعث آلودگی منابع آب، خاک و هوا می‌شوند. عوامل مختلفی باعث ایجاد آلودگی و مزاحمت برای زندگی بشر می‌شوند که بعضی از آن‌ها از جمله صنایع و کارخانجات گرچه جزء منابع مهم آلاینده به‌حساب می‌آیند اما از طرف دیگر زیر بنای توسعهٔ جوامع نیز به‌شمار می‌روند. لذا ایجاد این صنایع اجتناب ناپذیر است، گرچه کنترل عوامل آلاینده در بسیاری از موارد همراه با مشکل است، اما با اتخاذ تدابیر مناسب می توان تا حدود زیادی از میزان آلودگی ناشی از آن‌ها کاست.

آلودگی‌های استان شامل : آلودگی هوا، آب و خاک است.

۱ــ آلودگی هوا : مهم‌ترین منابع آلاینده هوا در سطح استان عبارت‌اند از : وسایل نقلیهٔ موتوری، صنایع و کارخانجات، فعالیت‌های معدنی و وسایل گرمازای خانگی. این منابع با تولید گازهای سمی و خطرناک به‌ویژه CO_2 و همچنین گرد و غبار و انتشار آن در سطح وسیع سبب آلودگی شدید هوا می‌شوند؛ به عنوان مثال، کارخانه سیمان کرمان با تولید گازهای SO_2، CO_2 و نشر مواد مضر از طریق دود و غبار باعث آلودگی هوای شهر کرمان شده است. همچنین بسیاری از وسایل نقلیه و ماشین آلات مورد استفاده در استان به‌دلیل سیستم قدیمی و مستهلک بودن، علاوه بر تولید گازهای سمی باعث انتشار مقدار زیادی از ذرات آزبست و سرب به هنگام ترمز کردن می‌شوند. علاوه بر آن، کارخانه‌های کُک و قَطران و زغال‌شویی موجب آلودگی هوای زرند گردیده است.

شکل ۵۶ــ۱ــ کارخانه سیمان

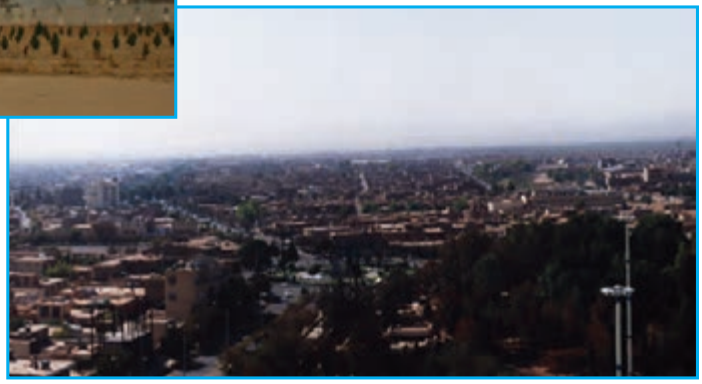

شکل ۵۷ــ۱ــ تأثیر آلودگی‌ها بر هوای شهر کرمان

الف ــ آلودگی هوای ناشی از دود کارخانهٔ مس خاتون آباد

ب ــ آلودگی هوای ناشی از دود کارخانهٔ کُک و قطران زرند

شکل ۵۸ــ۱

۲ــ آلودگی آب : در استان، واحدهای تولیدی و صنعتی زیادی فعالیت دارند که سالانه هزاران متر مکعب فاضلاب صنعتی توسط آن‌ها تولید می‌شود. فاضلاب تولید شده توسط بخش عمده‌ای از این واحدها به‌دلیل عدم کنترل و دفع بهداشتی، به آب‌های سطحی و زیرزمینی نفوذ کرده و سبب آلودگی شدید آن‌ها شده است. با توجه به کمبود منابع آب سطحی استان و کاهش سطح سفره‌های آب زیر زمینی، عدم کنترل و دفع بهداشتی فاضلاب‌های صنعتی و شهری ضمن آلوده کردن شدید منابع آبی، خسارات جبران‌ناپذیری را در سطح استان به بار خواهد آورد.

۳ــ آلودگی خاک : یکی از مواردی که می‌تواند علاوه بر زشت و ناپسند ساختن محیط، سبب آلودگی محیط زیست شود زباله و مواد زائد است. اگر این مواد به موقع و به طریق صحیح و بهداشتی دفع نگردند، ضمن آلوده کردن منابع آب و خاک و متعفن نمودن هوا، ضایعات فراوانی را در محیط به‌بار آورده و موجبات بروز انواع بیماری‌ها را فراهم می‌آورند.

در حال حاضر روزانه ۱۰۴۰تن زباله از سطح شهرهای استان جمع‌آوری می‌شود (سرانه ۶۷۰گرم) که با توجه به جمعیت ساکن در شهرها زیاد به نظر می‌رسد.

از دیگر عوامل آلوده‌کنندهٔ خاک می‌توان سموم دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی را نام برد که در این میان شهر رفسنجان و شهرستان‌های جنوبی استان، به‌دلیل استفادهٔ زیاد از سموم کشاورزی، آلوده‌ترین مناطق در سطح استان می‌باشند.

شکل ۵۹ــ۱ــ دفع نامناسب زباله‌ها در حاشیه شهرها

راه‌های مقابله با آلاینده‌های محیطی

۱ــ ایجاد و توسعهٔ فضای سبز در سطح استان به خصوص در مجاورت کارخانه‌ها

۲ــ کاهش آلودگی ناشی از دود و غبار کارخانه‌ها و وسایل نقلیهٔ موتوری

۳ــ کنترل و دفع بهداشتی فاضلاب‌های صنعتی، خانگی و بیمارستانی و جلوگیری از ورود آن‌ها به منابع آب

۴ــ جمع آوری و دفع بهداشتی زباله و اجرای سیستم بازیافت زباله (کامپوست)

۵ــ آموزش و فرهنگ‌سازی

برای مطالعه

مطالعهٔ موردی : آلودگی مجتمع مس سرچشمه

مجتمع مس سرچشمه در ۵۵ کیلومتری جنوب غربی رفسنجان بزرگ‌ترین مرکز ذوب و تولید مس در ایران است. فرایند تولید در مجتمع مس سرچشمه شامل حفاری، خاکبرداری و انتقال مواد معدنی خام، عملیات تغلیظ، ذوب (تولید مس از کوره‌های ریورب (شعله‌ای) و کنورتور)، پالایش و ریخته گری است که طی آن در هر شبانه‌روز حدود ۷۸۹ تن گاز SO_2 و مقدار زیادی ذرات معلق از طریق دودکش‌های کارخانهٔ ذوب سرچشمه وارد محیط

می‌شود. خوشبختانه در سال‌های اخیر با پیگیری‌های محیط زیست استان و مسئولان شرکت مس، اقدامات مؤثری جهت کاهش آلودگی‌های محیطی صورت گرفته است : به عنوان مثال، با راه‌اندازی کارخانهٔ تولید اسیدسولفوریک میزان آلاینده‌های گاز SO_2 حاصل از کوره‌های ذوب به میزان زیادی کاهش می‌یابد. همچنین برای تصفیه پساب کارخانهٔ مس سرچشمه که به رودخانه شور می‌ریزد، تصفیه‌خانه‌ای به ظرفیت ۴۳۲۰۰ متر مکعب در روز احداث شده که ضمن جلوگیری از آلودگی آب پایین دست به یکی از منابع تأمین کنندهٔ آب صنعتی کارخانه تبدیل شده است.

شکل ۶۰ــ۱ــ تصفیه خانهٔ مجتمع مس سرچشمه

شکل ۶۱ــ۱ــ دود حاصل از کوره‌های ذوب مس (کارخانهٔ مس سرچشمه)

شکل ۶۲ــ۱ــ کارخانهٔ اسیدسولفوریک سرچشمه

بیشتر بدانیم

از آنجایی که بیماری‌های ایجاد شده ناشی از عوامل آلاینده، طی زمان‌های طولانی به‌وجود می‌آید، بسیاری از ما متوجه خطرات بالقوه این عوامل نمی‌شویم : برای مثال، آزبست (پنبه کوهی و یا پنبه‌نسوز) که به عنوان عایق حرارتی و صدا مورد استفاده قرار می‌گیرد بسیار سمی بوده و باعث ایجاد سرطان ریه می‌شود.

پنبهٔ نسوز به‌صورت ذرات بسیار ریز در هوا منتشر و از طریق هوا وارد ریه‌ها می‌شود. این ماده سمی به مدت ۵ تا ۲۰سال در ریه باقی مانده و طی این دوره باعث بیماری‌های سرطانی می‌شود. اما از آن‌جایی که اثرات مضر آن در کوتاه مدت قابل لمس نبوده چندان به آن توجه نمی‌شود، در حال حاضر به دلیل سمی بودن پنبهٔ نسوز تولید این ماده در کشورهای پیشرفته ممنوع است.

بیماری‌های ایجاد شده توسط فلزات سنگین مانند سرب نیز خطرناک است، اما تشخیص آن‌ها مشکل بوده و اثرات آن‌ها در کوتاه مدت مشخص نمی‌شود؛ برای مثال، سرب باعث ایجاد کندذهنی در کودکان می‌شود. متأسفانه هم‌اکنون این فلز خطرناک به وفور در دسترس کودکان قرار دارد.

انتشار آلاینده‌ها یکی از مسائل بسیار مهم زندگی امروزی به‌شمار می‌رود. در حال حاضر کشورهای پیشرفته توجه زیادی به مسائل زیست محیطی دارند؛ برای مثال، در ژاپن ۹۵ درصد از گازهای مضر تولید شده از کوره‌های ذوب مس، جذب می‌شود و از ورود آن‌ها به محیط جلوگیری به‌عمل می‌آید.

فعالیت گروهی ۶ـ۱

ــ مهم‌ترین عوامل آلوده‌کنندهٔ محیط زیست منطقهٔ خود را نام برده و بگویید چگونه می‌توان خطرات ناشی از آن‌ها را به حداقل رساند؟

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان کرمان

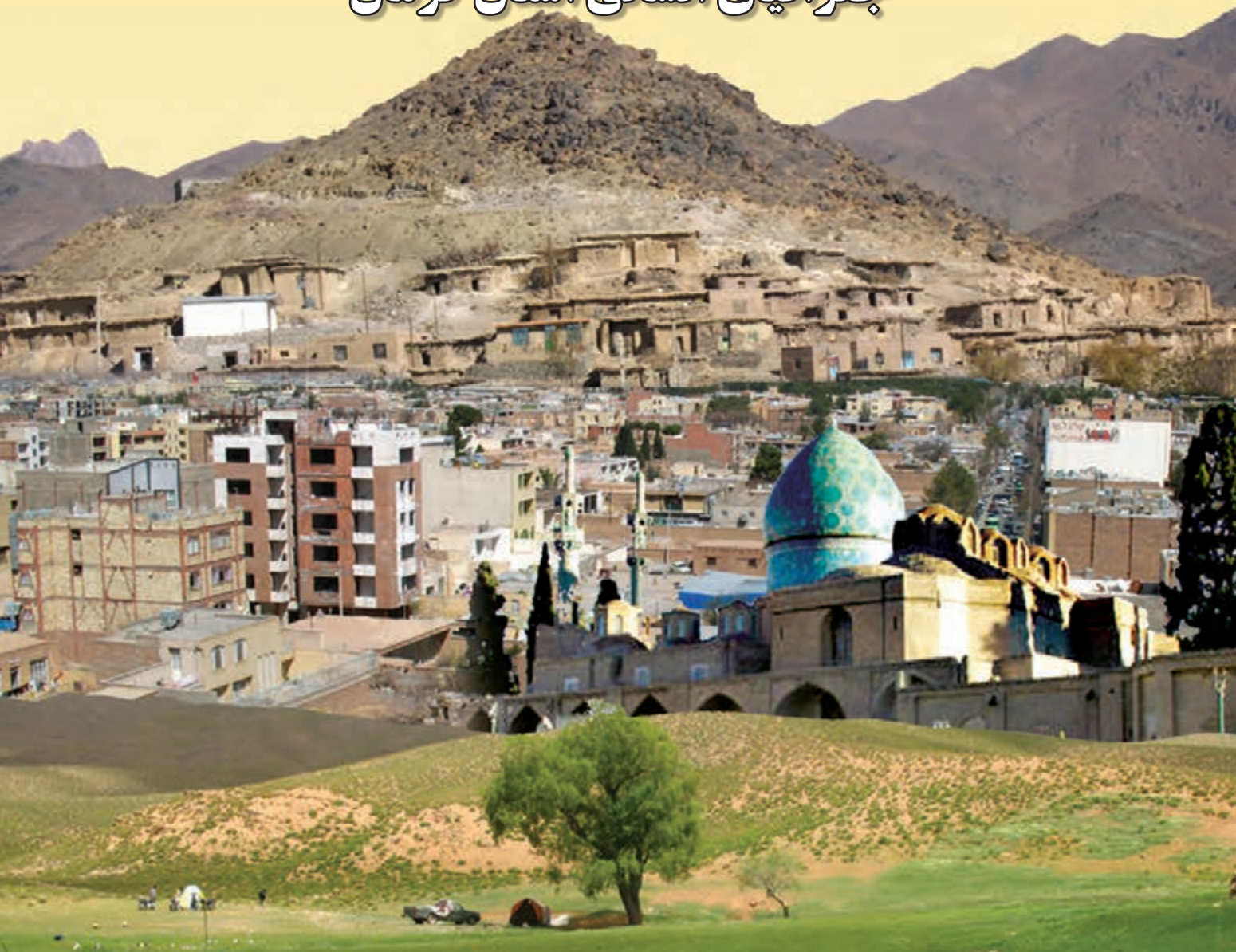

درس ششم: تقسیمات سیاسی استان

تقسیمات سیاسی استان

استان کرمان، پهناورترین استان ایران است. در سال ۱۴۰۰ دارای ۲۴ شهرستان، ۶۱ بخش و ۸۵ شهر است. با مراجعه به نقشهٔ سیاسی استان کرمان شکل ۱ــ۲ شهرستان محل سکونت خود را هاشور بزنید. شهرستان شما در کدام قسمت استان کرمان واقع شده است؟ و با کدام شهرستان‌ها یا استان‌های دیگر همسایه است؟

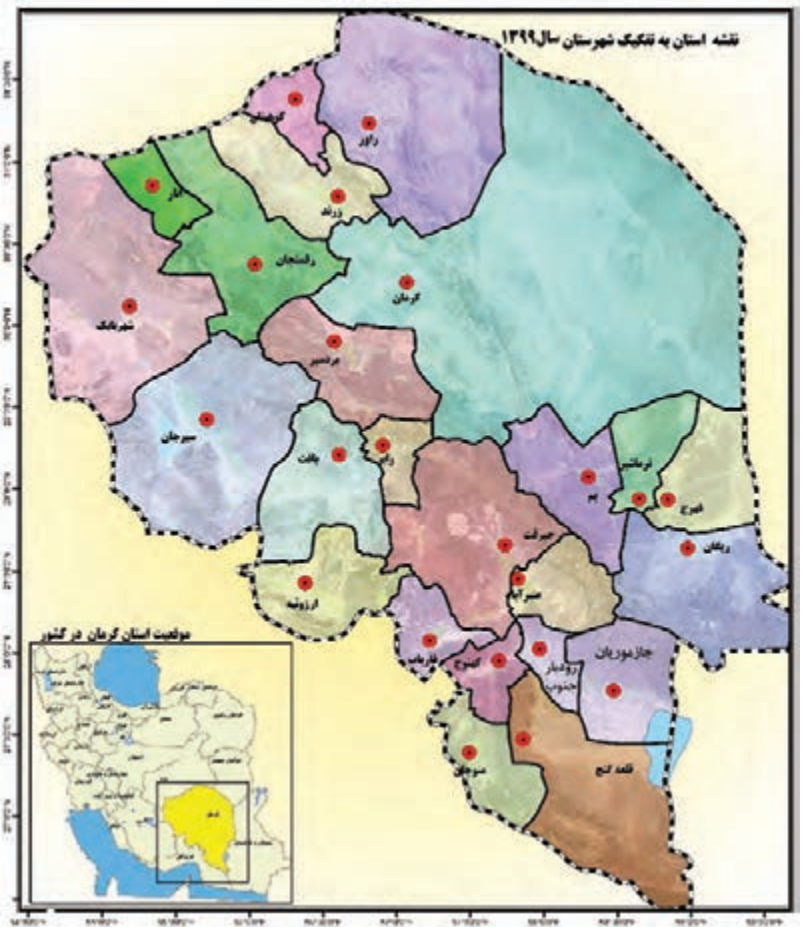

شکل ۱ــ۲ــ نقشهٔ تقسیمات سیاسی استان کرمان

برای مطالعه

جدول ۱ــ۲ــ مشخصات شهرستان‌های استان کرمان

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
انار	انار	مرکزی	انار	بیاض	لطف‌آباد	انار
				حسین‌آباد	حسین‌آباد	امین شهر
ارزوئیه	ارزوئیه	مرکزی	ارزوئیه	ارزوئیه	ارزوئیه	ارزوئیه
				وکیل‌آباد	وکیل‌آباد	
				دهسرد	پتکان	
		صوغان	علی‌آباد	صوغان	سرخان	علی‌آباد
				امیرآباد	امیرآباد	
بافت	بافت	مرکزی	بافت	بزنجان	بزنجان	بزنجان
				فتح‌آباد	بیدکردوئیه	بافت
				کیسکان	کرین	
				گوغر	امیرآباد	
		خبر	کشکوئیه	خبر	خبر	کشکوئیه
				دشتاب	کشکوئیه	
				وکیل‌آباد	وکیل‌آباد	
بردسیر	بردسیر	مرکزی	بردسیر	کوه پنج	ماهونک	بردسیر
				مشیز	دشتکار	دشتکار
		لاله زار	لاله زار	لاله‌زار	لاله‌زار	لاله زار
				قلعه عسکر	قلعه عسکر	
		نگار	نگار	نگار	نگار	نگار
				نارپ	نارپ	
		گلزار	گلزار	گلزار	گلزار	گلزار
				شیرینک	شیرینک	

بم	بم	مرکزی	بم	حومه	خواجه عسکر	بم
				دریجان	دریجان	
		دهبکری	ده بید	دهبکری	ده بید	
				ابارق	ابارق	
		بروات	بروات	رو داب غربی	کروک	بروات
				کرک و نارتیج	پشت رود	
جیرفت	جیرفت	اسفندقه	دولت آباد	اسفندقه	دولت آباد	جیرفت علی آباد عمران
		مرکزی	جیرفت	اسلام آباد	ده پیش سفلی	
				خاتون آباد	خاتون آباد	
				دولت آباد	دولت آباد	
				هلیل	کهوروئیه	
		جبال بارز	جبال بارز	رضوان	میجان سفلی	جبال بارز
				سغدر	سغدر	
				مسکون	جبال بارز	
		ساردوئیه	درب بهشت	دلفارد	رضی آباد	درب بهشت
				ساردوئیه	ساردوئیه	
				گور	صاحب آباد	
		اسماعیلی	بلوک	اسماعیلی	بلوک	بلوک
				حسین آباد	کریم آباد سفلی	
				گنج آباد	ده نو فتح المبین	
رابر	رابر	مرکزی	رابر	سیه بنوئیه	سیه بنوئیه	رابر هنزا
				رابر	اسکر	
		هنزا	هنزا	جوران	کهنوج	
				هنزا	هنزا	
راور	راور	مرکزی	راور	راور	ده علی	راور
		کوهساران	هجدک	حرجند	هروز	هجدک
				هروز	هجدک	

رفسنجان	رفسنجان	مرکزی	رفسنجان	آزادگان	رضاآباد	سرچشمه
				اسلامیه	هرمزآباد	
				خنامان	خنامان	
				دره دران	داوران	
				رزم آوران	لاهیجان	
				سرچشمه	مس سرچشمه	
				کبوترخان	کبوترخان	
				قاسم آباد	قاسم آباد	
		کشکوئیه	کشکوئیه	راویز	حومه‌الدین	کشکوئیه
				شریف آباد	شریف آباد	
				کشکوئیه	کشکوئیه	
		نوق	بهرمان	بهرمان	بهرمان	بهرمان/ جوادیه
		فردوس	فردوس	رضوان	اسماعیل آباد	صفائیه
				فردوس	فردوسیه	
رودبار جنوب	رودبار	مرکزی	رودبار	رودبار	رودبار	رودبار
				نهضت آباد	نهضت آباد	
جازموریان	زه‌کلوت	مرکزی	زه کلوت	بوئینگ	بوئینگ	زه کلوت
				میان‌داران	میان‌داران	
		چاه حسن	محمدآبادکتکی	کوهستان	برجک	
				چاه حسن	چاه حسن	
ریگان	ریگان	مرکزی	ریگان	گاوکان	دهنه عباسعلی	ریگان گنبکی محمدآباد عباس آباد رحمت آباد
				ریگان	ریگان	
		گنبکی	محمدآباد گنبکی	گنبکی	محمدآباد گنبکی	
				ناصریه	ناصریه	

زرند	زرند	مرکزی	زرند	اسلام آباد	ریحان	زرند خانوک ریحان شهر
				جرجافک	جرجافک	
				حتکن	حتکن	
				خانوک	خانوک	
				دشت خاک	دشت خاک	
				سربنان	احمدی	
				محمد آباد	محمد آباد	
				بهشت وحدت	بهاء آباد	
		یزدان شهر	یزدان شهر	شعبجره	سیریز	یزدان شهر سیریز
				سیریز	یزدان شهر	
				یزدان آباد	ربحان	
سیرجان	سیرجان	مرکزی	سیرجان	شریف آباد	شریف آباد	سیرجان نجف شهر
				نجف آباد	نجف شهر	
		زیدآباد	زیدآباد	زیدآباد	زیدآباد	زیدآباد
				محمودآباد سید	محمودآباد سید	
		ملک آباد	ملک آباد	گلستان	حاجی آباد پوزه خون	خواجوشهر
				ملک آباد	ملک آباد	
		بلورد	بلورد	بلورد	بلورد	بلورد
				چهارگنبد	تکیه	
		پاریز	پاریز	پاریز	پاریز	پاریز هماشهر
				سعادت آباد	سعادت آباد	
شهربابک	شهربابک	مرکزی	شهربابک	استبرق	استبرق	شهربابک خاتون آباد خورسند
				پاقلعه	مرج	
				خاتون آباد	خاتون آباد	
				خورسند	خورسند	
				مدوارات	کم سرخ	
				میمند	میمند	
		دهج	جوزم	دهج	دهج	دهج جوزم
				جوزم	جوزم	
				خبر	خبر	

عنبرآباد	عنبرآباد	مرکزی	عنبرآباد	امجز	دهنه کمرکان	عنبرآباد دو ساری
				جهادآباد	دوساری	
				علی‌آباد	علی‌آباد قدیری	
				محمدآباد	خضرآباد	
		جبال بارز جنوبی	مردهک	گرم سالار	گرم سالار رضا	مردهک
				مردهک	مردهک	
				نرگسان	کلجک	
فهرج	فهرج	مرکزی	فهرج	برج اکرم	برج اکرم	فهرج دهنو اسلام‌آباد
				فهرج	فهرج	
		نگین کویر	دهنو اسلام‌آباد	چاهدگال	حسن‌آباد	
				نگین کویر	دهنو اسلام‌آباد	
قلعه گنج	قلعه گنج	مرکزی	قلعه گنج	قلعه گنج	قلعه گنج	قلعه گنج چاه داد خدا رمشک
				سرخ قلعه	سرخ قلعه	
		چاه داد خدا	چاه داد خدا	چاه داد خدا	چاه داد خدا	
				رمشک	رمشک	
				مارز	راین قلعه	
کرمان	کرمان	کرمان	کرمان	اختیارآباد	اختیارآباد	کرمان اختیارآباد باغین زنگی‌آباد
				باغین	باغین	
				زنگی‌آباد	زنگی‌آباد	
				درختنگان	ده لوءلوء	
				سرآسیاب فرسنگی	سرآسیاب فرسنگی	
		چترود	چترود	کویرات	شهر کاظم‌آباد	چترود کاظم‌آباد
				معزیه	هوتک	
		راین	راین	حسین‌آباد	گروه	راین
				راین	ده میرزا	
		شهداد	شهداد	اندوهجرد	اندوهجرد	شهداد اندوهجرد
				تکاب	تکاب	
				سیرچ	سیرچ	
		گلباف	گلباف	جوشان	جوشان	گلباف
				کشیت	کشیت	
		ماهان	ماهان	ماهان	لنگر	ماهان جوپارمحی‌آباد
				قناتغستان	محی‌آباد	
فاریاب	فاریاب	مرکزی	فاریاب	گلاشکرد	فاریاب	فاریاب حورپاسفید
				مهروئیه	مهروئیه پایین	
		حور	حورپاسفید	حور	حورپاسفید	
				زهمکان	زهمکان	

کهنوج	کهنوج	مرکزی	کهنوج	دهکهان	بارگاه	دهکهان کهنوج
				نخلستان	زه	
				کوتک	کوتک وسط	
		چاه مرید	چاه مرید	حومه	چاه حاجی کردی کرمان	چاه مرید
				چاه ریگان	چاه مرید	
کوهبنان	کوهبنان	مرکزی	کوهبنان	جور	جور	کوهبنان
				خرم دشت	خرم دشت	
		طغرالجرد	کیانشهر	طغرالجرد	طغرالجرد	کیانشهر
منوجان	منوجان	مرکزی	منوجان	قلعه	منوجان	منوجان
				گشمیران	گشمیران	
				نورآباد	نورآباد	
		آسمینون	نودژ	بجگان	بجگان	نودژ
				نودژ	نودژ	
نرماشیر	نرماشیر	مرکزی	نرماشیر	پشت رود	قاسم آباد	نرماشیر
				عزیزآباد	ده وسط	
		رواب	نظام‌شهر	رواب شرقی	نظام‌شهر	نظام‌شهر
				مؤمن آباد	مؤمن‌آباد	

فعالیت گروهی ۱ـ۲

ـ باتوجه به جدول ۱ـ۲ جدول زیر را کامل کنید.

نام شهرستان محل سکونت شما	بخش‌های شهرستان محل سکونت شما	شهرهای شهرستان محل سکونت شما
.....	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....

درس هفتم: جمعیت استان

استان کرمان در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ دارای ۳۱۶۴۷۱۸ نفر جمعیت بوده است و از این تعداد حدود ۵۹/۱ درصد در مناطق شهری و بقیه در روستاها و مناطق عشایری ساکن بوده‌اند. این در حالی است که شهر کرمان با ۷۴۱۷۴۶ نفر جمعیت بیشترین جمعیت شهری را به خود اختصاص داده است.

ویژگی‌های جمعیتی استان کرمان

الف) تراکم نسبی : استان کرمان بیش از ۱۱درصد وسعت کشور را داراست و این در حالی است که کمتر از ۴ درصد جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است. با توجه به وسعت استان کرمان و سرشماری جمعیت در سال ۱۳۹۵، تراکم جمعیت در استان کرمان چقدر است؟

استان کرمان یکی از استان‌های کم تراکم از نظر جمعیت می‌باشد. به نظر شما چه عواملی سبب شده است استان کرمان در مقایسه با کشور از تراکم کمتری برخوردار باشد؟

پرتراکم‌ترین شهرستان استان کرمان در سال ۱۳۹۵ شهرستان کهنوج با تراکم نسبی ۴۶/۲ نفر در کیلومتر مربع است.

با توجه به جدول ۳ــ۲ کمترین میزان تراکم جمعیت مربوط به کدام شهرستان است؟

ب) رشد جمعیت : طی سال‌های ۹۵ ــ ۱۳۹۰ نرخ رشد جمعیت در کشور ۱/۲۴ درصد بوده است. این در حالی است که نرخ رشد جمعیت در استان کرمان ۱/۴۹ درصد بوده و نسبت به کشور بالاتر بوده است. با توجه به جدول و نمودار تغییرات جمعیت، روند رشد جمعیت در مناطق شهری و روستایی در استان کرمان را تجزیه و تحلیل کنید.

جدول ۲ــ۲ــ روند تغییرات جمعیت شهری و روستایی و عشایری استان از سال ۱۳۶۵تا ۱۳۹۵

شرح	۱۳۶۵		۱۳۷۵		۱۳۸۵		۱۳۹۵	
	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد
استان	۱۶۲۲۹۵۸	۱۰۰	۲۰۰۴۳۲۸	۱۰۰	۲۶۵۲۴۱۳	۱۰۰	۳۱۶۴۷۱۸	۱۰۰
شهری	۶۹۸۷۵۵	۴۳	۱۰۶۰۰۷۵	۵۳	۱۵۵۲۵۱۹	۵۸	۱۸۵۸۵۸۷	۵۹
روستایی و عشایری	۹۲۴۲۰۳	۵۷	۹۴۴۲۵۳	۴۷	۱۰۹۹۸۹۴	۴۲	۱۳۰۶۱۳۱	۴۱

برای مطالعه

جدول ۳ــ۲ــ ویژگی‌های جمعیتی استان کرمان به تفکیک شهرستان، وسعت، تراکم، نسبت جنسی و ... در سال ۱۳۹۶

ردیف	شهرستان	وسعت	جمعیت	درصد شهرنشین	تعداد مردان	تعداد زنان	نسبت جنسی	تراکم جمعیت
۱	ارزوئیه	۴۸۹۰	۳۷۵۶۸	۱۷/۸۰	۱۸۹۵۳	۱۸۶۱۳	۱۰۱	۷/۵
۲	انار	۲۱۴۰	۳۶۹۷۳	۵۴/۸۶	۱۹۱۴۹	۱۷۸۳۴	۱۰۷	۱۷/۲
۳	بافت	۶۴۹۳	۸۵۸۰۶	۴۵/۷۹	۴۳۲۰۵	۴۲۶۰۹	۱۰۲	۱۳/۲
۴	بردسیر	۶۱۲۹	۸۴۰۶۹	۵۴/۸۳	۴۲۶۷۴	۴۱۴۰۳	۱۰۳	۱۳/۶
۵	بم	۵۱۷۱	۲۳۵۲۲۴	۶۶/۰۳	۱۲۱۴۵۷	۱۱۳۸۶۵	۱۰۷	۴۵/۶
۶	جیرفت	۹۶۵۴	۳۱۵۶۹۴	۵۰/۷۳	۱۶۱۳۶۰	۱۵۴۳۳۲	۱۰۵	۳۲/۷
۷	رابر	۱۸۵۳	۳۵۴۸۳	۴۳/۱۱	۱۷۷۵۰	۱۷۷۳۱	۱۰۰	۱۹/۱
۸	راور	۱۳۹۳۷	۴۳۵۲۴	۵۴/۶۹	۲۱۷۶۶	۲۱۷۶۶	۱۰۰	۳/۲
۹	رفسنجان	۸۲۸۸	۳۱۵۸۱۶	۵۸/۷۷	۱۶۵۰۶۲	۱۵۰۷۵۲	۱۱۰	۳۸/۱
۱۰	رودبار	۶۸۶۴	۱۰۶۸۳۱	۲۲/۵۸	۵۳۵۳۶	۵۳۲۶۷	۱۰۰	۱۵/۵
۱۱	ریگان	۸۵۸۳	۹۵۵۲۴	۳۶/۰۵	۴۸۶۷۸	۴۶۸۴۴	۱۰۴	۱۱/۱
۱۲	زرند	۵۴۷۷	۱۳۹۷۲۴	۵۲/۷۱	۷۰۴۳۱	۶۹۳۱۹	۱۰۲	۲۵/۵
۱۳	سیرجان	۱۳۱۲۹	۳۳۶۵۰۵	۷۵/۶۴	۱۷۳۷۷۴	۱۶۲۷۳۰	۱۰۷	۲۵/۶
۱۴	شهربابک	۱۴۰۹۶	۱۰۶۶۲۰	۷۰/۹۶	۵۵۹۸۴	۵۰۶۳۴	۱۱۰	۷/۵
۱۵	عنبرآباد	۳۴۰۹	۸۱۴۷۶	۳۰/۷۵	۴۰۹۳۳	۴۰۵۴۱	۱۰۱	۲۳/۹
۱۶	فاریاب	۲۵۶۴	۳۳۶۶۴	۱۳/۷۲	۱۵۷۸۴	۱۶۷۸۷	۹۹	۱۳/۱
۱۷	فهرج	۴۵۶۰	۶۷۱۳۲	۹/۱۳	۳۴۷۰۰	۳۲۴۳۰	۱۰۷	۱۴/۷
۱۸	قلعه گنج	۱۰۴۳۸	۷۶۲۳۸	۱۷/۳۵	۳۷۷۸۷	۳۸۴۴۹	۹۸	۷/۳
۱۹	کرمان	۴۴۶۳۱	۷۴۱۷۴۶	۸۵/۴۹	۳۷۷۳۸۵	۳۶۴۳۵۹	۱۰۴	۱۶/۶
۲۰	کهنوج	۲۱۱۰	۹۷۶۷۳	۵۵/۶۹	۱۰۵۰۳	۱۰۳۴۸	۱۰۲	۴۶/۲
۲۱	کوهبنان	۲۲۳۶	۲۰۸۴۸	۷۱/۲۲	۴۹۳۳۰	۴۸۳۴۱	۱۰۲	۹/۳
۲۲	منوجان	۳۵۴۷	۶۵۶۷۴	۳۲/۵۶	۳۲۷۳۴	۳۲۹۲۸	۹۹	۱۸/۱
۲۳	نرماشیر	۲۹۹۴	۵۲۱۷۸	۱۴/۱۰	۲۷۰۲۹	۲۶۱۴۷	۱۰۳	۱۷/۷
استان	=====	۱۸۲۷۲۶	۳۲۱۳۱۰۸	۵۸/۹۹	۱۶۴۱۰۰۰	۱۵۷۲۱۰۸	۱۰۴	۱۷/۵

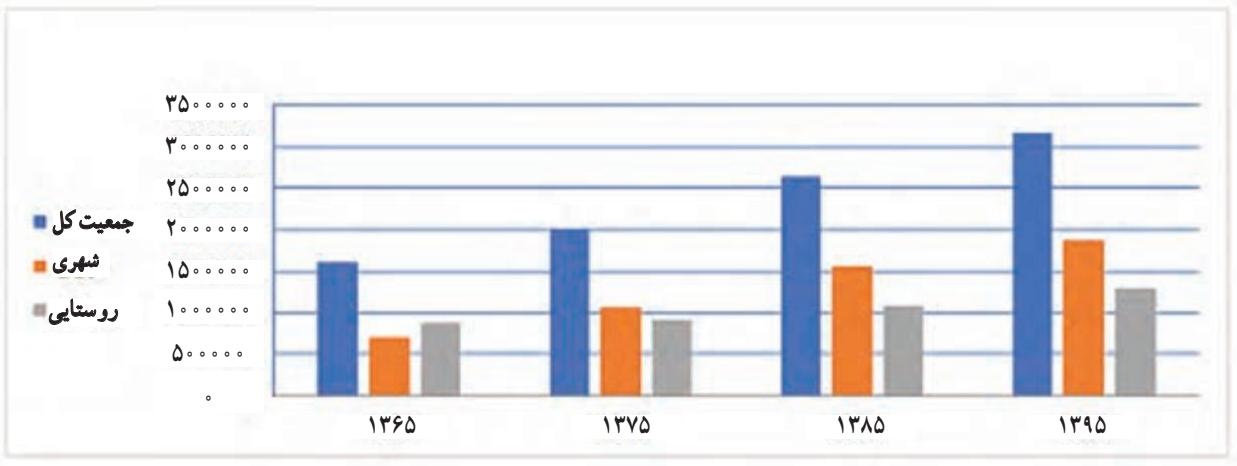

شکل ۲ــ۲ــ نمودار تغییرات جمعیت استان کرمان طی دورهٔ ۹۵ ــ ۱۳۶۵

ج) **ترکیب جمعیت** : به جدول ۲ــ۲ و شکل ۲ــ۲ نگاه کنید. درصد جمعیت شهرنشین از ۴۳ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۵۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. به نظر شما چه عواملی سبب شده است در این دورهٔ ۳۰ ساله از درصد جمعیت روستایی و غیر ساکن کاسته شده و بر درصد جمعیت شهرنشین افزوده شود؟

در این دوره، استان کرمان نیز مانند دیگر استان‌های کشور، به موازات رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی، به سمت الگوی اجتماعی تکامل یافته‌تری پیش رفت و شیوهٔ زندگی عشایری به روستانشینی و روستانشینی به شهرنشینی گرایش پیدا کرد. بخشی از جمعیت روستایی، به دلیل رشد بالای جمعیت و کمبود امکانات در روستا و جاذبه‌های شهری، روستا را رها کرده و به شهر مهاجرت کرده و در نتیجه شمار جمعیت شهری در این دوره به بیش از ۲برابر افزایش یافته است.

د) **ساختمان سنی جمعیت** : نگاهی به هرم سنی جمعیت در استان کرمان نشان می‌دهد پایهٔ هرم سنی جمعیت جمع شده که نشان‌دهندهٔ کاهش رشد جمعیت نسبت به دههٔ قبل از آن است. به طوری که از کل جمعیت استان کرمان در سال ۱۳۹۶ حدود ۱۱/۹ درصد از جمعیت، کمتر از ۵ سال دارند که در مقایسه با دههٔ قبل، حدود ۶ درصد کاهش نشان می‌دهد. در سرشماری ۱۳۹۵ از کل جمعیت استان ۱۶۴۱۰۰۰ نفر مرد و ۱۵۷۲۱۰۸ نفر زن بوده‌اند، یعنی نسبت جنسی در استان برابر با ۱۰۴ است. البته این نسبت برای اطفال کمتراز یک سال، ۱۰۵ و برای بزرگسالان، ۱۱۷نفر به‌دست آمده است.

اگر سیاست کاهش جمعیت به همین صورت ادامه پیدا می‌کرد استان کرمان را در آینده با مشکلاتی از جمله برهم خوردن تعادل جمعیتی و نیروی کار فعال روبه‌رو می‌کرد.

جدول ۴ــ۲ــ ترکیب سنی جمعیت کرمان در سال ۱۳۹۵

گروه‌های سنی	سن	تعداد جمعیت	درصد
کودکان و نوجوانان	۰ــ۱۴ سال	۸۵۶۸۶۴	۲۷/۰۷
جوانان وبزرگسالان	۱۵ــ۶۴ سال	۲۱۴۶۶۶۱	۶۷/۸
کهن سالان	۶۵ ساله و بیشتر	۱۶۱۱۹۳	۵/۰۹

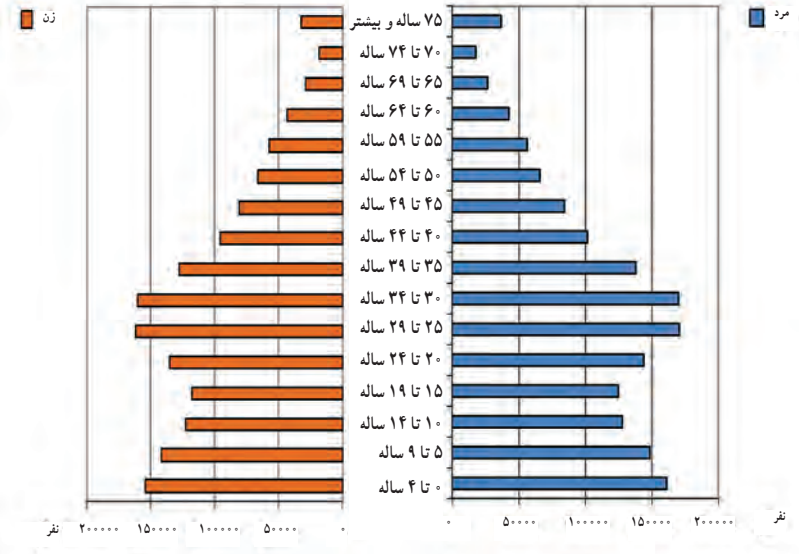

شکل۳ــ۲ ــ نمودار هرم سنی استان کرمان در سال ۱۳۹۵

فعالیت گروهی ۲ـ۲

۱ــ با توجه به هرم سنی استان کرمان بگویید گروه سنی ۱۹ــ۱۵سال چند نفر است. چند درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد؟
۲ــ بالا بودن نسبت جنسی در بزرگسالان نسبت به اطفال کمتر از یک سال بیانگر چیست؟

هـ) مهاجرت : مهاجرت در استان به دو دسته تقسیم می‌شود :

الف) مهاجرت برون استانی : به علت وجود استعدادهای بالقوه در بخش‌های صنعت و معدن، کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مهاجرت‌های زیادی به استان صورت می‌گیرد، از کل مهاجرت‌ها بیشترین مهاجران به استان، افغانی هستند. بیشترین مهاجران داخلی به استان از استان‌های یزد،تهران، خراسان، آذربایجان غربی، قزوین، سیستان وبلوچستان، فارس و خوزستان می‌باشند که در بخش‌های معدن، کشاورزی و غیره مشغول شده‌اند.

ب) مهاجرت درون استانی : مهاجرت از نواحی روستایی به شهرها خصوصاً در دهه‌های اخیر .

درس هشتم: شیوه‌های زندگی در استان

آیا می‌دانید که مردم استان کرمان به چه شیوه‌هایی زندگی می‌کنند؟

درکشورمان ایران مردم به سه شیوه کوچ نشینی، روستایی وشهری زندگی می‌کنندکه در این درس با شیوه‌های زندگی در استان کرمان آشنا می‌شوید.

زندگی کوچ نشینی در استان کرمان

شکل ۴ــ۲ــ زندگی عشایری

استان پهناور کرمان بعد از استان فارس، دومین مرکز مهم کوچ نشینی در کشور است.

ویژگی‌های آب و هوایی و شرایط جغرافیایی کوهستان‌های مرتفع و پربارش نظیر هزار، لاله زار، کوه شاه، بحرآسمان، جبالبارز،کوه پنج و چهل تن و ارتباط این کوهستان‌ها با سرزمین‌های پست و گرمسیری هم‌جوار مانند جیرفت، کهنوج، ارزوئیه و بخش‌هایی از استان هرمزگان (رودان و حاجی‌آباد) و وجود مراتع و منابع آب نسبتاً خوب در نواحی سردسیر (ییلاق) و گرمسیر (قشلاق) از دیرباز شرایط مناسب و مطلوبی را برای پیدایش و تکوین زندگی کوچ‌نشینی و تداوم آن در این استان به‌وجود آورده است.

ایلات کوچ نشین در استان کرمان

عشایر کرمان زندگی اجتماعی و قبیله‌ای دارند و از ایل، طایفه، تیر، ایشوم و خانوار تشکیل شده‌اند. اکثر ایل‌ها و عشایر استان

در حوضه آبریز هلیل رود ساکن هستند و در قالب ۷۴ ایل و طایفه مستقل زندگی می کنند که به برخی از ایل‌های مهم و مشهور و قلمرو زندگی آن‌ها اشاره می‌شود :

شهرستان	ایلات
جیرفت و بخش اسفندقه	مهنی، جبالبارزی
رابر و کهنوج	سلیمانی، لری
بافت و ارزوئیه	افشار، لک
سیرجان	بچاقچی،افشار

شکل ۵ــ۲ــ عشایر کرمان

اقتصاد کوچ نشینان در استان کرمان

اصلی‌ترین فعالیت کوچ نشینان، دامداری و پس از آن کشاورزی و صنایع دستی است.

عمده فعالیت کشاورزی عشایر استان در مناطق کوهستانی و ییلاقی است.عشایر ۳۵ درصد صنایع دستی کشور را تولید می‌کنند. زنان سخت‌کوش عشایر کرمان نیز در کنار کمک به دامداری و تهیه فراورده‌های لبنی به تهیه و تولید صنایع دستی نظیر قالی،گلیم و سیاه چادر می‌پردازند. گفتنی است گلیم « شیرکی پیچ» عشایر سیرجان و قالی «گل سرخ» اسفندقه که حاصل ذوق زنان هنرمند این مناطق است، به دلیل شهرت جهانی، ظرافت و خوش نقش و نگار بودن، ثبت ملی و جهانی شده‌اند.

نقش کوچ نشینان استان در دفاع از سرزمین ایران اسلامی

زنان و مردان عشایر استان، افرادی سلحشور، غیرتمند، شجاع و مهمان‌نوازند. آن‌ها همواره در برابر ناامنی‌ها و شرارت‌هایی که استان را تهدید می‌کرد، ایستادگی و مقاومت می‌نمودند.

حضور بسیج عشایر استان در دوران دفاع مقدس، نمونه‌ای از مقاومت دلیر مردان عشایر است، به‌طوری که از ۶۵۰۰ شهید استان، ۱۲۰۰ شهید (۱۸ درصد) متعلق به جامعهٔ عشایری است. از شاخص‌ترین شهدای عشایر استان، سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی است.

برای مطالعه

قدیمی‌ترین ایل استان کرمان، ایل مهنی و جبالبارزی است. این ایل‌ها قبل از اسلام نیز با نام «قفص» یا «کوچ» در جیرفت سکونت داشته‌اند. برخی از محققین، مردم ایل مهنی را بومی منطقه دانسته و برخی خاستگاه آنان را میهنهٔ خراسان و بعضی دیگر کُرد تبار (براهویی) دانسته‌اند.

اکثر ایل‌های مهم کرمان به جز مهنی و جبالبارزی طی سیصد سال اخیر از مکانی دیگر به کرمان کوچیده یا بر اثر تصمیمات و سیاست‌های دولت‌های وقت و یا جبر محیطی و انسانی به‌صورت خانواری یا گروهی به استان کوچانده شده‌اند.

در ادامه به منشأ و اصالت برخی از ایل‌های مهم استان اشاره می‌شود :

افشار	خراسان، آذربایجان غربی یا شرقی، زنجان
بچاقچی	شمال غرب کشور
سلیمانی	یکی از ایل‌های خمسه استان فارس
لری (شمس الدین)	لر بیرانوند (استان لرستان)
لک	لر لرستان

فعالیت گروهی ۳ـ۲

ــ اگر در شهرستان محل زندگی شما کوچ نشینی رایج است. با راهنمایی دبیر خود به سؤالات زیر پاسخ دهید :

۱ــ چند ایل و طایفه از عشایر محل سکونت خود را نام ببرید و بگویید ییلاق و قشلاق آن‌ها کجاست؟

۲ــ چه عواملی باعث گرایش کوچ نشینان به زندگی یکجانشینی شده است ؟

زندگی روستایی

آب با آبادی در ایران پیوند دیرینه دارد. در نواحی مرکزی و شرقی کشور به‌خصوص استان کرمان پسوند اکثر روستاها کلمهٔ (آباد) برگرفته از آب و آبادی است.

در پیدایش سکونتگاه‌های روستایی در استان کرمان آب از مهم‌ترین عوامل بوده است. خاک حاصلخیز، دسترسی به راه‌های ارتباطی و عامل دفاعی از دیگر عوامل مهم محسوب می‌شوند.

شکل ۶ــ۲ــ روستای میمند یکی از نمونه‌های سکونت اولیه در ایران

در استان کرمان مانند دیگر نواحی خشک و نیمه خشک ایران نوع روستاها متمرکز است. با این تفاوت که در نواحی کوهستانی و دشت‌های استان، شکل روستاها و مصالح به‌کار رفته در آن‌ها تا حدودی متفاوت است.

در نواحی کوهستانی و مناطق پایکوهی استان کرمان به تبعیت از محیط طبیعی؛ خانه‌های روستایی یا در دامنهٔ کوه‌ها واقع شده و شکل پلکانی به‌خود گرفته‌اند، یا در دره‌ها که در این صورت شکل دره‌ای دارند. در روستاهای کوهستانی معمولاً دیوار (پی) ساختمان‌ها را از سنگ و روی سقف خانه‌ها را با چوب پوشانده و روی آن گل می‌ریزند.

در این گونه روستاها زمین‌های کشاورزی در قسمت‌هایی واقع شده‌اند که خاک بیشتر داشته و از شیب کمتری برخوردارند. آب آشامیدنی و زراعی این‌گونه روستاها بیشتر از چشمه و قنات فراهم می‌شود.

شکل ۷ــ۲ــ روستای پلکانی ریسه شهر بابک

جغرافیای انسانی استان

در نواحی دشت با توجه به شرایط اقلیمی و محیط طبیعی خانه‌های روستایی بیشتر از خشت و گل و با سقف گنبدی‌اند. در این‌گونه روستاها در گذشته برای خنک کردن خانه‌ها از بادگیر استفاده می‌شده است. امروزه مصالح با دوام‌تر و جدیدتر در ساخت خانه‌های این مناطق استفاده می‌شود.

شکل ۸ــ۲ــ خانه‌های خشت وگلی همراه با بادگیر

این نوع روستاها بیشتر از آب سفره‌های زیرزمینی به‌صورت قنات و یا با استفاده از موتورهای آب کشی آب را به مزارع و باغات خود می‌آورند و در نواحی شمال استان بیشتر به فعالیت باغداری به‌ویژه کشت پسته مشغول‌اند.

شکل ۹ــ۲ــ کَپَرنشینی در جنوب استان کرمان

در نواحی جنوبی استان کرمان که از محروم‌ترین مناطق ایران است هنوز بیشترین درصد جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. عدهٔ زیادی از آن‌ها در خانه‌هایی به نام کَپَر زندگی می‌کنند که اگر برای اشتغال و مسکن آن‌ها فکر اساسی نشود در آینده‌ای نه چندان دور، آن‌ها نیز به نواحی شهری مهاجرت کرده و بر درصد جمعیت شهرنشین و همچنین مشکلات شهرها می‌افزایند.

جدول ۵ ــ ۲ ــ شهرستان‌هایی که بیشترین جمعیت روستایی استان کرمان را دارا هستند

ردیف	شهرستان	جمعیت کل	جمعیت شهری	درصد	روستایی و عشایری	درصد
۱	بم	۲۰۳۵۸۰	۱۰۰۴۶۸	۴۹/۳۵	۱۰۳۱۱۲	۵۰/۶۵
۲	کهنوج	۱۲۳۶۶۰	۵۴۶۹۶	۴۴/۲۳	۶۸۹۶۴	۵۵/۷۷
۳	بافت	۱۱۶۱۴۹	۵۲۰۸۲	۴۴/۸	۶۴۰۶۷	۵۵/۲
۴	عنبرآباد	۱۲۹۸۷۷	۲۲۸۳۸	۱۷/۵۸	۱۰۷۰۳۹	۸۲/۴۲
۵	رودبار	۱۱۰۲۹۷	۱۰۱۱۰	۸/۳۱	۱۰۰۱۸۷	۹۱/۶۹
۶	قلعه گنج	۸۲۳۳۲	۱۶۱۱۹	۱۹/۵۷	۶۶۲۱۳	۸۰/۴۳
۷	منوجان	۶۹۸۱۶	۲۰۰۹۴	۲۸/۷۸	۴۹۷۲۲	۷۱/۲۲

کشاورزی مهم‌ترین فعالیت اقتصادی روستاییان بوده و باغداری، زراعت، دامداری و دامپروری و صنایع دستی به ترتیب مهم‌ترین منابع درآمد روستاییان این استان محسوب می‌شوند. این استان با در اختیار داشتن حدود ۲۵درصد باغات کشور بزرگ‌ترین تولید کننده محصولات باغی است و عمدهٔ محصولات درختی آن عبارت‌اند از : پسته، خرما، مرکبات و گردو. علاوه بر محصولات درختی؛ در زمینهٔ محصولات صیفی و جالیزی و نیز دانه‌های روغنی سهم عمده‌ای در اقتصاد کشاورزی دارد.

در روستاهای استان کرمان دامداری به صورت سنتی و نیز با شیوه‌های جدید و علمی رواج دارد. در گذشته دامداری و دامپروری نقش مهمی در تولید پشم و رونق صنایع دستی استان به ویژه قالی بافی داشته است، به‌طوری که قالی کرمان و به ویژه راور از شهرت فراوان برخوردار است، ولی در سال‌های اخیر این هنر رونق گذشته را از دست داده است.

شکل ۱۰ــ۲ ــ دامداری ودامپروری از منابع درآمد روستاییان استان کرمان

فعالیت گروهی ۴ـ ۲

ــ مهاجرت روستاییان به شهرها چه مشکلاتی برای شهرها به‌وجود می‌آورد؟

زندگی شهری

هستهٔ اولیهٔ بسیاری از شهرهای ایران از جمله شهرهای استان کرمان در جایی بوده که به آب دسترسی داشته‌اند و بسیاری از شهرها در اصل، روستاهای بزرگی بوده‌اند که با افزایش جمعیت و ایجاد مؤسسات و ادارات مختلف به شهر تبدیل شده‌اند. شهرهای استان کرمان به‌دلیل شرایط آب و هوایی گرم و خشک و کمبود منابع آب در اکثر نواحی استان، دور از یکدیگر واقع شده‌اند و در فاصلهٔ بین آن‌ها بعضی از شهرهای کوچک به صورت اقماری به وجود آمده‌اند، مانند بروات (بم)، چوپار، چترود و ماهان (کرمان) و . . . .

در سال ۱۳۹۰ در استان کرمان ۶۷ سکونتگاه شهری وجود داشته که ۵۷/۵ درصد از جمعیت استان را در خود جای داده است.

شکل ۱۱ــ۲ــ چشم‌اندازی از شهر کرمان

شکل ۱۲ــ۲ــ شهر راور با نقش ارتباطی

جدول۶ ــ۲ــ پرجمعیت ترین نقاط شهری استان کرمان (سال ۱۳۹۰)

ردیف	نام شهر	تعداد جمعیت	ردیف	نام شهر	تعداد جمعیت
۱	کرمان	۶۲۱۳۷۴	۷	بردسیر	۴۴۹۵۷
۲	سیرجان	۲۰۸۰۳۳	۸	کهنوج	۴۳۹۷۷
۳	رفسنجان	۱۷۱۱۹۷	۹	راور	۲۲۶۵۱
۴	بم	۹۸۶۶۴	۱۰	انار	۱۷۶۴۵
۵	زرند	۷۰۱۳۵	۱۱	کوهبنان	۱۶۶۴۸
۶	شهر بابک	۶۳۴۲۴			

شهرهـای استان کـرمـان از نـظر نقش و عملکـرد وضعیت یکسانـی نداشته و از درجات متفاوتی برخـوردارند. بیشتر آن‌ها دارای نقش اداری،خدماتی و تجاری‌اند اما بعضی از این نقش‌ها، بارزتر است؛ مثلاً نقش اداری سیاسی در کرمان، نقش ارتباطی در انار و سیرجان، نقش تاریخی در بم و جیرفت و... در سال‌های اخیر بر اثر رشد جمعیت و همچنین مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها و تحولات دیگر نقش بعضی از شهرها نیز تغییر کرده یا در حال تغییر است.

شکل ۱۳ــ۲ــ شهر جیرفت

شکل ۱۴ــ۲ــ شهر ماهان از شهرهای اقماری کرمان

برای مطالعه

شهر کرمان

این شهر به عنوان مرکز استان در زمینی نسبتاً هموار قرار گرفته که از شمال به زنگی آباد و ارتفاعات بادامو ئیه از جنوب به ماهان و جوپار، از شرق و غرب به شهداد و دشت باغین می‌رسد. این شهر قدمت دیرینه دارد و نام قدیمی‌آن، گواشیر (شهراردشیر) بوده است. محلات قدیمی شهر اغلب بیانگر پیشینهٔ تاریخی ساکنان آن است. بافت قدیم کرمان، بخشی از میراث فرهنگی را در خود جای می‌دهد و عبور از این محلات قدیمی با ویژگی‌ها و کارکردهای خاص خود، آداب و رسوم و سنن دوران گذشته را به ذهن تداعی می کند. تغییر بافت قدیمی به‌علت وجود کوچه‌های باریک و پرپیچ وخم از جمله مشکلات قابل توجه است که اقدامات مؤثری در راستای اصلاح و بهسازی بافت قدیم شهر صورت گرفته است. از جمله محلات قدیمی کرمان می‌توان محلهٔ شهر، شاه عادل، خواجه خضر، محلهٔ یهودی‌ها، بازار شاه، میدان قلعه، محلهٔ زرتشتی‌ها، گلبازخان و... را نام برد. از بازارهای تاریخی و دیدنی شهر کرمان می‌توان به بازار مظفری، بازار گنجعلی‌خان، بازار قیصریه، بازار مسگری ، بازار وکیل و... اشاره کرد.شهر کرمان به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص خود و قرار گرفتن در گذرگاه تجارت و نیز راه ابریشم ، کاروان‌های تجاری زیادی را پذیرا بوده است. این امر سبب به‌وجود آمدن کاروانسراهایی با ساخت حفاظتی ویژه شده است. از جمله کاروانسراهای عمدهٔ کرمان که میهمانان زیادی را در خود جای می‌دادند می‌توان، کاروانسرای گلشن، کاروانسرای گنجعلی‌خان، کاروانسرای وکیل، کاروانسرای حاج آقا علی، کاروانسرای هندوها و... را نام برد.

شکل ۱۵ــ۲ــ کاروانسرای وهاب‌زاده رفسنجان

شکل ۱۶ــ۲ــ شهر کرمان

شکل ۱۷ــ۲ــ مسجد جامع کرمان ــ شهر کرمان

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان کرمان

درس نهم : آداب و رسوم مردم استان

آداب و رسوم مردم کرمان

آداب و رسوم، عقاید و عادات اقوام و ملل، بیانگر نوع تفکر و خصوصیات مردم هر منطقه است. و از این طریق می‌توان روحیه، تعلقات و خلقیات خاص هر ملت را دریافت کرد.

منظور از فرهنگ و آداب و رسوم مردم هر منطقه، دانستنی‌های تودهٔ مردم است که در قالب افسانه‌ها، قصه‌ها، لطیفه‌ها، ضرب‌المثل‌ها، معماها، ترانه‌ها، دعاها، نفرین‌ها، قسم‌ها، کنایات و غیره در یک منطقه رواج دارد.

استان کرمان، محل سکونت مردمی با عقاید مختلف دینی و مذهبی است که هر کدام از آنها آیین و مراسم خاصی دارند. کرمان، همچنین محل کوچ و زیست ایلات مختلف عشایری است که فرهنگ آنها با فرهنگ شهری اختلاف اساسی دارد.

به طور کلی، فرهنگ منطقهٔ کرمان بر بنیاد دو عامل شکل گرفته است. از یک سو شرایط طبیعی و از سوی دیگر تاریخ پرفراز و نشیب این منطقه است که در مجموع به عادت قناعت و صبوری، شجاعت، سخت‌کوشی و عقاید ملی و مذهبی مردم منجر شده است. این بدین معناست که فرهنگ استان کرمان از ترکیب جوامع شهری، روستایی و عشایری و همچنین متأثر از جریانات تاریخی و آیین‌های مذهبی بوده و همین عوامل باعث پیدایش خرده فرهنگ‌هایی در سطح استان پهناور کرمان شده است.

به این ترتیب، فرهنگ مردم هر منطقه، طی سالیان متمادی با لهجه و طرز تفکر و محیط زندگی مردم آمیخته شده و در نتیجه موجب تفاوت‌هایی میان مردم مناطق مختلف شده است. نوع پوشش و لباس مردم مناطق مختلف کرمان نیز تحت تأثیر آداب و سنن و شرایط خاص اقلیمی متفاوت است.

از جمله مشخصه‌های مردم کرمان، پایبندی آنها به آداب و رسوم و سنت‌های ملی و مذهبی است، تا آنجا که برخی از رسوم نظیر جشن سده، تنها در کرمان، هنوز باشکوه برگزار می‌شود.

در کرمان، همچنین مراسمی چون عید نوروز و سنت‌های وابسته، نظیر چهارشنبه سوری، سیزده بدر، خانه تکانی، تهیهٔ سبزه و ... همراه با آداب و رسوم خاصی، مانند پختن سِمِنو، تهیهٔ کُماج سِهن (سِن) و سایر خوراکی‌ها به گونه‌ای با شکوه برگزار می‌شود.

سایر مراسم مانند شب چله، شب شیشه و برخی جشن‌های ملی و سنتی دیگر نیز مورد توجه و احترام مردم کرمان است.

روحیه و منش مردم کرمان

روحیهٔ مردم کرمان متأثر از فرهنگ این جامعه است. کرمانی‌ها صبور، قانع، فعال، امین و مهمان‌نواز هستند. آنها به بزرگ‌ترها احترام می‌گذارند و با وجودی که عوامل طبیعی مساعد نیست ، تا آنجا که مقدور باشد برای آباد کردن زمین‌ها و حفر قنوات تلاش می‌کنند. در کرمان به نسبت جمعیت خود مراسم سوگواری و ارادت به خاندان آل عصمت و طهارت علیهم‌السلام بیشتر از جاهای دیگر برگزار می‌شود.

شکل۱ــ۳ــ مراسم تعزیه خوانی در کشکوئیه

دین و مذهب

اگرچه بیش از ۹۵ درصد مردم استان کرمان مسلمان و شیعه‌اند، اما ادیان و مذاهب دیگری چون زرتشتی، کلیمی و مسیحی نیز در کنار مسلمانان، زندگی می‌کنند. به خصوص زرتشتی‌ها که صاحب محله، مدرسه دخترانه و پسرانه، آتشکده، موزه و گورستان مخصوص‌اند، مراسمی چون جشن سده را با شکوه برگزار می‌کنند.

گویش کرمانی

حتماً تا به حال دقت کرده‌اید که مردم مناطق مختلف ایران، با گویش‌های مختلف سخن می‌گویند. این گویش‌ها معمولاً سابقهٔ طولانی دارند و مردم هر منطقه به خاطر ارتباط کلامی با یکدیگر به راحتی و با علاقه آن را به کار می‌برند.

ایران از دیرباز، به دلیل وسعت قلمرو، غنای فرهنگی و حضور اقوام مختلف، دارای تنوع گویشی بسیار است. در استان پهناور کرمان نیز این گوناگونی گویش به نحوی چشمگیر مشاهده می‌شود. البته در چند دههٔ اخیر، با توجه به نقش رسانه‌ها در ترویج زبان رسمی، به مرور گویش‌ها رو به فراموشی می‌روند. با این وجود، هنوز تفاوت‌های گویشی میان شهرهای مختلف به چشم می‌خورد.

ضرب‌المثل‌های هر منطقه، از نظر گویشی عموماً غنی هستند. حتی مردمی که کمتر از گویش محلی استفاده می‌کنند، موقع کاربرد ضرب‌المثل، از گویش محلی استفاده می‌کنند.

فعالیت گروهی ۱ـ۳

ـ با توجه به گویش مردم محل سکونت خود، جدول زیر را تکمیل نمایید.

کلمه	گرد وغبار	پدربزرگ	مادر	باجناق	گرسنه	چلوصافی	عنکبوت	جیرجیرک	قارچ محلی
تلفظ محلی									

فعالیت گروهی ۲ـ۳

ـ چند نمونه از بازی‌های محلّی را که می‌شناسید تشریح نمایید.

فرهنگ زرتشتی

یکی از اقلیت‌های مورد احترام کرمانی‌ها، مردم زرتشتی ساکن در این دیارند. وجود همین اقلیت دینی در کرمان، باعث ماندگاری سنت‌ها و آیین‌های زرتشتی در این منطقه شده است. آیین‌هایی مثل جشن سده، جشن مهرگان، لباس سبز پوشیدن در مراسم عقد و... از جملهٔ آنهاست. آتشکدهٔ مقدس و زیارتگاه پیر سبز در منطقه، حکایت از وابستگی آنها به آیین‌های مذهبی خویش است.

برای مطالعه

نمونه‌ای از ضرب‌المثل‌های کرمانی

* آب از کُنج ناخونش نمی‌چکه

آب از گوشهٔ انگشتش نمی‌ریزد؛ کنایه از اینکه بسیار خسیس است.

* تُرُش بالا به آفتابه میگه دو کتو

آبکش به آفتابه می‌گوید دو سوراخ داری؛ کنایه از اینکه شخصی پر از عیب است، اما از دیگری عیب‌جویی می‌کند.

* خونهٔ همسایه کُماجه به ما چه؟

خانهٔ همسایه کماج درست می‌کنند به ما مربوط نیست؛ کنایه از اینکه در کار دیگران مداخله نکنیم.

نمونهٔ لالایی کرمانی

الالالا گلم لالا / بخوابه بلبلم لالا
الا لالایی لالایی/ برو لولوی صحرایی
برو لولو جهنم شو/ بلا گردون رودم شو
برو لولوی صحرایی/ تو از رودم چه می‌خواهی
که رودم کرده لالایی

دوبیتی عامیانه کرمانی

دوبیتی‌های عامیانه بسته به شرایط جغرافیایی مناطق مختلف، رنگ و بوی خاص خود را دارند؛ مثلاً در روستاهای کویری گلباف مشتمل بر سه روستای حُرُمَک، نَسَکْ و کِشیت بیشتر با واژه‌هایی نظیر لوت، شتر و نخل سروکار داریم؛ اما در روستاهای شمالی که میوه‌های سردسیری دارند، این دوبیتی‌ها رنگ و بوی دیگری دارند.

نمونهٔ دوبیتی کرمانی

* غریبی سخ مرا دلگیر داره — فلک ور گردنم زنجیر داره
فلک از گردنم زنجیر ور دار — که غربت خاک دامنگیر داره
* سر کوه بلند نی می‌زنم نی — شتر گم کردم و پی می‌زنم پی
شتر گم کرده‌ام با کره‌هاشی — گلی گم کرده‌ام شاید تو باشی
* سر کوه بلند فریاد کردم — امیرالمؤمنین را یاد کردم
امیرالمؤمنین ای شاه مردون — که رو ور قبلهٔ حاجات کردم

فعالیت گروهی ۳ـ۳

۱ــ چند مورد از ضرب‌المثل‌های رایج محل زندگی خود را بیان نموده و معنای آنها را نیز به نثر روان بنویسید.

۲ــ نمونه‌هایی از سروده‌های محلی منطقه سکونت خود را جمع آوری نمایید.

بیشتر بدانیم

موسیقی کرمان

موسیقی محلی کرمان از جایگاه خوبی برخوردار است؛ به گونه‌ای که برخی از سازهای محلی این استان در دنیا بی‌نظیر است.

موسیقی نواحی استان به ترانه‌های کار، شادمانی، روایی و حماسی، سوگ آواها، لالایی‌ها، صوفیانه، مذهبی و آیینی، ساربانی، زورخانه و کولی‌ها تقسیم بندی می‌شود.

سازهای موسیقی نواحی استان، شامل کوبه‌ای، بادی و زهی است.

سازهای کوبه‌ای پوستی نظیرجوغ، انواع دایره، دهل، تمبک و تمپو است.

سازهای کوبه‌ای بدون پوست را به کوزه، سنگ، چوسر (چوب سحر) و خلخال می توان تقسیم بندی کرد.

شکل ۲ــ ۳ــ نمونه ای از سازهای کوبه‌ای و بادی محلی کرمان

برای مطالعه

نمونهٔ ترانه محلی کرمان

رفتم به باغ پسته / مندلی خان نشسته
سنگی زدم به دوشش / مرواری ریخت تو کوشش (کوش = دامن)
"ای" طرف جو جکیدم / "او" طرف جو جکیدم
شاخ نباتی دیدم / برداشتم و دویدم
گفتم ننه، ننه، من آش می‌خام؛
قاشق نقاش می‌خام/ زن قزلباش می‌خام
اُرسی فرش کرده می‌خام/ قلیون چاق کرده می‌خام
سوار"ای" لوک نمی‌شم/ سوار "او" لوک نمی‌شم
سوار جَمازه می‌شم/ تا در دروازه می‌شم
که دروازه نگین داره/ که قُفل عمبرین داره

نمونه‌ای از باورهای قدیمی

اگر گربه برابر انسان دست و صورتش را بلیسد نحس است.
اگر کف دست انسان بخارد پول گیرش می‌آید.
اگر در فنجان چای یک پر چای روی فنجان آمد مهمان می‌رسد.
آب خوردن از کوزهٔ شکسته یا لیوان شکسته خوب نیست.
موقع طبخ سمنو اگر چشم ناپاک به دیگ بیفتد سمنو خراب می‌شود.
شب ششم زائو که به شب شیشه معروف است، شیشه‌ای را بالای بام می‌گذارد. عده‌ای هم از بستگان زائو در اتاق جمع می‌شوند و تا صبح شب زنده داری می‌کنند تا از آمدن آل و شیشه و غیره جلوگیری کنند.

نمونهٔ بازی‌های محلی

سرگریزکو : در این بازی، یکی از بچه‌ها به عنوان رئیس انتخاب می‌شود. بچهٔ دیگری سر خود را روی دامن او می‌گذارد. رئیس چشم‌های او را محکم می‌بندد. سایر بچه‌ها هر یک در گوشه‌ای پنهان می‌شوند. پس از آنکه بچه سر برداشت؛ رئیس می‌خواند :
سر ور داشت و سر ور داشت

هر جا هستی قایم باش!

در این مرحله، رئیس یک یک بچه‌ها را نام می‌برد. هر بچه‌ای که اسمش گفته می‌شود باید دست بزند یا صدایی از خود در آورد. بچه‌ای که روی چشمش بسته شده باید حدس بزند که هر کدام از بچه‌ها کجا پنهان شده‌اند.

با این ترتیب؛ بازی ادامه می‌یابد تا زمانی‌که او بتواند همهٔ بچه‌های دیگر را پیدا کند.

صنایع دستی استان کرمان

صنایع دستی، هنر سنتی و نماد همبستگی اقوام مختلف ایرانی است و ریشه در فرهنگ و طبیعت کشورمان دارند. در واقع، صنایع دستی هر منطقه معرف فرهنگ همان منطقه به سایر نقاط کشور و جهان است.

پته، گلیم، مشبک، مُعَرَق و مُنَبَت چوب، طراحی سنتی، طراحی گلیم، طراحی قالی، تذهیب، مینیاتور، مس تزئینی، مجسمه‌سازی، عروسک‌ها و لباس‌های محلی ، آیینه‌دوزی، سکه‌دوزی و چاقو سازی، جارو، بادبزن، پلاس و خرس بافی از جمله صنایع دستی استان کرمان است.

پَته دوزی : پته از جمله صنایع دستی زنانه دوزی است که با نخ‌های رنگی، روی پارچهٔ مخصوصی که به آن عریض می‌گویند، دوخته می‌شود. پته در رنگ‌های سفید، سبز و قرمز و ... عرضه می‌شود وهرچه دوخت پته ریزتر و ظریف‌تر باشد، مرغوب‌تر است.

پتهٔ کرمان که از نظر زیبایی و چشم نوازی شهرت دارد برای رومیزی، سجاده، پرده و ... مورد استفاده قرار می‌گیرد.

شکل۳ــ۳ــ پته دوزی، هنر دستی زنان کرمان

قالی بافی : کرمـان پشم بسیار مرغـوبی بـرای قالی بافی دارد و قالی کرمان از قدیم به عنوان نفیس‌ترین و ظریف‌ترین قالی ایران و دنیا شهرت دارد. شهرت قالی کرمان به دلیل تلفیق جذاب طرح و رنگ است و یکی از زیباترین و خوش سبک‌ترین بافته‌های جهان، قالی راور است.

شکل۴ــ۳ــ قالی کرمان

طرح و نقش گل و گیاه و درختان، نقش رایج در فرش کرمان است و رنگ‌هـای کـرم، لاکی، سرمه‌ای و خـاکستری از پرکارتـرین رنگ ها در فرش کرمان محسوب می‌شوند. قالی با فرهنگ مردم کرمان عجین بوده و اشعار و اعتقادات، مثل ها و چیستان‌های زیادی در این‌باره در بین مردم این دیار رایج است.

گلیم شریکی پیچ : زنان روستایی و عشایر با سرپنجهٔ هنرآفرین خود نوعی گلیم می‌بافند که شهرت جهانی دارد.

در این نوع بافته، پود، در پرز گلیم مخفی می‌شود. گره متن یا آبدوزی نیز به مدد بافت می‌رود و نقش و نگاری از هنر می‌آفرینند. عشایر این منطقه موقع بافت این نوع گلیم، گل‌هایی چون کشمیری، گلدانی، موسی خانی، سماوری، درختی و حشمتی خلق می‌کنند که نمونهٔ آن را تنها در گلزار هنر کرمان زمین باید جست‌وجو کرد.

شکل۵ــ۳ــ گلیم شریکی پیچ

خوراکی‌های محلی استان کرمان

این خوراکی‌ها پس از گذشت سالیان دراز هنوز هم خاص استان بوده و جزءِ سوغات کرمان محسوب می‌شوند که چند نمونه از آن‌ها در زیر آمده است :

قوّتو : قوّتو یا قاوت همان طوری که از نامش پیدا است، نوعی خوراکی خوشمزه و مقوی و به شکل پودر است که در لهجهٔ محلی به آن قُوّتو می‌گویند. آن را از آسیاب گیاهان مفیدی درست می‌کنند. کرمانی‌ها از قوّتو برای پذیرایی از مهمان، به خصوص مراسم تولد نوزاد استفاده می‌کنند.

انواع قوّتو شامل قهوه‌ای، نخودچی، پسته‌ای و نارگیلی وجود دارد که همهٔ آنها خوشمزه و مقوی‌اند.

شکل۶ــ۳ــ انواع قوّتو

کلمپه : از جمله شیرینی‌های رایج در کرمان، کلمپه است که آن را از ترکیب خرما، آرد و روغن درست می‌کنند. در سال‌های اخیر، انواع تازه‌تری از آن با گردو و زعفران درست می‌شود. در برخی موارد نیز از روغن محلی در طبخ آن استفاده می‌شود که برخی این نوع را بیشتر می‌پسندند. مصرف کلمپه علاوه بر اینکه در کرمان رواج زیادی دارد؛ از این شیرینی به عنوان یک سوغات خوب استقبال می‌شود.

شکل۷ــ۳ــ کلمپهٔ کرمانی

کماج سِهن : این شیرینی از ترکیب جوانهٔ گندم، خرما و روغن درست می‌شود و سرشار از انرژی و بسیار مقوی است.

سایر شیرینی‌های خانگی : علاوه برکلمپه و کماج سهن، شیرینی‌های دیگری چون سوهان زرند، مسقطی سیرجان، حاج بادام، نان برنجی، برشتو، نان پر، زبون میرزا و ... به صورت خانگی در کرمان درست می‌شود که بسیار سبک، کم شیرینی و خوشمزه‌اند. از دیگر خوراکی‌های مشهور می‌توان به فالوده کرمانی، آش رشته و... اشاره کرد.

لباس و پوشش محلی استان

در جامعهٔ شهری کرمان، به دلیل غلبهٔ زندگی شهری و نفوذ رسانه‌ها مردم از نظر پوشش، تقریباً یکسان می‌پوشند. اما در جامعهٔ عشایری این تفاوت‌ها هنوز به چشم می‌آید. پوشش و لباس محلی در بین عشایر و روستاییان استان به‌ویژه زنان متأثر از نوع فعالیت اقتصادی و فرهنگ عفاف و پاکدامنی است.

زنان ایل آسیاب‌بر، لباس گشاد تا سر زانو و روسری به نام «شیلک» دارند که با سکه تزیین شده است. مردان شلوار گشاد و مشکی و پیراهن سفید می‌پوشند.

شکل ۸ــ۳ــ پوشش زنان عشایر بلوچ کرمان

زنان ایل افشار، از جمله طایفهٔ قاسم‌اولادی، لباس‌های بلند می‌پوشند؛ دور سر دستمال می‌بندند و روی آن چارقد می‌گذارند. در ایل بُچاقچی، زنان دامن چین‌دار، چارقد، دستمال و عمامه؛ اما مردان، شال و قبا و گیوهٔ ملکی دارند.

شکل۹ــ۳ــ لباس وکپر بلوچ بامری رودبار جنوب

جشن سده یا آیین سده سوزی

جشن سده از قدیمی‌ترین جشن‌های ایرانیان است که هنوز برگزاری آن در میان مردم کرمان به ویژه زرتشتی‌ها رایج و طرفداران زیادی دارد.

شکل ۱۰ــ۳ــ مراسم جشن سده در کرمان

مراسم این جشن غروب روز دهم بهمن ماه هر سال، برگزار می‌شود. مراسم با برپایی آیین نیایش توسط موبدان زرتشتی در محل باغچهٔ بُداغ‌آباد آغاز می‌شود؛ سپس با تشریفات ویژه‌ای از محل باغچه خارج می‌شوند، و در محوطهٔ باز مقابل باغچه، با آتش زدن خرمن بزرگی از هیزم، در حالی که هزاران نفر از مردم کرمان، برای تماشا آمده‌اند، آیین سده‌سوزی را به جا می‌آورند.

دربارهٔ دلیل پیدایش این جشن، نظرات مختلفی بیان شده است. گروهی معتقدند دهم بهمن ماه به تقویم کهن، صد روز از فصل سرما گذشته یا پنجاه شب و پنجاه روز به نوروز باقی مانده است، و چون فصل کشت‌وکار به زودی فرا می‌رسد زمین باید با آتش سده گرم شود. برخی نیز دلایل افسانه‌ای عنوان می‌کنند. این عده با اشاره به داستان ضحاک مار دوش می‌گویند، در این روز فریدون بر ضحاک پیروز شده و این جشن از یادگارهای آن دوره است.

بعضی نیز آن را صرفاً یک جشن دهقانی و چوپانی می‌دانند؛ برای مثال، هنوز در بین چادرنشینان آیین سده‌سوزی چوپانی برگزار می‌شود.

زیارت پنج تن، مرکز تبادلات اقتصادی و فرهنگی

این مراسم همه ساله از آغاز سال نو به مدت سه روز در اطراف آرامگاه یا زیارتگاه پنج تن در مِهناباد رودبار برگزار می‌شود و هم‌زمان با آن، بزرگ‌ترین بازار سالانهٔ منطقه نیز تشکیل می‌شود.

از حدود دهم اسفند ماه دکان داران عنبرآبادی و سپس رودباری و محلی به مهناباد آمده چادر می‌زنند و برپایی بازار را تدارک می‌بینند. آنگاه جمعیت بی شماری از تمامی ده نشینان و عشایر جنوب استان به مهناباد وارد شده و با برپایی چادر در زیر درختان و قربانی کردن گوسفند و فراهم ساختن سور و سات به شادی و تفریح می‌پردازند.

در این هنگام، مهناباد به صورت بازار فصلی برای مردمی در می‌آید که از ساردوئیه تا منوجان و از فاریاب تا دلگان بلوچستان برای شرکت در بزرگ‌ترین اجتماع روستایی ــ عشایری منطقه گرد می‌آیند.

مراسم سوگواری

مراسم سوگواری در میان عشایر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و با شکوه و سوز و گداز برگزار می‌شود. وقتی شخصی از مردم ایل جبال‌بارز فوت کند، ایل یکپارچه در ماتم و عزا فرو می‌رود. ابتدا همهٔ مردم ایل جمع می‌شوند و در مراسم غسل و دفن متوفی شرکت می‌کنند. آنها پس از صرف ناهار احسان، به خانه‌های خود برمی‌گردند.

اولین پنج‌شنبه‌ای که فرا می‌رسد، مرد و زن جمع شده به گورستان می‌روند و پس از خواندن فاتحه بر می‌گردند. از آن پس، هر روز عده‌ای از نزدیکان و آشنایان ساکن در جاهای دیگر برای تسلیت گفتن به منزل متوفی می‌روند. این رسم در ناحیهٔ گاوگان تا یک سال طول می‌کشد.

برای مطالعه

نمونه‌ای از چیستان‌ها

ای سرکو اره اره؛ اون سرکوه دره دره؛ میون کو گوشت بره؛ بالاترش روغنگری؛ بالاترش گله چرون.

پاسخ : صورت و بینی و دهان و موی سر انسان

عجایب صنعتی دیدم در این دشت؛ که بی جون ور رد جوندار می‌گشت.

پاسخ : گرجین، خرمن کوب سنتی

از در در آمد نر پلنگ؛ عصای دستش همه رنگ

پاسخ : قالی

سه دکون دوش به دوش یکی مخمل فروش یکی آرد فروش و یکی چوب فروش

پاسخ : سنجد

قوطی، قوطی، سن قوطی دو رنگ قوطی تو یک قوطی

پاسخ : تخم‌مرغ

فعالیت گروهی ۴ـ۳

ــ هر کدام از دانش آموزان، پنج چیستان از محل زندگی خود جمع آوری و به کلاس ارائه دهند.

فصل چهارم

پیشینهٔ استان کرمان

درس دهم : گذشتهٔ استان و مراکز اولیهٔ تمدن و میراث فرهنگی و تاریخی

هرچند که از روی کریمان خجلیم — شک نیست که پرورده این آب و گلیم
در روی زمین نیست چو کرمان جایی — کرمان دل عالم است و ما اهل دلیم
«شاه نعمت‌الله ولی»

وجه تسمیهٔ کرمان

در باب وجه تسمیهٔ کرمان روایات مختلفی در متون تاریخی آمده است. برخی آن را مرکب از دو کلمهٔ «کار» و «مان» به معنای جایگاه دلیران رزم‌آزمای دانسته‌اند. در متون یونانی نیز «گرمانیان» یکی از طوایف شش‌گانهٔ شهرنشین آریایی به‌شمار آمده‌اند که این نام خود را بر محل سکونتشان نهادند (گرمان = کرمان) و در کتیبهٔ داریوش هخامنشی در شوش آمده است که چوب‌های قیمتی و مقاوم درخت جَک برای بنای قصرهای هخامنشی از کرمان (منطقهٔ جیرفت) تأمین می‌شده است.

فعالیت گروهی ۱ـ۴

در مورد وجه تسمیهٔ (علت نام گذاری) محل سکونت خود تحقیق کنید و آن را در کلاس ارائه نمایید.

سابقهٔ تاریخی استان کرمان

این استان یکی از دیرینه‌ترین کانون‌های تمدن و فرهنگ ایران و جهان است. با توجه به بررسی‌ها و حفّاری‌های اخیر یکی از قدیمی‌ترین تمدن‌های جهان مربوط به حوضه هلیل‌رود می‌باشد. بنا به گفتار و تفاسیر کارشناسان غربی مایه ناب ایرانی، تمدن جیرفت است که تمدن بین‌النهرین را تحت‌الشعاع قرار داده است.

دوران چندین هزار ساله تاریخ کرمان را می‌توان به سه دوره تقسیم کرد :

الف) قبل از اسلام، ب) دوران اسلامی، ج) معاصر.

پیشینهٔ استان

الف) قبل از اسلام : کرمان در دوره هخامنشی یکی از ولایات مهم تابعهٔ پارس محسوب می شده است. اردشیر بابکان که محل تولد و نشو و نمای او شهر بابک کرمان بود، در آبادانی این مملکت سعی فراوان داشت از جمله اینکه در شهرکرمان در جوار قلعه دختر، قلعهٔ اردشیر را بنا نهاد و آن را گُواشیر نامید و هنوز آثار خرابه‌های قلعهٔ دختر و قلعهٔ اردشیر بر فراز تپه‌ای در شرق کرمان پابرجاست.

شکل ۱ ــ۴ــ قلعه دختر کرمان

ب) دوران اسلامی : بنا به روایات تاریخی، کرمان در سال ۲۴ هجری توسط مسلمانان فتح شد.اما تا سال ۸۶ هجری زرتشتیان درکرمان بیشترین قدرت و قوت را دارا بودند. با به قدرت رسیدن صفاریان، کرمان تا حدودی روی آبادی را به خود دید و بناهای متعددی از جمله مسجدی عظیم در جیرفت بنا نهاده شد.

شکل۲ ــ۴ــ مجموعهٔ تاریخی گنجعلی‌خان کرمان

در آستانه به قدرت رسیدن صفویان، کرمان از جمله مناطقی بود که در معرض حمله و غارت اُزبکان قرار گرفت و شاه اسماعیل صفوی با شکست ازبکان، امنیت را برای کرمان به ارمغان آورد . حاکم مشهور کرمان در دورهٔ صفویه گنجعلی خان بود. وی در طول سی سال حکومت خود بر کرمان به احداث آثار و بناهای متعدد از جمله کاروانسرا، بازار، حمام، مسجد، مدرسه و آب انبار پرداخت.

شکل ۳ ــ۴ــ ارگ تاریخی کرمان(میدان ارگ فعلی)

شکل ۴ ــ۴ــ دروازهٔ ناصری کرمان

شکل۵ ــ۴ــ حصار و قسمتی از شهر قدیمی کرمان در عصر قاجار

پس از مرگ کریمخان در آغاز حکومت لطفعلی خان‌زند، آقا محمد خان قاجار جهت تسخیر شیراز به آنجا حمله نمود. لطفعلی‌خان از شیراز فرار کرده تا اینکه به پیشنهاد حاکم نرماشیر و بم به کرمان آمده و مردم کرمان از وی حمایت کردند، این خبر برای آقا محمد خان بسیار ناگوار بود. لذا برای فتح کرمان با سپاهی عظیم به سوی کرمان هجوم آورد و پس از ماه‌ها محاصره و سرانجام پس از فتح کرمان دست به کشتار عظیمی زد و هزاران نفر از مردم کرمان را کور کرد و شهر به ویرانه‌ای مبدل شد.

در دورهٔ قاجاریه، مردم کرمان در قضایای مشروطیت و آزادی‌خواهی ایرانیان نقش به سزایی داشتند. این ماجرا از تیر خوردن ناصرالدین شاه توسط میرزا رضای کرمانی در حرم حضرت عبدالعظیم شروع شد و سرنوشت ملت ایران را تغییر داد.

ج) **دورهٔ معاصر** : همزمان با شروع انقلاب اسلامی مردم کرمان همچون گذشته با حضور فعال و شجاعانه خود در صحنهٔ سیاسی و شرکت در راهپیمایی‌ها و تحصن‌ها و مبارزه با رژیم ستم شاهی پهلوی همگام با روحانیت مبارز گام‌های استواری در رسیدن به هدف که سقوط رژیم پهلوی و استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی بود برداشتند. مسجد جامع و مسجد امام (ملک) دو پایگاه اصلی مردم انقلابی در کرمان بود. حادثه‌ای که باعث تسریع حرکت انقلاب در کرمان شد، آتش کشیدن مسجد جامع توسط عمال مزدور رژیم در ۲۴ مهر ۱۳۵۷ بود.

شکل ۶ــ۴ــ آیت‌الله حاج میرزا محمدرضا در مسجدجامع

شکل ۷ــ۴ــ تجمع مردم در آستانهٔ پیروزی انقلاب در مسجد جامع کرمان

اهمیت ارتباطی و تجاری کرمان در طول تاریخ

استان کرمان در طول تاریخ چندین هزار ساله خود در مسیر خطوط ارتباطی بزرگ بین ایالات مجاور خود قرار داشته است، جادهٔ ادویه راه ارتباطی بسیار مهمی بوده که هند و سواحل دریای عمان را از طریق بنادر مهم جنوبی ایران مثل میناب (هرمز) و بندر تیس به راه مشهور ارتباطی جاده ابریشم در خراسان و هرات متصل می‌کرده است و همچنین راه ارتباطی مهم فارس به سند و هند از کرمان و نرماشیر می‌گذشته است.

جاده ادویه از بنادر جنوب شروع شده و از طریق منوجان، کهنوج، جیرفت و گردنه‌های کوهستانی کوه‌های جبال‌بارز به دشت ریگان بم و نرماشیر ختم می‌شده است و کاروان‌های تجاری از هند، سند، سیستان، فارس، کرمان، هرات، خراسان و بنادر جنوبی ایران به نرماشیر وارد می‌شدند و کاروان‌ها پس از استراحت و خرید و فروش،کالاهای خود را به اقصی نقاط می رساندند و از اوایل دورهٔ اسلامی مدتی سیرجان و بعداً شهر کرمان در محل تلاقی این چهارراه ارتباطی نقش خود را ایفا کرده‌اند.

بیشتر بدانیم

آثار تمدن‌های قدیمی در استان کرمان

وجود تپه‌های تاریخی فراوان در استان کرمان دلیل قدمت چندین هزار ساله تمدن آن است.

شکل ۸ ــ۴ــ تپهٔ تاریخی کُنار صندل (تمدن حوزهٔ هلیل)

روستای کُنار صندل در فاصلهٔ ۲۸ کیلومتری جنوب شهر جیرفت و در حوزهٔ شهرستان جیرفت واقع شده است. در این روستا دو تپهٔ بزرگ باستانی با فاصله ۱۳۰۰ متر از یکدیگر وجود دارد که در ادبیات باستان شناسی با نام‌های کنار صندل جنوبی و کنار صندل شمالی شناخته می‌شوند.

شکل ۹ ــ۴ــ آثار مکشوفه از تمدن حوزهٔ هلیل (تهیه شده ازسنگ کُلُریت یا صابونی)

باستان شناسان یافته‌های کنار صندل (شمالی و جنوبی) را مربوط به نیمهٔ دوم هزارهٔ چهارم قبل از میلاد می‌دانند و تاکنون بیش از ۳۰۰ اثر مهر از آن به‌دست آمده است. به نظر می رسد این اثر مهرها، در ارتباط با تأمین امنیت محتویات کیسه‌های کوچک، سبدهای کوچک و دیگر ظروف کوچک بوده‌اند. این مدارک مهرسازی، بر روابط تنگاتنگ این منطقه با فرهنگ‌های همزمان عصر مفرغ در میان رودان، درهٔ سند و آسیای مرکزی اشاره دارند، تنوع موجود در هنر مهرسازی حکایت از این دارد که کنار صندل جنوبی در مرکز شبکهٔ فعالی از تجارت راه دور قرار داشته است.

دکتر مجیدزاده سرپرست گروه باستان شناسی حوزهٔ هلیل عقیده دارد اگر ما در مورد وجود خط نوشتاری اصطلاحاً ایلامی تمدن هلیل اتفاق رأی داشته باشیم باید بپذیریم که در حوزهٔ هلیل با نسخهٔ کهن تری روبه رو شده‌ایم که سیصد تا چهارصد سال کهن تر از کتیبه های ایلامی نوشتاری به دست آمده در ایلام است. در چنین صورتی باید در جست‌وجوی خاستگاه خط ایلامی نه در ایلام که در جنوب شرقی ایران، در مراکز فرهنگی حوزه هلیل باشیم؛ زیرا بر اساس یافته‌های سفالی و نتایج آزمایشگاهی کربن ۱۴، تاریخ دژ مرتفع به حدود ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد می‌رسد.

شکل ۱۰ــ۴ــ محوطهٔ باستانی تپه یحیی

فعالیت گروهی ۲ـ۴

ــ در مورد یکی از تپه‌های تاریخی زیر تحقیق کرده و به صورت گزارشی به کلاس ارائه دهید.

الف) تپه یحیی صوغان، ب) تل ابلیس بردسیر، ج) تپه های تاریخی شهداد،

د) گورستان محطوط آباد حوضهٔ هلیل، هـ) قلعه کوچک حوضه هلیل.

مشاهیر کرمان

مشاهیر کرمان را در طول تاریخ به چهار گروه می‌توان تقسیم کرد :

الف) نخبگان،نویسندگان و دانشمندان،

ب) شُعرا و عرفا،

ج) رجال سیاسی و علمای دورهٔ معاصر،

د) هنرمندان.

از مهم‌ترین آنها می‌توان به افراد زیر اشاره کرد.

الف) نخبگان، نویسندگان و دانشمندان : ابوعبدالله محمدبن عیسی ماهانی (۲۱۰ هـ .ق)، افضل الدین ابوحامد کرمانی، ابواسحاق کوهبنانی (قرن نهم هـ .ق)، دکتر عباس ریاضی کرمانی، استاد مهدی رجبعلی پور، استاد احمد بهمنیار کرمانی، استاد احمد ناظرزاده کرمانی، استاد محمد ابراهیم باستانی پاریزی،استاد محمود روح الامینی و هوشنگ مرادی کرمانی

ابوعبدالله محمد بن عیسی ماهانی: (ریاضی‌دان و منجم) سال ۲۱۰ هجری قمری در ماهان متولد شد. مقدمات علم ریاضی و نجوم را فرا گرفت و برای ادامه تحصیل عازم بغداد شد. این ریاضی‌دان کرمانی برای اولین بار هندسه جبری را در دوره ای اسلامی بنیان گذاشت و بحث نسبیت را دربارهٔ اعداد گویا و مقولهٔ معادلات سه مجهولی را مطرح کرد.

ریاضی‌دانان و بزرگانی چون عمر خیام نیشابوری، ابن یونس، ابوعراق، خواجه نصیرالدین طوسی و ابن ندیم در آثار خویش مقام علمی او را ستوده‌اند.

«النسبة فی النسبة»، « المقالة العاشرة من کتاب اقلیدس» « تألیف زیج» از آثار اوست.

ب) شعرا وعرفا : شاه شجاع کرمانی(۲۹۱ هـ .ق)، شیخ اوحدالدین کرمانی(۵۶۰ ــ ۶۳۵ هـ .ق)،لاله خاتون (قرن هفتم هـ .ق)، سیدشمس الدین محمدبردسیری (هفتم هـ .ق)، عماد فقیه کرمانی (۶۹۰ ــ ۷۷۳ هـ .ق)، سید شمس الدین محمد ابراهیم بمی، ملابمانعلی راجی، خواجوی کرمانی (۶۸۹ ــ ۷۵۳ هـ .ق)، شاه نعمت الله ولی کرمانی

ج) رجال سیاسی وعلمای معاصر : در دورهٔ معاصر بزرگان زیادی از سرزمین کرمان به پا خاستند که به نام برخی از آنها اشاره می‌شود :

شهید محمدجواد باهنر، میرزا رضای کرمانی و آیت الله میرزا محمدرضا مجتهد.

د) هنرمندان معاصر : زنده یاد ایرج بسطامی، استاد سید علی‌اکبر صنعتی،استاد روح الله خالقی،جمال الدین مودّب،استاد علی قهاری و مرحوم جهانبخش صادقی گوغری (نقاش)

برای مطالعه

جدول ۱ــ۴ــ مشاهیر استان

نخبگان، نویسندگان و دانشمندان	ابو عبدالله محمد ابن عیسی ماهانی(ریاضی دان) ولادت ۲۱۰ هـ.ق افضل الدین ابو حامد کرمانی (فیلسوف ومورخ و پزشک) ولادت۵۳۰ هـ.ق ابواسحاق کوهبنانی (فیلسوف وادیب) قرن نهم هجری احمد علی خان وزیری مورخ مشهور دورهٔ قاجار ناظم الاطبا نفیسی پزشک مشهور دورهٔ قاجار دکتر سعید نفیسی کرمانی (پزشک برجسته) ولادت۱۲۷۴ هـ.ش استاد احمد بهمنیار کرمانی (ادیب و فیلسوف) ولادت ۱۲۶۸ هـ.ش دکتر عباس ریاضی کرمانی (منجم) ولادت۱۲۸۶ هـ.ش دکتراحمد ناظر زاده کرمانی (ادیب واستاد برجسته دانشگاه) ولادت۱۲۹۶ هـ. ش دکترمحمد ابراهیم باستانی پاریزی (مورخ و ادیب واستاد برجسته دانشگاه) ولادت ۱۳۰۴ هـ. ش دکتر مهدی رجبعلی پور (ریاضی دان) معاصر هوشنگ مرادی کرمانی (نویسنده)معاصر و استاد محمود روح الامینی، حمید فرزام، بهزادی اندوهجردی، رشید یاسمی و...
عرفا وشعرا	شاه شجاع کرمانی (وفات ۷۹۱ هـ.ق)، سید شمس الدین محمد ابراهیم بمی (وفات۸۲۹ هـ.ق)، شیخ اوحد الدین کرمانی (ولادت ۵۶۰ هـ.ق)،لاله خاتون (صفوه‌الدین) قرن هفتم هجری، سید شمس الدین محمدبردسیری (هفتم هـ.ق)، خواجوی کرمانی (ولادت ۶۸۹ هـ.ق)، عماد فقیه کرمانی (ولادت ۶۹۰ هـ.ق)، لاله خاتون (قرن ۷ هـ.ق)، شاه نعمت الله ولی(ولادت ۷۳۱ هـ.ق) بانو نهانی کرمانی (قرن نهم هـ.ق)، وصفی کرمانی ۱۰۶۳ هـ.ق، مشتاق علیشاه (وفات ۱۲۰۶هـ.ق)، بی بی جان متخلص به حیاتی کرمانی (قرن ۱۲هجری)، ملابمانعلی راجی کرمانی(قرن ۱۳ هجری)، ادیب کرمانی (ولادت ۱۲۳۸ هـ.ق) ادیب قاسمی کرمانی، وحشی بافقی، عمادالدین علی فقیه، رونق کرمانی، ظفر کرمانی، مظفر کرمانی، گوهر کرمانی، فؤاد کرمانی (ولادت۱۲۲۷ هـ.ش)، همایون کرمانی(ولادت ۱۲۹۰ هـ.ش)، اطهری کرمانی (ولادت ۱۳۰۵هـ.ش)، طاهره صفار زاده (ولادت ۱۳۱۵هـ.ش)، عبدالله دهش کرمانی (۱۲۸۹هـ.ش).
رجال سیاسی وعلما	شهید دکتر محمد جواد باهنر (ولادت۱۳۱۲ هـ.ش)، آیت الله اکبر هاشمی رفسنجانی (ولادت۱۳۱۳هـ.ش)، معلم شهید حجت‌الاسلام علی ایرانمنش (مدیر کل آموزش و پرورش کرمان)، آیت الله صالحی، آیت الله روحانی، آیت الله لبیبی، حجت‌الاسلام محمد جواد حجتی کرمانی، حجت‌الاسلام علی حجتی کرمانی،حجت‌الاسلام سید محمود دعایی، حجت‌الاسلام موحدی کرمانی، میرزا رضا کرمانی (وفات۱۳۱۴هـ.ق)،ناظم‌الاسلام کرمانی (ولادت۱۲۸۰ هـ.ق)،مجدالاسلام کرمانی (ولادت ۱۲۸۸هـ.ق) {ازرجال سیاسی دوران مشروطیت}، حاج میرزا محمد رضا آیت الله (ولادت۱۲۴۳هـ.ش).
هنرمندان	حاج بنان مدنی (خطاط) (ولادت ۱۲۵۷ هـ.ق)، حسن خان (طراح بزرگ فرش) دورهٔ قاجار،استاد روح الله خالقی(موسیقی‌دان و آهنگ ساز سرود ای ایران، ولادت ۱۲۸۵ هـ.ش)، استاد علی اکبر صنعتی (نقاش و مجسمه‌ساز موزه‌های صنعتی کرمان و تهران، ۱۲۹۵ هـ.ش)،استاد علی قهاری (مجسمه ساز، مجسمه های خواجوی کرمان و رازی تهران) معاصر،حسن ناهید (موسیقی دان)معاصر، مرحوم ایرج بسطامی، جمال الدین مؤدب (خطاط) معاصر، داریوش فرهنگ و امیر دژاکام و مهدی ثانی و فرهاد ناظر زاده (هنرمندان سینما وتئاتر)،مسعود مصری (عکاس) معاصر، جهانبخش صادقی گوغری (نقاش).

شکل ۱۱ــ۴ــ خواجوی کرمانی

شکل ۱۲ــ۴ــ شهید دکتر محمد جواد باهنر

شکل ۱۳ــ۴ــ آیت الله هاشمی رفسنجانی

شکل ۱۴ــ۴ــ شهید حجت الاسلام علی ایرانمنش

شکل ۱۵ــ۴ــ روح الله خالقی

شکل ۱۶ــ۴ــ شاه نعمت الله ولی

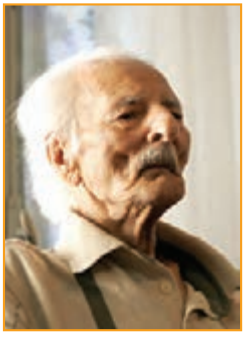

شکل ۱۷ــ۴ــ سیدعلی اکبر صنعتی

شکل ۱۸ــ۴ــ میرزا رضای کرمانی

شکل ۱۹ــ۴ــ دکتر سعید نفیسی

شکل ۲۰ــ۴ــ دکتر ابراهیم باستانی پاریزی

شکل ۲۱ــ۴ــ ناظم الاسلام کرمانی

شکل ۲۲ــ۴ــ ایرج بسطامی

شکل ۲۳ــ۴ــ هوشنگ مرادی کرمانی

شکل ۲۴ــ۴ــ عبدالله دهش کرمانی

شکل ۲۵ــ۴ــ جهان‌بخش صادقی گوغری

درس یازدهم : جایگاه استان و نقش مردم در دفاع از ایران اسلامی و حرم‌های اهل بیت علیهم‌السلام

شروع جنگ تحمیلی

نقش مردم کرمان درجنگ تحمیلی :

جنگ تحمیلی حزب بعث عراق بر علیه کشورمان ایران در تاریخ ۳۱ شهریور ماه ۱۳۵۹ با پشتیبانی آمریکا و بعضی از کشورهای اروپایی و کشورهای منطقه آغاز شد و هشت سال طول کشید.

با شروع جنگ، مردم کرمان اگرچه از نظر موقعیت جغرافیایی با مناطق عملیاتی جنگ تحمیلی در مرزهای غرب و جنوب کشور فاصله داشتند اما نیروهای مردمی این استان به مناطق جنگی عزیمت نمودند و در خطوط پشتیبانی از رزمندگان نیز با ارسال کمک‌های نقدی وغیرنقدی به مناطق عملیاتی، پشتیبان رزمندگان بودند.

مردم استان کرمان هم‌زمان با پشتیبانی مادی و معنوی در دفاع کشورمان، میزبان تعداد زیادی از هم‌وطنان جنگ‌زده خوزستانی نیز بودند. برخی از آن مهاجرین، پس از گذشت چند دهه از آغاز جنگ، به علت موقعیت شغلی و فامیلی خود هنوز در منطقه پانصد دستگاه و شهرک مهاجرین و سایر نقاط شهر کرمان زندگی می‌کنند و با حفظ آداب و رسوم خود، شهروندان کرمان هستند.

فعالیت گروهی ۳ـ۴

۱ــ جنگ تحمیلی بر علیه کشورمان ایران توسط چه کشوری و در چه تاریخی آغاز شد و چند سال طول کشید؟

۲ــ کدام کشورها در جنگ تحمیلی علیه ایران اسلامی با حزب بعث عراق همکاری کردند؟

معلم و دانش‌آموز در یک سنگر

در طول ۸ سال جنگ تحمیلی، بیش از ۱۲۰/۰۰۰ رزمنده از استان کرمان به مناطق عملیاتی رفتند که تعداد زیادی از آنان دانش‌آموز بودند. معلم‌ها و کارکنان اداره کل آموزش‌وپرورش و دانش‌آموزان مدارس استان کرمان در طول دوران دفاع مقدس با انجام فعالیت‌های زیر نقش آفرین بودند :

۱ــ کمک مالی : جمع‌آوری و اهدای کمک‌های نقدی، غیرنقدی و بسته‌بندی موادغذایی و خشکبار در مدارس پسرانه و دخترانه و بافت لباس‌های گرم، کلاه و شال برای رزمندگان توسط دانش‌آموزان دختر نمونه‌ای از این خدمات بود.

۲ــ فعالیت‌های تبلیغی و فرهنگی : معلم‌ها و دانش‌آموزان با عضویت و حضور در بسیج مدرسه و پایگاه‌های مساجد محل و واحدهای فرهنگی در جبهه، برای نشان دادن حقایق جنگ تحمیلی و اعزام نیرو و حقانیت دفاع مقدس در روشنگری افکار عمومی مردم استان نقش داشتند.

۳ــ فعالیت‌های آموزشی : معلم‌ها و دانش‌آموزان استان هم‌زمان با رزم حتی در میدان‌های جنگ نیز با بر پا کردن کلاس‌های درس، از آموزش و یادگیری غافل نبودند.

۴ــ حضور فعال و مستمر در خطوط مقدم جبهه : معلمان و دانش‌آموزان استان، از همان روزهای آغاز جنگ تحمیلی، با حضور داوطلبانه در عملیات‌های ۸ سال دفاع مقدس شرکت کردند. در این راه باارزش، فرهنگیان استان ۲۳۸ شهید و دانش‌آموزان استان نیز بیش از ۱۲۰۰ شهید والامقام را تقدیم ایران اسلامی نمودند.

شکل ۲۶ــ۴ــ حضور فرهنگیان و دانش‌آموزان استان در جبهه

«حسن یزدانی» یکی از شهدای دانش‌آموز استان کرمان است که ۳۰ مرتبه اروند را طی کرد و سرلشکر سلیمانی درمورد این دانش‌آموز شهید گفته است : «چه کسی می‌داند حسن یزدانی کیست؟ حسن قهرمان و فاتح عملیات والفجر ۸ بود، حسن؛ اولین فردی بود که داوطلب شد و از اروند گذشت...»

«رضا دادبین» از دیگر شهدای دانش‌آموز استان کرمان است که در سن ۱۵ سالگی و در عملیات بیت المقدس به شهادت رسید. دربخشی از وصیت نامه وی آمده است : «من از روی هوی و هوس به جبهه نرفتم؛ فقط ندای هل من ناصر ینصرنی امام حسین(ع) و امام(ره) را لبیک گفتم و شهید شدم».

کار در کلاس

۱ــ یک معلم شهید و یک دانش‌آموز شهید را به هم‌کلاسی‌های خود معرفی کنید.

۲ــ دو عنوان از کتاب‌های چاپ شده پیرامون شهدای استان را نام ببرید و بخشی از یک کتاب را برای دوستان خود در کلاس ارائه دهید.

بخشی از وصیت نامه شهید محمد افضلی :

فرزندانم : تنها یک خواهش از شما دارم که هریک به سهم خود و به نوبه خود برای خدا و اسلام از جان خود دریغ نکنید؛ مواظب باشید استعماری که ما با مشت خالی از در بیرون کردیم در آن زمان که شما زندگی می‌کنید از پنجره وارد نشود؛ خدا را فراموش نکنید.

نقش بانوان استان در جنگ

با شروع جنگ در سال ۱۳۵۹ گروهی از دانش‌آموزان مدارس دخترانه کرمان، با عضویت در نیروی مردمی بسیج استان به صورت داوطلبانه در یک گروه ۱۲ نفره و گروه‌های کوچک‌تر به مناطق عملیاتی غرب کشور (که محل درگیری با منافقین و احزاب کومله و دموکرات در شهرهای کردستان، مهاباد، اشنویه و پیرانشهر بود) عزیمت نمودند. این گروه پس از استقرار دراین مناطق به فعالیت‌های امدادرسانی در بیمارستان‌ها، آموزش در مدارس و دیگر فعالیت‌های فرهنگی مشغول شدند.

یکی از همراهان این گروه در کتاب « دختر دبیرستان آزادی» درباره این حضور نوشته است :

«در نیمه دوم سال ۱۳۵۹ از بین همه آنهایی که برای جبهه داوطلب و تأیید شده بودند، من و سه نفر دیگر برای بازدید اولیه انتخاب شدیم. از آقای کازرونی درباره وضعیت منطقه سؤال کردیم، ایشان هم صریح جواب داد : جایی که می‌روید دل شیر می‌خواهد؛ اگر دل شیر دارید یاعلی وگرنه این احتمال را بدهید که دستگیر می‌شوید و عاقبتش هم می‌دانید که شکنجه به بدترین شکل ممکن و در انتها شهادت است!

حتی یک لحظه هم تردید در دلمان احساس نکردیم.

از کرمان به سمت سنندج حرکت کردیم. آنجا در جلسه‌ای به ما گفتند به کمک نیروهای خواهر در آموزش و پرورش و مخابرات و بیمارستان نیاز دارند.

پس از یک هفته آشنایی با مناطق مختلف سنندج به کرمان برگشتیم تا با تعداد بیشتری از داوطلبان برگردیم. سرانجام من به همراه ۱۱نفر از خواهران داوطلب کرمانی به سنندج برگشتیم و پس از تقسیم در شهرهای سنندج،اشنویه، پیرانشهر و مهاباد، در بیمارستان‌ها و در مدارس به‌عنوان معلم، در اداره مخابرات، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و در مرکز بزرگ اسلامی، به عنوان مربی قرآن و امور فرهنگی مشغول شدیم (شکل ۲۸ــ۴).

شکل ۲۷ــ۴ــ بانوان استان(خانوک) و دوخت لباس برای رزمندگان

شکل ۲۸ــ۴ــ بانوان استان در ۸ سال دفاع مقدس

بیست و سه دانش‌آموز حماسه ساز

یکی از اتفاقات عجیب جنگ هشت ساله، قصهٔ عجیب «آن بیست و سه نفر» است.

در عملیات آزادسازی خرمشهر، ۲۳ دانش‌آموز ایرانی که هفده نفرشان از رزمندگان لشکر ثارالله کرمان بودند، در اولین روز عملیات، به اسارت دشمن در آمدند. صدام حسین رئیس‌جمهور وقت عراق برای تبلیغات، آنها را به قصر خود دعوت کرد و گفت «شما را به زور فرستاده‌اند به میدان جنگ و من می خواهم شما را آزاد کنم!»

دانش‌آموزان ایرانی دعوت صدام را که جنبه تبلیغاتی داشت رد کردند و برای مقابله با جنگ تبلیغاتی که رژیم بعث در رسانه‌ها راه انداخته بود، دست به اعتصاب غذای جمعی زدند. بعثی‌ها برای شکستن اعتصاب غذای نوجوانان ایرانی، آنها را شکنجه کردند، اما آنها اعتصاب خود را تا ۵ روز ادامه دادند. سرانجام بعثی‌ها مجبور شدند دست از تبلیغاتشان بکشند و اسرای دانش‌آموز را پیش سایر اسرا در اردوگاه رمادی بفرستند.

احمد یوسف‌زاده دانش‌آموز اهل شهرستان فاریاب که خود یکی از آن بیست و سه نفر بود، پس از آزادی از اسارت هشت ساله، کتابی درباره این حماسه نوشت که مقام معظم رهبری از آن تقدیر کردند. یوسف‌زاده در بخشی از این کتاب آورده است :

«ابو وقاص هشدار داده بود که اگر اعتصاب غذا را نشکنیم با آب جوش شکنجه می‌شوید». هر چه به پایان هشدار ابووقاص نزدیک‌تر می‌شدیم، ضربان قلب‌هایمان بالاتر می‌رفت. نیم ساعت تمام شد. در باز شد. ابووقاص آمد داخل. نگاهی کرد به ظرف دست‌نخورده صبحانه و به چهره یکایک ما، پک محکمی زد و سیگارش را انداخت روی پتو و با پا له‌اش کرد و گفت : «نمی‌خورید؟» گفتیم : «نه!»

بشکه باروت منفجر شد. ابووقاص دیوانه‌وار نعره‌ای زد و ده پانزده نفر را از میان جمع نشان کرد و گفت : «یالا بیرون!»

من انتخاب نشده بودم. آخرین نفر که بیرون رفت و درِ زندان بسته شد، یک‌دفعه انگار باران گرفت. ده‌ها سرباز کابل به دست که از قبل بیرون به انتظار دستور ایستاده بودند و ما آنها را ندیده بودیم، هجوم برده بودند به سمت بچه‌ها و با کابل بی‌وقفه آنها را کتک می‌زدند. ما ریختیم پشت درِ زندان. ولی ایستادن و گوش دادن به فریاد دیگران، سخت‌تراز کتک خوردن است. مجید ضیغمی لگد محکمی کوبید به در. یکی از نگهبان‌ها وحشت‌زده آمد پشت در. مجید از میان دریچه داد زد : «ما را هم بیرید بزنید!»

نگهبان در را باز کرد، یقه مجید را گرفت و کشیدش بیرون. تا توانستند بچه‌ها را کوبیدند و بعد همه‌شان را ریختند توی سلول. نوبت گروه بعدی شد. شاکر این بار فقط دو نفر را برای کتک خوردن انتخاب کرد؛ من و عباس پورخسروانی. با اشارهٔ کابل او، از زندان خارج شدیم. ریختند روی سرمان به هر کجا که فرار می‌کردیم سربازی کابل به دست از جلومان درمی‌آمد. فرار کردیم به سمت اتاق نگهبان‌ها که دو سه تا تخت دو طبقه داخلش بود. اتاق کوچک بود و فقط دو تا از عراقی‌ها می‌توانستند کابل‌هایشان را در هوا بچرخانند و بکوبند تو سروکلهٔ ما. عباس از شدت درد خزید زیر یکی از تخت‌ها و کنار دیوار دراز به دراز خوابید. من همان‌طور که کتک می‌خوردم و داد و فریادم به هوا بود، متوجه عباس هم بودم که سرباز عراقی تهدیدش می‌کرد از زیر تخت بیاید بیرون و او نمی‌آمد. شاکر لحظه‌ای دست از سرم کشید و نفس‌زنان گفت : «حالا غذا می‌خوری یا نمی‌خوری؟» طبق برنامه گفتم : «اگه بقیه بخورن منم می‌خورم!»

دوباره شروع کردند به زدن. آنها بالاخره عباس را از زیر تخت بیرون کشیدند، زدند و ازش پرسیدند : «تو غذا می‌خوری یا نمی‌خوری؟» عباس هم گفت : «اگه بقیه بخورن منم می‌خورم!»

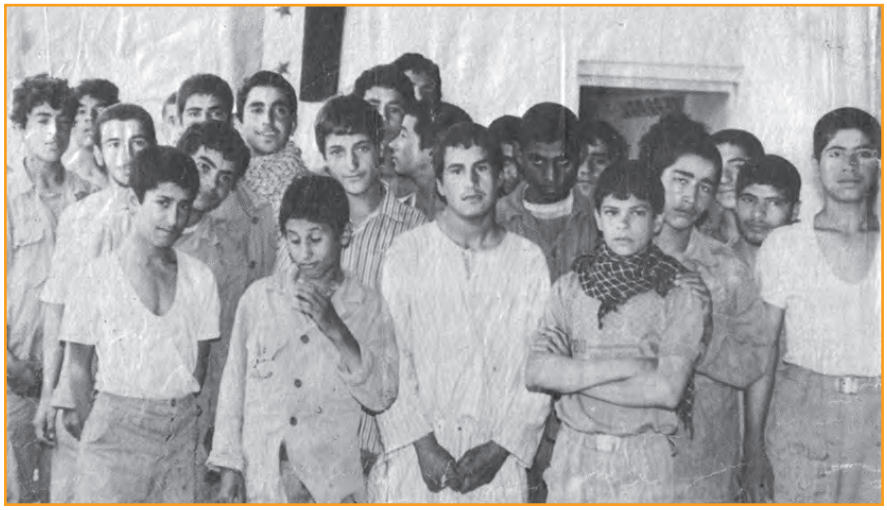

شکل ۲۹ــ۴ــ آن ۲۳ نفر در زمان اسارت

دیوانه‌وار کتک‌زدن را از سر گرفتند. از نفس که افتادند ولمان کردند و من به‌سرعت دویدم به سمت سلول که درش در آن لحظه باز بود. وقتی می‌خواستم پا بگذارم داخل، ناخن شستم را که در اثر ضربه کابل شکسته بود و خون ازش می‌چکید، میان مشت بسته‌ام پنهان کردم و سفت فشردمش که خونش بند بیاید. بعد در کمتر از ثانیه‌ای حالت صورتم را از گریه به خنده تغییر دادم و رفتم داخل سلول. نمی‌خواستم چهره گریان و دست و پای خونی‌ام را بچه‌ها ببینند و روحیه‌شان درهم بشکند. خنده‌کنان رفتم نشستم کنار باباخانی و تازه آنجا، از خونی که جاری شده بود روی انگشت‌هایم، متوجه شدم ناخن پایم هم شکسته. دست و پا و تمام بدنم درد می‌کرد، اما در آن لحظه حس خوبی داشتم. راضی بودم از وضعی که برایم پیش آمده بود. از کابل‌هایی که خورده بودم، که اگر نمی‌خوردم از خودم بدم می‌آمد. بدم می‌آمد که همدرد دوستانم نباشم. حالا همه با هم کتک خورده بودیم و همه با هم داشتیم دردش را می‌کشیدیم. این با هم بودن سختی‌ها را برایمان آسان می‌کرد.

کار در کلاس

آن بیست و سه نفر در کدام عملیات و در چه سالی به اسارت دشمن در آمدند؟

اگر فیلم سینمایی ۲۳ نفر که بازیگرانش با لهجه شیرین کرمانی صحبت می‌کنند را دیده‌اید، چند فراز از بهترین گفت‌وگوهای فیلم را برای هم کلاسی‌های خود بازگو کنید.

شهدای مدافع حرم استان کرمان

شهدای مدافع حرم استان کرمان به شرح زیر می‌باشند :

ردیف	نام و نام خانوادگی	تاریخ شهادت	وضعیت
۱	شهید محمد علی‌اللّه دادی	۱۳۹۳/۱۰/۲۸	بازگشت به وطن
۲	شهید محمد جمالی	۱۳۹۴/۰۱/۲۱	بازگشت به وطن
۳	شهید حسین بادپا	۱۳۹۴/۰۷/۱۷	مفقود الاثر
۴	شهید پرویز بامری	۱۳۹۴/۰۹/۳۰	بازگشت به وطن
۵	روحانی شهید سعید بیاضی‌زاده	۱۳۹۵/۰۷/۲۲	بازگشت به وطن
۶	شهید حامد بافنده	۱۳۹۶/۰۲/۰۳	بازگشت به وطن
۷	شهید علی عظیمی	۱۳۹۶/۰۵/۲۰	مفقود الاثر
۸	شهید غلامرضا لنگری‌زاده	۱۳۹۶/۱۱/۰۵	بازگشت به وطن

تعداد شهدای مدافع حرم لشکر فاطمیون افغانستان نیز در استان کرمان ۳۸ نفر می‌باشد.

شهید حسین بادپا

شهید محمد جمالی

روحانی شهید سعید بیاضی زاده

شهید پرویز بامری

شهید علی عظیمی

شهید غلامرضا لنگری زاده

شهید حامد بافنده

شهید محمدعلی اللّه‌دادی

معرفی یک قهرمان ملی

قاسم سلیمانی سال ۱۳۳۵ در روستای قنات ملک از توابع شهرستان رابر به دنیا آمد. او فرزند سوم مشهدی حسن و فاطمه سلیمانی بود. کودک بود که به بیماری سرخچه مبتلا شد. پدر و مادرش در زمستان سرد و پر برف قنات ملک، در حالی که هیچ وسیله نقلیه‌ای نبود، او را به دوش گرفته و درمیان برف‌ها برای معالجه به رابر بردند و سلامت خود را باز یافت.

قاسم در خانواده‌ای رشد کرد که به مهمان نوازی مشهور بودند. مشهدی حسن سلیمانی پدرش، مردی سخت‌کوش و دامدار بود که روی زمین‌های خودش و دیگران کشاورزی می‌کرد. او به کسب لقمه حلال بسیار مقید بود تا آنجا که یک روز گوسفندی را در باغ همسایه دیده بود، پس از ذبح آن گوسفند توسط صاحبش، حاضر نشد از گوشت نذری آن گوسفند بخورد یا به فرزندانش بدهد. مادرش فاطمه نیز در مهربانی و دستگیری از اقوام فقیر و مریض و پذیرایی شبانه‌روزی از آنان مشهور بود.

قاسم کودکی مهربان بود. در مدرسه به دانش‌آموزان فقیر کمک می کرد. یک روز مدادش را شکست و نصف آن را به دوستش که مداد نداشت داد. روزی دیگر برگه های دفترچه اش را به کودک فقیری که دفتر نداشت داد. منزلشان نزدیک مدرسه بود. گاهی ناهارش را به مدرسه می‌آورد و نیمی از آن را به هم کلاسش که از راه دور می‌آمد می‌داد.

قاسم تحصیلات ابتدایی را در دبستان قنات ملک به پایان رساند و پس از آن به خاطر کمک به معیشت خانواده مجبور شد برای پیدا کردن شغل به کرمان برود. در شهر کرمان کودک ۱۳ ساله روستایی، بعد از یک هفته کارگری، توانست در یک هتل کار بهتری پیدا کند و با حقوقی که می‌گرفت توانست بدهکاری پدرش را بپردازد. هم‌زمان با کار در هتل، قاسم نوجوان با مجالس مذهبی و شخصیت‌های انقلابی شهر کرمان آشنا شد.

در کنار فعالیت‌های مذهبی و انقلابی، قاسم که پا به سن جوانی گذاشته بود در باشگاه‌های کرمان به فراگیری ورزش باستانی پرداخت.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی قاسم سلیمانی در سپاه پاسداران که تازه تأسیس شده بود ثبت نام کرد و با شروع جنگ تحمیلی عراق بر علیه ایران، با توجه به آمادگی جسمانی و پیشینه ورزشی‌اش به‌عنوان مربی آموزش نظامی در پادگان قدس کرمان فعالیت کرد. همراه با بالا گرفتن شعله‌های جنگ، قاسم به رده فرماندهی تیپ ثارالله کرمان ارتقا یافت و بعدها تا پایان جنگ هشت ساله، فرمانده لشکر ثارالله بود.

پیشینهٔ استان

پس از جنگ و بعد از پدید آمدن معضل ناامنی و قاچاق موادمخدر و گروگانگیری در جنوب‌شرق کشور، سردار حاج قاسم سلیمانی تا سال ۱۳۷۶ برای تأمین امنیت این خطه از کشور تلاش کرد و امنیت را در منطقه حاکم کرد. او به اشرار و قاچاقچیان نامه داد که اگر تفنگ را کنار بگذارند می‌توانند آب و زمین مجانی دریافت کرده و سالم زندگی کنند. این پیشنهاد، اشرار و قاچاقچیان را از کوه و کمر به مزارع کشاورزی و روزی حلال کشاند.

شکل ۳۰ــ۴ــ دانش‌آموزان و سردار سلیمانی در جبهه

شکل ۳۱ــ۴ــ دانش‌آموزان و سردار سلیمانی بعد از جنگ

در کنار فرماندهی لشکر ثارالله، قاسم سلیمانی از هر فرصتی برای علم‌آموزی استفاده کرد و تحصیلات خود را در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در رشته علوم اجتماعی به پایان رساند.

درایت و تیزهوشی این فرمانده شجاع باعث شد تا رهبر معظم انقلاب فرماندهی نیروی سپاه قدس را به وی بسپارد. او در این مسئولیت خطیر توانست محور مقاومت را بر علیه اشغالگران و گروه‌های تروریستی منطقه تشکیل بدهد. از فعالیت‌های مهم سرلشکر سلیمانی در این برهه، جنگ بی‌امان علیه داعش بود که سر انجام منجر به نابودی و حذف این گروه منحرف و سیاه‌دل از منطقه شد.

سپهبد حاج قاسم سلیمانی سرانجام بعد از چهل سال جهاد در راه خدا و حفاظت از کشور ایران، در بامداد سیزدهم دی‌ماه سال ۱۳۹۸ به دستور مستقیم رئیس جمهور وقت آمریکا (دونالد ترامپ) در حال انجام مأموریتی برای صلح، در فرودگاه بغداد به‌وسیله موشک پهپاد آمریکایی به شهادت رسید. تشییع جنازه این فرمانده بزرگ با حضور ده‌ها میلیون نفر از مردم ایران که در جهان کم‌نظیر بود انجام شد و در مراسم تشییع به علت ازدحام جمعیت، ۶۱ نفر از هم استانی‌ها به شهادت رسیدند. آرامگاه این سرباز وطن اکنون در گلزار شهدای شهر کرمان، زیارتگاه دوستداران اوست.

شکل ۳۲ــ۴ــ تشییع باشکوه مراسم شهید حاج قاسم سلیمانی

فصل پنجم

توانمندی‌های استان کرمان

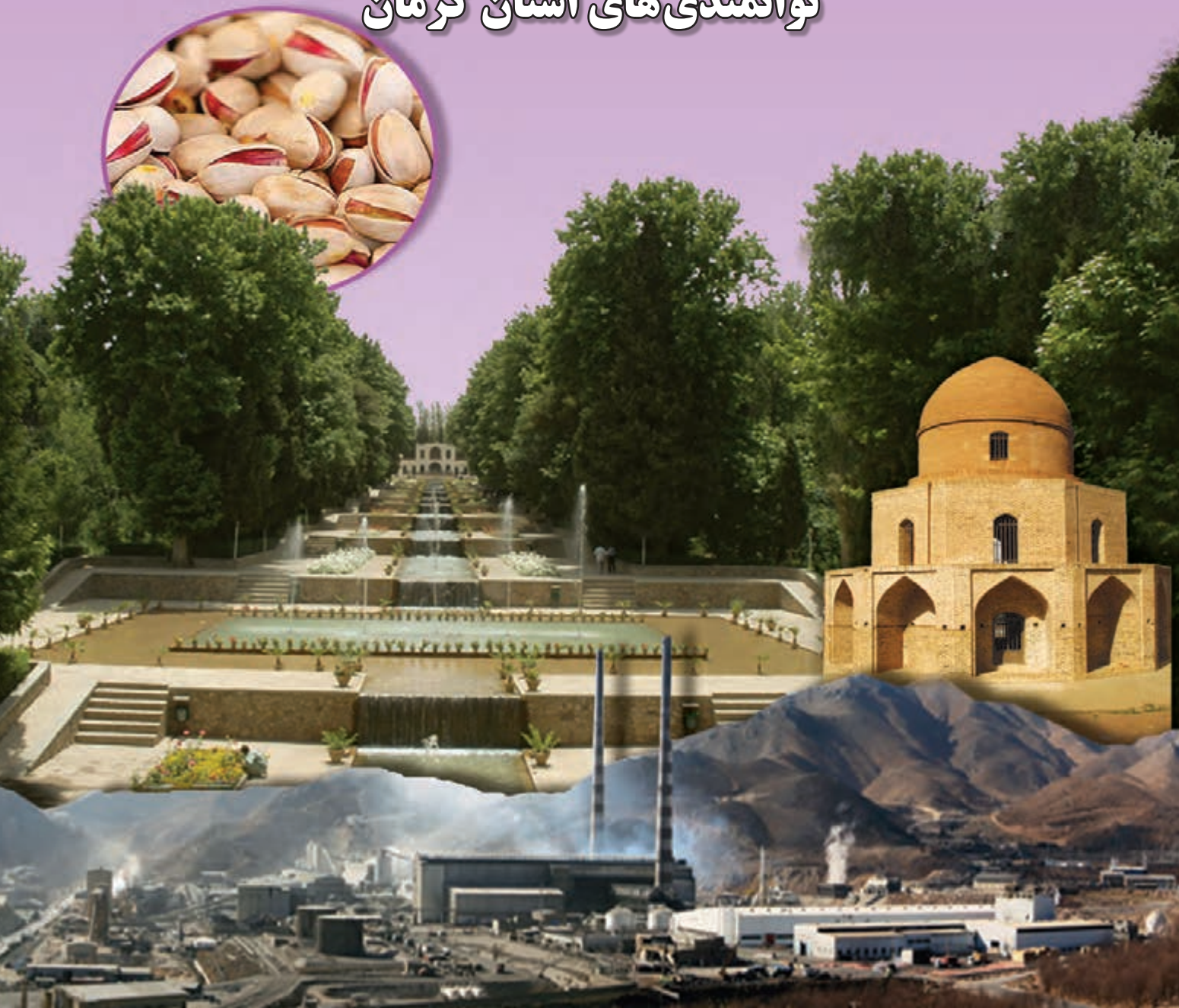

درس دوازدهم : توانمندی‌های استان در زمینه زیارت و گردشگری

گردشگری استان کرمان

امروزه گردشگریِ پایدار جزء جدایی‌ناپذیر از سیستم اقتصادی است. تاریخ تمدن کهن استان، تنوع آب وهوایی، فرهنگ غنی، گستره طبیعی و سایر جاذبه‌های متنوع باعث جذب توریست در آن شده است. استان کرمان یکی از مناطق ارزشمند توسعهٔ صنعت گردشگری در ایران محسوب می‌شود. استان با داشتن حدود ۵۰۰ اثر گردشگری که بیش از ۵۰ اثر از آنها در فهرست جهانی میراث فرهنگی به ثبت رسیده‌اند، با ارزش‌های بین المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی پس از استان‌های اصفهان، فارس و همدان در مقام چهارم قرار گرفته است. این پتانسیل می‌تواند توسعهٔ استان را با موفقیت همراه سازد.

برای مطالعه

جدول ۱ــ۵ــ تعداد گردشگران ورودی به هتل‌های استان کرمان

سال	تعداد کل گردشگران	گردشگران داخلی	گردشگران خارجی
۱۳۸۴	۵۷۲۸۲	۵۰۹۷۵	۶۳۰۷
۱۳۸۵	۵۹۴۰۴	۵۴۴۷۲	۴۹۳۲
۱۳۸۶	۶۷۵۴۸	۶۱۴۴۶	۶۱۰۲
۱۳۸۷	۷۴۴۱۸	۶۸۰۹۷	۶۳۲۱
۱۳۸۸	۷۱۴۲۱	۶۵۱۵۴	۶۲۶۷

در سال ۲۰۰۰ میلادی گردشگری نزدیک ۴۵۰ میلیارد دلار درآمد به همراه داشته است. در همین سال تعداد گردشگران خارجی وارد شده به ایران حداکثر ۷۰۰۰۰۰ نفر بوده‌اند. از این تعداد کمتر از ۱۵۰۰۰ نفر آنان به استان کرمان سفر کرده‌اند. لذا تلاش برای ارتقای این صنعت بیش از پیش ضرورت دارد.

همچنین ستاد تسهیلات نوروزی به مسافران استان در سال‌های اخیر جزء موفق‌ترین ستادهای کشور از نظر رضایت‌مندی مسافران و ارائه تسهیلات لازم به آنان بوده است. آمار گردشگران ورودی و عبوری از استان کرمان در ایام نوروز بدین قرار بوده است.

جدول ۲ــ۵ــ آمار گردشگران ورودی و عبوری از استان کرمان

سال	تعداد مسافران ورودی و عبوری از استان کرمان
۱۳۸۶	۴/۰۸۶/۰۵۱ نفر
۱۳۸۷	۲/۸۹۶/۴۲۰ نفر
۱۳۸۸	۲/۹۸۳/۳۱۲ نفر
۱۳۸۹	۳/۲۸۱/۶۴۶ نفر

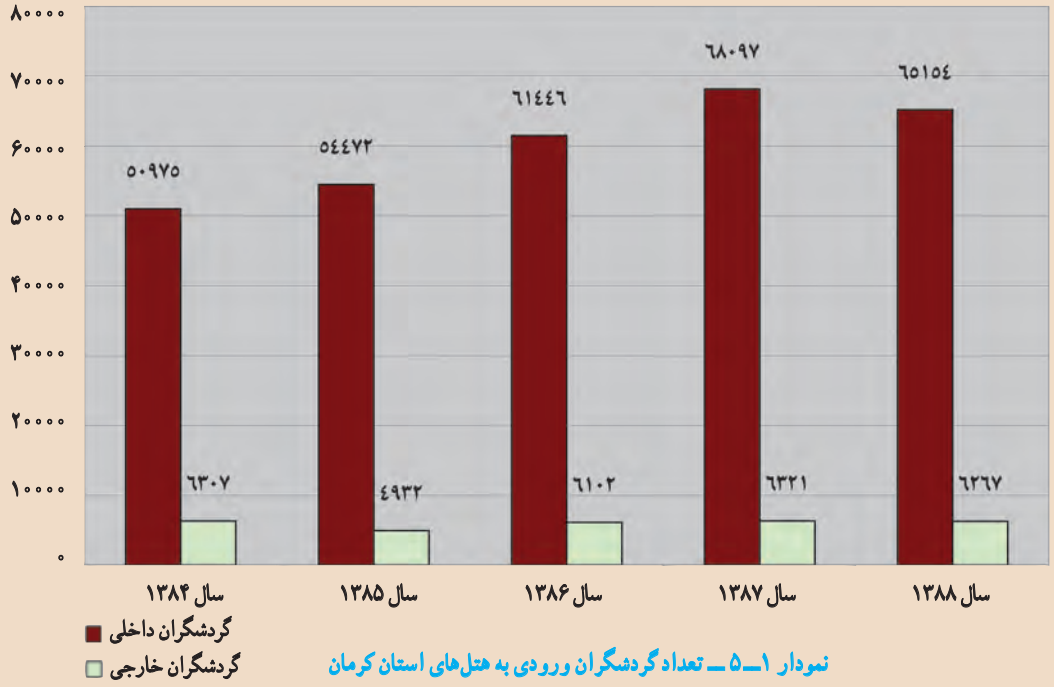

نمودار ۱ــ۵ــ تعداد گردشگران ورودی به هتل‌های استان کرمان

وجود زیرساخت‌های لازم، عزم و اراده مدیران و برنامه ریزان و وجود مراکز آموزش عالی متعدد، زمینه را برای توسعهٔ صنعت گردشگری در استان فراهم کرده است.

شکل ۱ــ۵

فعالیت گروهی ۱ـ۵

الف) شکل ۱ــ۵ مربوط به کجاست و در مورد آن، چه می‌دانید؟

ب) به نظر شما موانع توسعهٔ گردشگری در استان کرمان چیست و چه راهکارهایی جهت رونق گردشگری دارید؟

جاذبه‌های گردشگری استان کرمان

جاذبه‌های گردشگری استان کرمان به دو دسته تقسیم می‌شوند :

۱ــ جاذبه‌های طبیعی

۲ــ جاذبه‌های انسانی (مذهبی،تاریخی،فرهنگی و...)

جاذبه‌های طبیعی

در استان کرمان به علت تنوع آب و هوا، تنوع ارتفاعات و ساختار زمین شناسی باعث شده است که مناظر دیدنی برای جذب گردشگران فراهم شود که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از :

● **دشت لوت** : یکی از عجایب طبیعت به‌شمار می‌رود و اشکال و پدیده‌های نادر بیابانی دارد که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از :

الف) کلوت‌ها : که از آن به اَبر شهر کلوخی جهان نام برده می شود و شامل برجستگی‌ها و فرورفتگی‌هایی به شکل رشته‌های موازی یا تپه‌های منفرد بوده که حاصل فرسایش آبی و بادی در رسوبات ریز دانه می‌باشند. طول این منطقه ۱۵۰کیلومتر و عرض آن

۷۰ کیلومتر است.

ب) گندم بریان (ریگ سوخته) : منطقه‌ای است در لوت مرکزی، در ۸۵کیلومتری شمال شهداد، بعد از رود شور که در شمال غربی کلوت‌ها واقع شده است. تپه‌ای است پوشیده از سنگ‌های سیاه رنگ از جنس گدازه‌های بازالتی و به شکل حفره ــ حفره دیده می‌شود به گفتهٔ کارشناسان، ظاهر این منطقه شبیه کرهٔ ماه است. گدازه‌های سیاه رنگ در این منطقه به‌دلیل رنگ تیره، نور خورشید را بیش از حد معمول جذب کرده و باعث افزایش بیش از حد دما می‌شود به گونه‌ای که گندم به حالت برشته و بو داده در می‌آید.

ج) نبکا (گلدان بیابان) : این تپه‌های گلدانی شکل طبیعی، حاصل همزیستی خاک، آب وگیاه است و از تجمع رسوبات بادی در پای گیاه به وجود می‌آیند. مرتفع‌ترین نبکاهای دنیا به ارتفاع ۱۰ تا۱۲ متردر لوت غربی در حوالی شهداد دیده می‌شوند.

د) انواع تل ماسه‌های بادی : مانند هرم‌های ماسه‌ای عظیم به ارتفاع ۴۵۰ متر و برخان‌ها.

هـ) مخروط افکنه‌های عظیم : مانند مخروط افکنه نرماشیر بم و درختنگان شهداد با دشت‌های ریگی وسیع.

● **مناطق خوش آب و هوای ییلاقی و قشلاقی** : در مناطق کوهستانی استان کرمان، ییلاق‌های کوهستانی سرسبز و خوش آب و هوایی دیده می‌شودکه در طول سال به ویژه در فصل تابستان مورد توجه اهالی بومی و ساکنین استان‌های گرمسیری مجاور از جمله هرمزگان و سیستان و بلوچستان و یزد واقع می‌شوند که از جمله مهم‌ترین آنها به مناطق ییلاقی کوهپایهٔ کرمان، دَلفارد و ساردوئیه جیرفت، راین، لاله زار، بیدخون بردسیر، سرمِشک و هَنزای رابر و دهبکری و دریجان بم، منطقه بافت، دره دُر رفسنجان، سیرچ و ماهان و ...می‌توان اشاره کرد. این مناطق کوهستانی دارای جلوه‌ها و پدیده‌های جذاب کوهستانی از قبیل چشمه سارها و آبشارهای بسیار زیبا و دره‌ها و دامنه‌های سرسبز وخوش آب وهوا و غارهای شگفت انگیز معروف و مهمی‌اند. همچنین شهرستان‌های جنوبی استان مانند جیرفت، کهنوج، عنبرآباد، رودبار، قلعه گنج، فریاب و ارزوئیه از مناطق قشلاقی معروف استان کرمان‌اند که در اواخر فصل زمستان دارای آب و هوای معتدل بوده به‌طوری‌که دشت‌های خشک این مناطق یکپارچه سرسبز و زیبا گردیده و زبان هر بیننده‌ای را به تحسین می‌گشایند.

● **چشمه‌های آب گرم و آب معدنی** : قریب ۳۰ چشمهٔ آب گرم و معدنی در استان کرمان وجود دارد و به دلیل ترکیب متفاوتی که دارند از نظر درمانی و بهداشتی حائز اهمیت‌اند. از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به آبگرم جوشان، قلعهٔ عسکر بردسیر، گِوَر ساردوئیه، چهل تن وآباد سید در بم، کیشکی و اسفندقه کرمان اشاره کرد.

● **رد پای دایناسورها** : تنها آثار منحصر به فرد از این گونه در ایران است که یکی از آنها در شمال زرند، نزدیکی روستای ده علی‌رضا واقع در دره نیزار دیده می‌شود که در رسوبات دوره‌های تریاس و ژوراسیک بر روی رسوبات ماسه‌ای ساحلی بر جای مانده است.

● **دهانه‌ها و قلل آتشفشانی** : در منطقهٔ قلعهٔ حسنعلی راین واقع در جنوب شهر راین بر اثر فعالیت‌های آتش فشانی اواخر دورهٔ کواترنر ۱۹دهانهٔ آتش‌فشان وجود دارد که از جمله جوان‌ترین آتشفشان‌های ایران هستند. بزرگ‌ترین آنها قطری برابر با ۱۲۰۰متر وگودی ۱۸۰متر دارد. در حال حاضر در درون یکی از دهانه‌ها معدن نمک و یکی دیگر معدن سولفات سدیم است. و از قلل آتشفشانی مهم استان کرمان می‌توان آج بالا وپائین (حدّفاصل انار وشهر بابک) آتشفشان مزاحم (میمند) در شرق شهربابک، آتشفشان بید خوان در نزدیک بردسیر و آتشفشان هزار در غرب راین را نام برد.

● **آبشارها** : آبشار وُروار و آبشار سرند کوه درین، این آبشارهای زیبا و بسیار دیدنی با ارتفاع بیش از ۱۸۷ متر بلندترین آبشار

ایران و خاورمیانه می باشند که در کوه‌های جبال‌بارز جنوبی واقع شده‌اند. آبشار زَهرود راین در دامنهٔ کوه هَزار، آبشار دَلفارد جیرفت، آبشار بنگان در گلوئیهٔ بزنجان بافت و آبشارهای زیبای منطقهٔ کوهپایهٔ کرمان (آبشارهای سیمک و وامَق آباد) از دیگر آبشارهای مهم استان کرمان‌اند.

● **غارها** : غار طُرُنگ طویل‌ترین غار استان کرمان است که در حوالی روستای طُرُنگ شهرستان بافت است. غار ایوب غاری آتشفشانی است که بزرگ‌ترین دهانهٔ غار در ایران است که در نزدیک دِهَج شهر بابک است. غار میرزا در کوه‌های داوران، غار یخ نیا در دامنهٔ جنوبی کوه جوپار، غار جَفریز در نزدیکی گوغِر بافت، غارشب پَره یا خفاش در کوه خَبَر بافت، غار شعیب در ماران جیرفت، غار کَفتار و غار صفا در کوه‌های صاحب الزمان کرمان، غار مموشا در نزدیکی سیه بنوئیه رابُر از جمله غارهای مهم استان کرمان‌اند.

شکل ۲ــ۵ــ غار میرزا در کوه‌های داوران رفسنجان

● **قلل مرتفع** : استان کرمان با داشتن ۱۴ قله بالای ۴۰۰۰متر بهشت کوهنوردان لقب گرفته است که ازجمله می توان به کوه هزار در منطقهٔ راین با ۴۴۶۵مترارتفاع که بلند ترین قلهٔ استان کرمان و چهارمین قلهٔ مرتفع ایران است[1] اشاره کرد و همچنین کوهستان جوپارکه به دلیل داشتن چندین قلهٔ صعب العبور و مرتفع بالای ۴۰۰۰متر مانند سه شاخ بزرگ وکوچک، بلوچی، کیل جلال، کیش و برج که صعود بسیارسختی در فصل زمستان دارند، آلپ ایران لقب گرفته است. کوه لاله زار، کوه شاه بافت، کوه پَلوار، بحر آسمان، جبال بارز و... از دیگر کوه‌های مرتفع استان کرمان‌اند.

آب فشان‌ها و گاز فشان‌ها : در منطقهٔ جیرفت به واسطهٔ بالا بودن سطح ایستابی آب‌های زیرزمینی و سفره‌های آبِ تحت فشار چاه آرتزین تشکیل شده است؛ مانند چاه آرتزین روستای چمن جیرفت که در حال حاضر از فوران آن بسیار کاسته شده است، چشمه‌های گازفشان که در مناطق فعال زمین شناسی به وجود می‌آیند؛ مانند : چشمهٔ گاز فشان کُت باد در حوالی روستای محمدآباد مسکون.

۱ــ قلل بلند ایران به‌ترتیب : دماوند، سبلان، علم‌کوه و هزار

شکل ۳ــ۵ــ گاز فشان کُت باد

شکل ۴ــ ۵ــ کلوت‌های دشت لوت منطقهٔ شهداد

شکل۵ ــ۵ــ کمپ کویری لوت شهداد

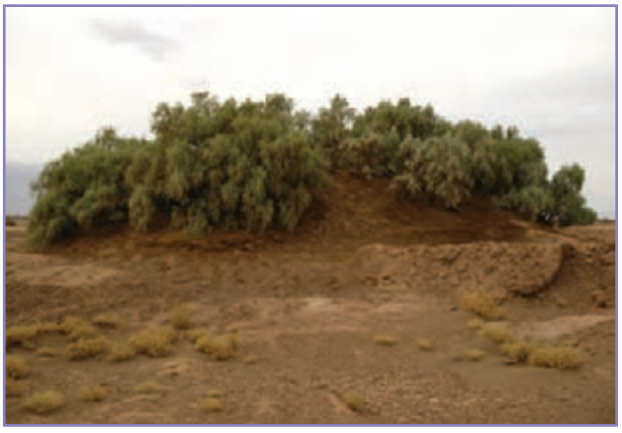

شکل ۶ــ۵ــ نبکاهای شهداد

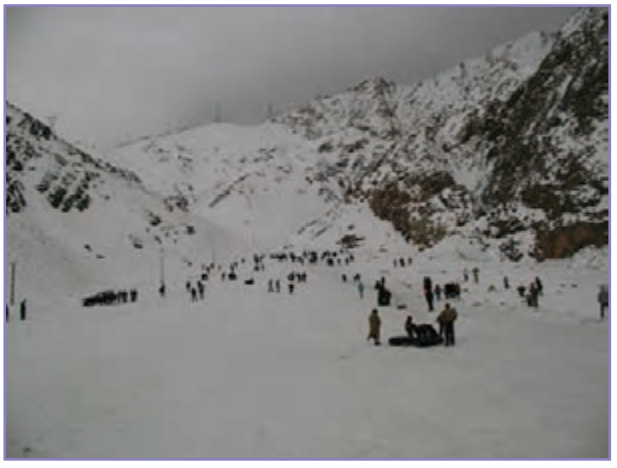

شکل ۷ــ۵ــ پیست اسکی سیرج

شکل۸ ــ ۵ ــ آب گرم جوشان

شکل ۹ــ۵ــ آبشار وُروار (رود فرق) عنبرآباد

شکل ۱۰ــ۵ــ رد پای دایناسور دره نیزار شمال زرند

شکل ۱۱ــ۵ــ سطح تپه گندم بریان شهداد

شکل ۱۲ــ۵ــ درهٔ زیبا وسرسبز بید خوان بردسیر

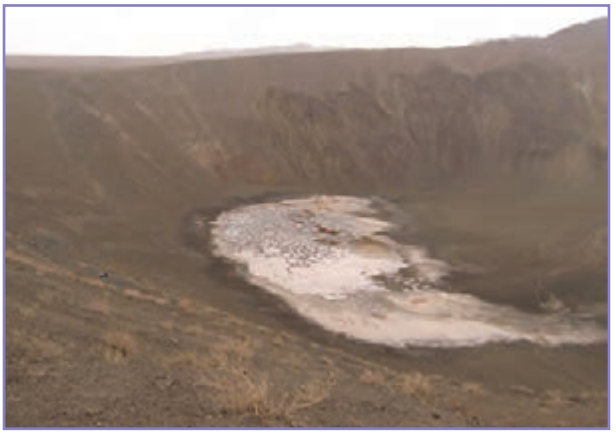

شکل ۱۳ــ۵ــ دهانهٔ آتشفشان خاموش قلعهٔ حسنعلی راین

جاذبه‌های انسانی

جاذبه‌های تاریخی

ارگ بم (بزرگ‌ترین بنای خشتی جهان) : در شمال شرقی شهر بم در دامنهٔ صخره‌ای عظیم بنا شده است. این شهر نزدیک به ۲۰۰۰ سال قدمت دارد. این شهر یکی از الگوهای شهر سازی در دوره‌های گذشته است که چهار قسمت و ۳۸ برج دیده‌بانی دارد. آثار موجود آن از دورهٔ ساسانی تا قاجاریه است که شامل بخش‌هایی از قبیل حاکم نشین، بازار، کاروانسرا، تکیه و زورخانه و اصطبل می‌باشد. مصالح اصلی بنا خشت خام، گِل رس و کاه است. در زلزلهٔ ۵ دی ماه ۱۳۸۲نیمه ویران شد. ارگ بم در فهرست ثبت شدهٔ یونسکو است که ارزش بین المللی دارد و هم اکنون کارشناسان متعددی از سراسر جهان برای بازسازی ارگ در حال تلاش و فعالیت‌اند. حتی ویرانه‌های ارگ بم ایرانگردان و جهانگردان بی‌شماری را به سوی خود جذب می‌کند.

روستای صخره‌ای میمند : این روستای شگفت انگیز با قدمت ۷ تا ۱۰هزار سال جزء چهار روستای ثبت شده در فهرست یونسکو به شمار می‌رود که در ۳۶ کیلومتری شرق شهربابک قرار دارد. مجموعه‌ای از ۴۰۰ خانه با ۲۰۰۰ اتاق و همچنین مسجد،حسینیه، حمام، مدرسه که همگی به شکل غار در دل کوه و در چندین طبقه کنده شده‌اند.

باغ تاریخی شاهزاده ماهان : باغ زیبا و مصفایی که در دامنهٔ کوه‌های جوپار به دستور فرمانفرما شاهزاده قاجار بنا شد. این باغ با دو طبقه عمارت در غرب و شرق، دارای شبکه‌ای از حوض‌ها و فواره‌های متعدد است که به صورت طبیعی فوران دارند و این دو عمارت را به هم مرتبط می‌سازند.

مجموعهٔ گنجعلی خان : این مجموعه از شگفت انگیزترین آثار تاریخی عصر صفویه در استان کرمان محسوب می‌شود و شامل میدان، حمام (موزهٔ مردم شناسی)، ضرابخانه (موزهٔ سکه)، مسجد، مدرسه، آب انبار، بازار و کاروانسراست.

مسجد جامع مظفری : از بناهای قرن هفتم هجری بوده که این بنا در ضلع شرقی سر دری رفیع و عظیم دارد که با کاشی‌کاری زیبایی تزیین شده است و برج ساعت آن زینت بخش این سر در است.

مسجد امام (مَلِک) : از قدیمی‌ترین مساجد کرمان است که بنای آن را به ملک توران شاه سلجوقی از سلاطین سلجوقی کرمان نسبت می‌دهند. این مسجد دارای صحن وسیع با شبستان‌های متعدد است.

امامزاده محمد : ملقب به «شاهزاده محمد» از سادات جلیل‌القدر و عظیم‌الشان است که با ۲ واسطه به امام هفتم«علیه‌السلام» می‌رسد. بارگاه مطهر این بزرگوار در شهر کرمان، محلهٔ شاهزاده محمد در سمت غرب قلعه دختر واقع است.

مجموعهٔ حاج آقا علی : در ده کیلومتری رفسنجان در روستای قاسم آباد واقع شده این خانه بزرگ‌ترین خانهٔ خشتی جهان بوده که دارای کاروانسراها و تیمچه‌های متعدد است.

سایر جاذبه‌های انسانی مهم

مجموعهٔ تاریخی بازار کرمان که بناهای با ارزشی همانند مجموعه وکیل، مجموعهٔ ابراهیم خان،گنبدجبلیه، یخدان مویدی، گنبد مشتاقیه (سه گنبد)، تخت دریاقلی بیگ و موزه های هَرَندی، موزهٔ صنعتی، موزهٔ دفاع مقدس وکتابخانهٔ ملی و قلعهٔ دختر و قلعه اردشیر همگی در کرمان، امامزاده حسین در جوپار، مقبره شاه نعمت الله ولی در ماهان، ارگ قدیمی در راین، موزه و مجموعهٔ فرهنگی و ورزشی،

مجموعهٔ حاج آقا علی و یخدان عباس آباد حاجی در رفسنجان، امامزاده علی، منطقهٔ ویژه اقتصادی، بادگیرهای چپقی، قلعهٔ سنگ و باغ سنگی در سیرجان، تپه تاریخی کُنار صَندل جیرفت و قلعهٔ سموران در عنبر آباد، خرابه‌های شهر دقیانوس و موزهٔ باستان شناسی در جیرفت و مقبره میرحیدر، خانقاه شیخ ابوسعید ابوالخیر و مقبرهٔ آخوند در کوهبنان، امامزاده عبدالله و امامزاده حمزه در زرند، مجموعهٔ توریستی ارگ جدید بم، میل قاوَردی (نادری) در شورگز فهرج، درختان گردو ۲۵۰۰ساله در بیدخوان بردسیر، درختان سرو ۲۰۰۰ساله در روستای طَرز راور و سیرچ شهداد از دیگر جاذبه‌های مهم انسانی استان کرمان محسوب می‌شوند.

بیشتر بدانیم

زندگی امامزاده محمد علیه‌السلام

جد امامزاده محمد، سید محمد بن موسی‌بن‌جعفر که به همراه برادر خود حضرت احمد بن موسی علیه‌السلام(شاهچراغ) جهت دیدار حضرت علی‌بن موسی الرضا علیه‌السلام به ایران عزیمت کردند که در شیراز توسط حاکم وقت مورد حمله واقع شدند و در این حادثه، شاهچراغ به شهادت رسیدند و برادر ایشان محمدبن موسی بن جعفر (جد شاهزاده محمد) در شیراز اقامت گزیدند و از کثرت عبادت و شب زنده داری به محمد عابد معروف شدند که قبر مطهر ایشان در همان صحن شاهچراغ است. پسر ایشان ابراهیم مجاب از سادات بزرگوار بودند که به کربلا عزیمت کردند و در همانجا سکنا گزیدند و قبرشان نیز در زاویهٔ شمال غربی رواق امام حسین علیه‌السلام قرار دارد.

فرزندان ایشان به نام‌های امامزاده احمد (در کربلا) و امامزاده محمد در کرمان و امامزاده علی در سیرجان مدفون هستند. امامزاده محمد علیه‌السلام به همراه برادران خود به بهبهان مهاجرت کردند و از سال ۲۴۷ هجری‌قمری به سیرجان عزیمت کردند و در پی درخواست‌های مردم کرمان امامزاده محمد در سال ۲۴۹ هـ. ق به کرمان تشریف فرما شدند و مدّت ۴۵ سال در بین مردم کرمان زندگی کردند و مردم از علم وکمالات ایشان بهره بردند.

فعالیت گروهی ۲ـ۵

۱ــ دانش‌آموز عزیز، دربارهٔ مهم‌ترین زیارتگاه‌ها و بقاع متبرکه شهرستان محل سکونت خود تحقیق کرده و شرحی بر زندگی و احوالات آن بزرگواران تهیه کنید.

۲ــ به همراه دبیر محترم خود، یک بازدید علمی از مراکز مهم گردشگری استان یا شهرستان خود داشته باشید وگزارش تصویری مستندی از آن تهیه نمایید.

● **جاذبه‌های علمی، فرهنگی، هنری، ورزشی، درمانی**

این جاذبه‌ها از جمله شاخص‌های پیشرفت و تمدن و نیز زمینهٔ مناسبی برای جلب مسافر و جهانگردی محسوب می‌شوند همان‌طور که در سال‌های اخیر کشورهایی نظیر مالزی، یکی از محورهای جلب مسافر و توریست را دانشگاه برگزیده‌اند و در این راه توفیق نیز داشته‌اند.

امروزه استان کرمان با داشتن دانشگاه‌های مختلفی چون شهید باهنر، علوم پزشکی، آزاد اسلامی، ولی عصر(عج) رفسنجان، پیام نور، علوم و تکنولوژی پیشرفته وعلوم محیطی و...از قطب‌های دانشگاهی کشور به شمار می رود.

در زمینهٔ هنری و ورزشی نیزکرمان از شهرت برخوردار است. به‌طوری که ورزشگاه‌ها و باشگاه‌های ورزشی و تیم‌های قدرتمند متعددی در کرمان و شهرستان‌های آن وجود دارد که قهرمانان صاحب نام، نشان از موقعیت ارزشمند این استان در عرصهٔ ورزشی دارد.

برای مطالعه

استان کرمان سرزمین شگفتی‌ها

۱ــ ارگ بم بزرگ‌ترین مجموعهٔ شهری خشتی جهان (۲۴۰ هزار متر مربع)

۲ــ کلوت‌های شهداد شگفت انگیزترین عارضه‌های بیابانی جهان (۱۴۰در ۸۰ کیلومتر)

۳ــ جوان‌ترین آتشفشان‌های ایران مانند ۱۹مخروط آتشفشانی واقع در نزدیکی روستای قلعهٔ حسنعلی راین

۴ــ غار ایوب بزرگ‌ترین دهانهٔ غار ایران (۸۰ در ۶۰ متر)

۵ــ آبشارهای وُروار و سرند کوه درین در رشته کوه جبال بارز جنوبی بلندترین آبشارهای ایران با ارتفاع بیش از ۱۸۷متر

۶ــ روستای اُردیکان در دامنهٔ کوه هزار مرتفع ترین منطقه مسکونی ایران (ارتفاع ۳۳۰۰ متر)

۷ــ گودال گودیز درتکاب شهداد گودترین چالهٔ داخلی ایران (ارتفاع ۵۶ متر)

۸ــ بازار کرمان طولانی‌ترین بازار سرپوشیدهٔ جهان (راستهٔ اصلی ۱۱۰۰ متر و با راسته‌های فرعی بیش از ۳۰۰۰ متر)

۹ــ خانهٔ حاج آقا علی رفسنجان بزرگ‌ترین خانهٔ خشتی جهان (۷۰۰۰ متر زیر بنا)

۱۰ــ درفش شهداد قدیمی‌ترین درفش (پرچم) فلزی جهان (با قدمت ۵۰۰۰ ساله)

بیشتر بدانیم

سابقه فرهنگی استان کرمان : سابقهٔ فرهنگی استان کرمان نیز قابل توجه است، به‌طوری که نخستین دانشگاه کرمان در ۷۰۰ سال قبل در عصر قراختائیان برپا شد که بانی آن بُراق حاجِب و بنای آن نیز قُبهٔ سبز نامیده شد. این مجموعهٔ فرهنگی روزگاری به عنوان یکی از دانشگاه‌های معتبر ایران مطرح بوده و اساتید و بزرگان از اقصی نقاط کشور به این شهر آمده و ضمن تحصیل، بعضاً نیز به امر تدریس مشغول می‌شدند. اولین بیمارستان کرمان نیز در قرن هفتم توسط افضل الدین ابوحامد کرمانی دایر شد.

شکل ۱۴ــ۵ــ امامزاده علی علیه السلام در سیرجان

شکل ۱۵ــ۵ــ بارگاه امامزاده محمد علیه السلام در شهر کرمان

شکل ۱۶ــ۵ــ مقبرهٔ شاه نعمت الله ولی ماهان

شکل ۱۷ــ۵ــ بارگاه امامزاده حسین علیه السلام جوپار

شکل ۱۸ــ۵ــ آرامگاه امامزاده بی بی حیات (س) در نزدیکی خنامان

شکل ۱۹ــ۵ــ گنبد آخوند (آرامگاه محمد شهید کوهبنانی)

شکل ۲۰ــ۵ــ بارگاه امامزاده زید علیه السلام شهداد

شکل ۲۱ــ۵ــ بارگاه امامزاده صالح علیه السلام شهر انار

شکل ۲۲ــ۵ــ روستای صخره‌ای میمند شهر بابک

شکل ۲۳ــ۵ــ ارگ راین

شکل ۲۴ــ۵ــ باغ سنگی دربَلوَرد سیرجان

شکل ۲۵ــ۵ــ میل نادری در فهرج

شکل ۲۶ــ۵ــ حمام گنجعلی خان کرمان

شکل ۲۷ــ۵ــ گنبد جَبَلیه کرمان

شکل ۲۸ــ ۵ــ ظروف مسی صنایع دستی کرمان

شکل۲۹ــ ۵ــ چهار سوق بازار کرمان

شکل ۳۰ــ۵ــ ارگ بم قبل از زلزله

شکل ۳۱ــ۵ــ ارگ بم در حال بازسازی

شکل۳۲ــ۵ــ خانهٔ تاریخی حاج آقا علی رفسنجان

شکل۳۳ــ۵ــ شهر منوجان و قلعهٔ تاریخی آن

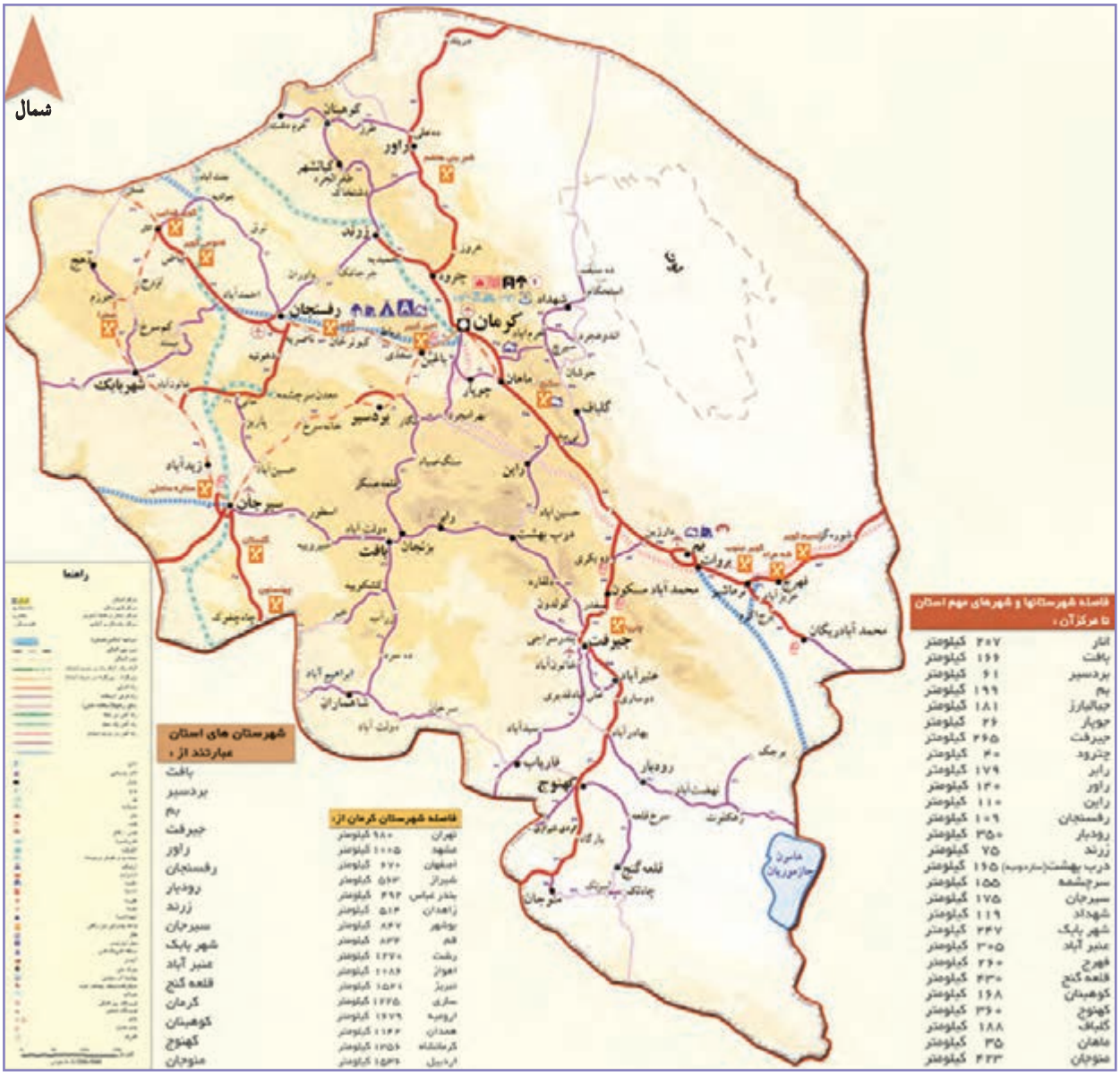

شکل ۳۴ــ۵ــ نقشهٔ راه‌های استان کرمان

فعالیت گروهی ۳ـ۵

ــ مکان مهم‌ترین جاذبه‌های تاریخی استان کرمان را بر روی نقشه بالا تعیین نمایید.

جدول ۳ــ۵ــ مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری استان کرمان

نام شهرستان	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های انسانی	سوغاتی
کرمان	مناطق ییلاقی سیرچ، جوپار، کوهپایه، درهٔ سکنج، عرب آبادو تیگران ماهان، راین، فوسک، جاذبه‌های بیابان لوت، آب گرم‌های جوشان (سیرچ)، حسین آباد راین، غرغره (باب ترش راین)، رضا آباد گزک، اختیار آباد، حوض باد جوشان، قله‌های مرتفع هزار، جوپار و پلوار، آبشارهای منطقهٔ کوهپایه و راین، کلوت های شهداد شگفت‌انگیزترین عارضهٔ بیابانی جهان، تپه گندم بریان لوت، گودال تکاب گودترین چاله داخلی ایران	مسجد جامع، مسجد امام، مجموعه‌های تاریخی گنجعلی‌خان، وکیل، ابراهیم خان، حاج آقاعلی، بازار قدیمی کرمان (طولانی‌ترین بازار سرپوشیدهٔ جهان)، مشتاقیه، قبه سبز، آتشکدهٔ کرمان و قناتغستان، قلعه‌های تاریخی اردشیر و دختر کرمان، یخدان مویدی، موزهٔ دفاع مقدس، موزهٔ باستان شناسی هرندی، موزهٔ هنرهای معاصر (صنعتی)، موزهٔ سکه و موزهٔ سنگ، باغ شاهزاده، مقبره شاه نعمت الله ولی، شیخ علی باباسکنج، ارگ راین، گنبد جبلیه، محوطه‌های باستانی شهداد (تمدن ارت)، قلعه‌ها و آب انبار قدیمی شهداد، امامزاده زید شهداد، قلعه دختر حوض دق	کُلمپه (نوعی شیرینی)، کُماج سِهن، قوّتو، ظروف مسی، پسته، پَته، سِدر سرشوی و حنای شهداد، چاقو و صنایع دستی راین، معرق چوب، مشبک چوب
بافت ارزوئیه	غار آهکی طُرنگ و جَفریز، پارک ملی خبر و پناهگاه حیات وحش روچون، منطقهٔ کوهستانی تخت شاهزاده آبشار بنگان گلوئیه، بُندر زیبای گوغر، آبگرم گزمک، ده شیخ، آب سرد گرکشون، قلهٔ مرتفع کوه شاه، سیرک‌های یخچالی کوه ملکانی گوغر	زیارتگاه شاه ولایت و خواجه حسن شکاری خَبر، محوطه تاریخی تپهٔ یحیی صوغان، قلعهٔ شاه ماران، امامزاده سید علی، امامزاده یحیی ارزوئیه	گردو، زیره، عسل، فراورده‌های لبنی، گلیم شریکی پیچ
بردسیر	محدودهٔ حفاظت شدهٔ بیدوئیه (زیستگاه یوزپلنگ آسیایی)، روستاهای خوش آب وهوای لاله زار، گلزار، بید خوان با درختان گردو ۲۵۰۰ ساله، اُردیکان (مرتفع‌ترین منطقهٔ مسکونی ایران)، راسک، آب گرم قلعهٔ عسکر، آب معدنی لاله زار، درهٔ زیبای لاله زار، قلهٔ لاله زار	امامزاده سید محمد و امامزاده عبدالله، پیر جار سوز، محوطهٔ باستانی تل ابلیس روستای سلطان آباد، مسجد و برج نگار، زیارتگاه بدرالدین نگار، حمام لاله زار، مسجد جامع گلزار، برج و ارگ بردسیر، آسیاب آبی	پنیر و دیگر فراورده‌های لبنی و گلاب لاله‌زار
بم و نرماشیر	مناطق ییلاقی دهبکری، مَرغک، سیدآباد، آبگرم‌های اَبارق، آبادسید، چهل تن، گریچ، جنگل کهور، سیرک‌های یخچالی دارزین بم	ارگ قدیم، ارگ جدید، امامزاده زید، امامزاده اسیری، امامزاده خواجه عسکر، عباسعلی و زیارتگاه شمس‌الدین و طاهر الدین بمی، زورخانه پوریای ولی، بازار سرپوشیده عماد، قیصریه زرتشتیان، مسجد وکیل، میل نادر، قلعه‌های ابارق، تهرود، خانه‌های تاریخی وکیل باشی و آرشام ــ قنات‌های پر آب نظیر قنات قنبرآباد ده شیخ و قنات پاکم بم	خرمای مضافتی، مرکبات، سبد و حصیر، گلیم، جاجیم، قالیچه‌های طرح بلوچ، چادر شب

جیرفت	مناطق ییلاقی ساردوئیه، جبال‌بارز ، محمدآباد مسکون، دلفارد و اسفندقه، آبشارهای سرند کوه درین (بلندترین آبشار ایران)، دلفارد، میجان، چاه آرتزین چمن، چشمهٔ گاز فشان کُت باد روستای مسکون، آب گرم‌های گور و اسفندقه، چشمهٔ آب معدنی جبال بارز	خرابه‌های شهر قدیمی موسوم به دقیانوس و مسجد هزار و دویست ساله آن، موزه باستان‌شناسی جیرفت، سد جیرفت، قلاع اسفندقه، زیارت شعیب در بِهجرد، زیارتگاه سلطان سیداحمد ساردوئیه، مقبره میر حیدر اسفندقه، قلعهٔ گنج گهورئیه، محوطه‌های تاریخی کُنار صندل	انواع مرکبات، خرما، صیفی‌جات، زیره سرخ، صنایع دستی مثل قالی، سبد و حصیربافی و...
رفسنجان	مناطق ییلاقی مانند روستای راویز، ادرج و دره دُر و روستاهای اطراف سرچشمه، غار میرزا، چاه دریا، چشمه‌های آب معدنی یک چشمه، قاسم آباد، آباد آوران، منطقهٔ شکار ممنوع کوه نودرآهنگ	موزه و یادمان ریاست جمهوری آیت الله اکبر هاشمی رفسنجانی، موزهٔ مردم شناسی (حمام قریشی)، مجموعه تاریخی حاج آقا علی (خانه حاج آقا علی بزرگ‌ترین خانه خشتی جهان)، یخ دان عباس آباد حاجی، تپه مغویه، حمام راویز، قیصریه، مجموعه رضوی، امامزاده رضا، کاروانسرای کبوتر خان، آب انبار بهرمان، مزار بی‌بی حیات خنامان، قلعه آقا	پسته
زرند	ردپای دایناسورها ده علیرضا، مناطق ییلاقی سرتخت، باغ اسفند، روستاهای اطراف زرند، چشمه آب سرد سی ریز و آب معدنی باب تنگِل	امامزاده عبدالله مطهرآباد، امامزاده حمزه، امامزاده بهاءالدین یزدان آباد، قلعهٔ دشت خاک، زیارت شیخ احمد روستای حصن،قلعه جلال آباد	سوهان و پسته
سیرجان	دهنه دروق، منطقه بَلورد، دریاچه نمک(کفه نمکی)، گدار خانهٔ سرخ، منطقهٔ کوهستانی چهار گنبد، منطقهٔ شکار ممنوع گود غول، چشمه‌های آب معدنی سه چشمه، بوجان، گلو آوند	منطقهٔ ویژه اقتصادی سیرجان،قلعه سنگ،امامزاده علی و امامزاده احمد،سلطان پیر غیب،باغ سنگی بلورد،باغ بمبد وحاج الرشید،موزهٔ سیرجان، بادگیرهای چپقی، بازار سیرجان، میر زبیر، شاه فیروز، خانه‌های تاریخی شوکت، حاج الرشید،کاروانسرای پاریز، قلعهٔ کُران	مسقطی، پَته، ظروف سفالی، گلیم شریکی پیچ و قالیچه
شهر بابک	قله‌های آتشفشانی آج بالا و آج پائین، غار ایوب (بزرگ‌ترین دهانه غارایران)، روستای جوزم و مناطق خوش آب و هوای دیگر کوهستانی، چشمه‌های آب معدنی وآبگرم ساریج، مدوار، آباد زکریا، آباد کلین، مسینان گرم، منطقهٔ شکار ممنوع شهر بابک	روستای صخره‌ای میمند (با قدمت ده‌هزار ساله)، عمارت موسی خان،قلعه مرج، دژ قدیمی میمند، آرامگاه پیران روستای پیر جل،گنبد ملاحیدر	گلیم، قالی، مشبک، منبت و فراورده‌های لبنی
کهنوج و فاریاب	دشت های بسیارسرسبز بهاری، آب گرم فاریاب، آب گرم پاگدار، آب باریک، روستای ده یاران، رودخانه رضا آباد زرچین، آبشار دهگهان، چشمه سارها و جویبارهای کوه‌های‌دهگهان و زیارت دیوان مراد، روستای سرسبز دهگهان و پا گدار فاریاب، تنگ موردان، دره کلمرز، جنگل ناز دشت	زیارت علی و بی‌بی طیبه، زیارت دیوان مراد، قلعهٔ ضرغام، زیارت امامزاده دهگهان، سد بارگاه، سنگ نوشته‌های زهمکان، باغ ناز دشت	انواع مرکبات، خرما، صیفی جات

توانمندی‌های استان

راور	روستاهای خوش آب وهوای طرز، فیض آباد، سروهای کهنسال روستای طرز، چشمه آب گرم دیگ رستم، چشمه روستای خورند	بازار قدیمی راور، یخدان راور، کاروانسراهای متعدد، آب انبار حاج یوسف وخیر آباد، قلعه‌های قهقهه و گوجر، برج قدیمی روستای طرز و فیض آباد، بادگیرهای راور، آسیاب‌های آبی راور و طرز، شاهزاده محمد کوهسار، زیارتگاه ابراهیم ادهم و پیغمبر لوت (مزار شاه)	پسته، فرش، پشتی، سبد
کوهبنان	کوه‌های سر سبز و دیدنی مانند کوه کوهبنان (داودان) درارسو، آسانیج، حیات وحش کوه داودان، چاه آرتزین و دریاچه زیبای آن در منطقهٔ موسوم به کویر، روستاهای خوش آب وهوا و ییلاقی مانند درخُم، حسین آباد، دارستان، سِبلا، گردوکج، درآب، منطقهٔ فسیلی و تشکیلات زغال سنگ منطقه، چشمه آب گرم خانقاه	بی بی عصمت، بی بی خاتون، امامزاده زید بن علی، امامزاده سلیمان، مقبرهٔ خواجه فقیه ابوالمعالی، گنبد آخوند، خانقاه شیخ ابوسعید، آسیاب‌های آبی فیدکوئیه وده علی، تخت امیر، قلعهٔ دختر، خواجه خضر، سنگ نوشته‌های کوه خانقاه، مسجد قدیمی و برج‌های مدرسه کمال الدین، سد خاکی و دریاچه گِوَر(جور)،	قالی، نمد و کلاه، گیاهان دارویی، فراورده‌های لبنی
عنبرآباد	آبشارهای وُروار رود فرق (بلندترین آبشار خاورمیانه ارتفاع ۱۸۷ متر) آبشار و بُندَر دوساری و چشمه‌سارهای آن، روستاهای خوش آب وهوای امجز، گاوکان وگرم سالار رضا	قلعه‌های تاریخی سَموران، زاخت روستای مردهک، پشت قلعه، کویز، ملک آباد، سلیمانی، امامزاده عبدالله در مردهک، مقبرهٔ سالار رضا در روستای گرم، باغات نمونهٔ مرکبات کشت صنعت	انواع مرکبات ،خرما، صیفی جات
قلعهٔ گنج	دشت‌های سرسبز در اوایل بهار،درختان کهنسال کَهور و گز وکُنار، تپه‌های ماسه‌ای بیابانی به شکل سیف و برخان، شکاف های عمیق تونل مانند ناشی از زلزلهٔ بم در بخش کوهستانی روستای کشیت	زیارت شاهزاده ابوالقاسم معروف به زیارت بچه، زیارت پیر کَرکُن در چاه دادخدا، قنات‌های متعدد وپرآب، تپه‌های باستانی کلات ملک، تپهٔ باستانی گبران تُمگران	انواع مرکبات، خرما، صیفی‌جات
منوجان	چشمه‌های آب گرم : زیارت بی‌بی روضه ارم، رب روم (سحر پسین) در دیسور ماه کنگان چشمه‌های آب سرد : روضهٔارم، کلوک، ریشی، آسمینون، آبشار سینوگان روستای سرگرو، نخل چهار فصل در روستای بنک، درختان زیتون وحشی و گیاه ریواس و زیره کوه تیتو وکوه شِنگ و کوه معدن	قلعهٔ تاریخی منوجان، آسیاب تاریخی کندر تول، زیارت شاه اشرف، زیارت علی و مریم در نودژ، قدمگاه حضرت امیر در روستای بنک، منطقهٔ ویژه اقتصادی آسمینون و سد آسمینون	انواع مرکبات ، خرما ، صیفی‌جات

رودبار جنوب	زمستان معتدل ومناسب و دشت های سرسبز و زیبا درفصل بهار، باتلاق جازموریان، سواحل هلیل‌رود و رود آب‌سور(آب شور) و آب گرم مکینو روستای پورکی، چشمهٔ آبگرم چالگان یاآبسگون بهادر آباد، چشمهٔ آب گرم لچ آباد روستای پورکی، آب‌گرم چهل تن مِهن آباد، آب‌گرم کولوج نهضت‌آباد، چشمه‌های آب سرد رازان و گواه چهاران وگرانک، کوه مرتفع میل فرهاد	تپه‌های باستانی حاشیهٔ هلیل رود مانند : تپهٔ باستانی روستای قلعه و قلعه میش پدام وکلات وتُم خورک وتُم نمرد(مظفر آباد)،تپه هزار کهور روستای ابوذریه،زیارت پنج تن روستای مِهن آباد،زیارت دوازده امام رضا آباد و میر مقداد وزیارت میل فرهاد، مناطق قشلاقی عشایر در رضا آباد وفیروز آباد، قنات های متعدد وپر آب مثل تاج آباد وبرجک	انواع مرکبات، خرما، صیفی‌جات
ریگان	تپه‌های ماسه‌ای مرتفع ـ جنگل‌های کَهُور ــ مناظر زیبای بیابانی	قلعهٔ سنگ آباد ــ قلعهٔ دِه گود ــ ارگ قدیم وبرج و باروهای آن ــ مقبرهٔ شاه خورشید ــ قلعهٔ بَمبویان ــ قلعهٔ خالق آباد ــ قلعهٔ علی آباد پشت ریگ ــ قلعهٔ رحمت آباد ــ قلعهٔ مهدی آباد ــ کمپ کویری ریگان ــ قنات‌های پرآب نظیر قنات رستم آباد ریگان	خرما، مرکبات، حنا، وسمه
فهرج	کلوت‌ها وکلوتک‌های بیابانی ــ جنگل‌های دیدنی کَهُور ــ بستر رودخانهٔ حاشیهٔ سرسبز رودخانهٔ شور و دیگر مناظر زیبای بیابانی	زیارت شاه مردان ــ قلعهٔ تاریخی خاکی فهرج ــ میل نادرشورگز ــ قلعهٔ برج معاذ ــ قلعهٔ سنگ فهرج ــ تَل تاریخی عدس و قلاع تاریخی دیگر	خرما، مرکبات، حنا، قالی، قالیچه، گلیم، پته، پولک‌دوزی، جارو،سبد،کیف از برگ درخت خرما
انار	باتلاق خیس کَش ــ بستر نمکی رودخانه نمک ــ چشم اندازهای بیابانی نظیر : نبکا ــ معدن نمک جوششی ــ پوشش گیاهی شن‌های روان	امامزاده محمد صالح ــ بقعهٔ بُشر حافی ــ قلعهٔ تاریخی انار ــ کاروانسرای شاه عباسی ــ یخدان انار ــ خانهٔ ابوالحسن خانی ــ مدرسه قدیمی سعدی انار ــ قلعهٔ داودخان ــ روستا وکاروانسرای بیاض ــ کاروانسرای شِمش ــ آب انبار و مسجد و مجموعهٔ تاریخی امین‌شهر(حسین آباد)	پسته، قالی
رابُر	گردو دِرکار ــ دره عشق آباد ــ تنگه هونی ــ چشمهٔ عروس ــ گِلی هَوَک ــ منطقهٔ سرسبزچِهرِن ــ گِلی اِسکر ــ تخت سر تشتک ــ آبشارآب سُر سید مرتضی ــ غار مَموشا سیه بنوئیه ــ غار جَواران ــ مناطق ییلاقی هَنزا، سَرمِشک، تخت سَرتشتک، اَشکان، آبدر قلعه دیلم در سیه بنوئیه ــ منطقهٔ شکار ممنوع اَنجرک رابر	امامزاده سید مرتضی ــ امامزاده شاه مرتضی قنات مَلِک ــ امامزاده عبدالله سَرمِشک ــ قلعهٔ تاریخی رابُر ــ تپهٔ تاریخی کوشک،تپهٔ تاریخی تخت قیصر روستای سید مرتضی	عسل، فراورده‌های لبنی جاجیم، گلیم، قالی، نمد جَواران

درس سیزدهم : توانمندی‌های اقتصادی استان

به نظر شما جایگاه اقتصادی استان ما در بین استان‌های دیگر چگونه است؟
توانمندی‌های اقتصادی استان در قالب سه بخش اصلی کشاورزی، صنعت و معدن، خدمات و بازرگانی قابل بررسی است.

توانمندی‌های کشاورزی

این بخش به دلیل ایفای نقش حیاتی در تأمین مواد غذایی سالم، خود کفایی استان، ایجاد اشتغال و بهره مندی صحیح از مواهب الهی مانند آب و خاک در اقتصاد استان نقش بسیار مهمی دارد.

به بهره‌برداری‌هایی که انسان برای تأمین معیشت خود از نهاده‌های طبیعی به عمل می‌آورد، «فعالیت کشاورزی» می‌گویند که شامل فعالیت‌های اقتصادی چون کشت و زرع، دام پروری، صید و شکار، پرورش مرغ و طیور، کرم ابریشم و زنبور عسل است.

استان کرمان به عنوان پهناورترین استان کشور از جملهٔ معدود استان‌هایی است که از شرایط آب و هوایی بسیار متنوعی برخوردار است. و این موهبت الهی ضمن ارتقای ویژه جایگاه کشاورزی استان، زمینه تولید بالغ بر ۷۰ نوع محصول باغی و ۵۰ نوع محصول زراعی را فراهم آورده است.

برای مطالعه

جدول ۴ــ۵ــ درصد محصولات زراعی و باغی استان کرمان

محصولات	سطح زیرکشت (هکتار)	تولید (تن)
کل محصولات باغی	۴۰۲۴۴۶	۶۷۷۴۸۶
کل محصولات زراعی	۱۸۵۷۴۷	۱۵۵۴۴۴۰
جمع	۵۸۸۱۹۳	۲۲۳۱۹۲۶

جدول ۵ــ۵ــ محصولات غالب استان کرمان همراه با جایگاه آن درکشور

محصول	سطح (هکتار)	تولید (تن)	رتبهٔ کشور
پسته	۳۰۱۸۳۷	۱۴۷۰۰۰	۱
خرما	۲۴۰۰۰	۱۴۰۰۰۰	۱
گردو	۱۶۵۱۲	۲۵۰۰۰	۱
مرکبات	۱۰۵۹۶	۶۵۰۰۰	۳
گل محمدی	۲۵۸۰	۲۵۶۱/۵	۲

جایگاه کشوری و قابلیت‌های موجود استان در حوزهٔ کشاورزی

استان کرمان از جمله استان‌های برتر و برجستهٔ کشور در بخش کشاورزی به‌شمار می‌رود. محصولاتی چون پسته، با بیش از ۳۰۰ هزار هکتار (۷۰٪ باغ‌های پسته کشور) کرمان را به عنوان مهم‌ترین منطقهٔ پسته‌کاری خاورمیانه و جهان مطرح کرده است.

وجود افتخاراتی چون رتبهٔ اول سطح زیر کشت گردو کشور، رتبهٔ اول سطح زیر کشت و تولید محصولات گلخانه‌ای و وجود منطقهٔ جیرفت و کهنوج با امکان تولید محصول در تمام فصول سال، رتبهٔ اول تولید خرما در کشور، رتبه سوم تولید مرکبات، کسب حداکثر عملکرد ۱۳/۹ تن در هکتار پسته، ۱۳/۸ تن گردو، ۲۷/۷ تن خرما، ۴۲ تن مرکبات، ۱۳ تن گندم، ۵۴ تن سیب زمینی در هکتار توسط کشاورزان نمونه از موفقیت‌های دیگر استان، تماماً نشانهٔ لطف خداوند منان و بیانگر سخت کوشی و توانمندی مردان و زنان این استان است.

شکل ۳۵ــ۵ــ باغات خرمای بم

شکل ۳۶ــ۵ــ کشت محصولات گلخانه‌ای هیدروپونیک (بدون نیاز به خاک)

شکل ۳۷ــ۵ــ محصول گردوی خوشه‌ای استان

شکل ۳۸ــ۵ــ محصول پسته رفسنجان

نمونه‌ای دیگر از فعالیت‌های کشاورزی در استان کرمان کشت گلخانه‌ای است که این نوع کشت در اغلب نقاط استان به‌ویژه شهرهای جنوبی استان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نوع کشت به دلیل صرفه‌جویی در مصرف آب و خاک امکان اجرای آن در تمامی فصول سال و کنترل راحت شرایط کشت، در سال‌های اخیر به شدت مورد استقبال و توجه قرار گرفته است. گفتنی است تولید گل محمدی و اِسانس آن در لاله زار بِردسیر بعد از قَمصَر کاشان رتبهٔ دوم را در ایران دارد.

شکل ۳۹ـ۵ـ محصول مرکبات جنوب استان

شکل ۴۰ـ۵ـ تولید گل محمدی در بخش لاله زار

فعالیت گروهی ۴ـ۵

۱ـ مهم‌ترین محصولات کشاورزی در شهرستان خود را نام ببرید.

۲ـ در ارتباط با محصولات کشاورزی منطقهٔ شما کدام صنایع تبدیلی وجود دارد یا می‌توان ایجاد کرد؟

آیا می‌دانید

استان کرمان با بیش از ۴ میلیون رأس دام به عنوان یکی از قطب‌های دامداری کشور است. پرورش بالغ بر ۶ میلیون قطعه مرغ گوشتی در هر دوره، وجود ۶۶۲۸۴ کندوی زنبور عسل، علی‌رغم بیابانی بودن منطقه، احداث ۶۹ مرکز پرورش ماهیان سرد آبی و گرم آبی و یک مرکز پرورش میگو، برگ زرینی بر صنعت تولیدات دامی استان است.

شکل ۴۱ــ۵ــ نژاد بز راینی بافت با مرغوب‌ترین کرک بعد از چین

مساحت عرصه‌های طبیعی استان کرمان ۱۶/۲ میلیون هکتار شامل ۱/۳ میلیون هکتار جنگل، ۸/۶ میلیون هکتار مرتع و ۶/۲ میلیون هکتار بیابان است.

وجود دو بیابان مخوف در بخش‌های وسیعی از شمال و شرق منطقه، شرایط اقلیمی استان را شدیداً تحت تأثیر قرار داده، به‌گونه‌ای که بیش از ۴/۲ میلیون هکتار از اراضی این استان تحت تأثیر شدید فرسایش بادی قرار دارد که سالانه خسارت‌های زیادی را به بار می‌آورد.

مشکلات و تنگناهای بخش کشاورزی استان

الف) بحران آب : بزرگ‌ترین معضل کشاورزی استان، کمی نزولات آسمانی، تبخیر بیش از حد و روش‌های سنتی آبیاری است به نحوی که سالیانه بالغ بر۶/۵میلیارد متر مکعب از آب سفره‌های زیر زمینی برداشت که قریب ۸۰۰ میلیون متر مکعب بیش از توان سفره‌هاست، از سویی سطح ایستابی آب‌های زیر زمینی هرساله قریب ۳۰ تا ۱۳۰سانتی متر افت و آب‌ها نیز تلخ وشور می‌شوند.

ب) تخریب جنگل‌ها و مراتع

ج) کمبود سرمایه گذاری در بخش کشاورزی

و غیره

فعالیت گروهی ۵ـ۵

۱ــ توان‌های کشاورزی شهرستان محل زندگی خود را بنویسید.

۲ــ مشکلات و تنگناهای بخش کشاورزی شهرستان خود را ذکر کنید.

توانمندی‌های معدنی

وَاَنْزَلْنَاالْحَدِیدَ فِیهِ بَأْسٌ شَدِیدٌ وَمَنَافِعُ لِلنّاسِ

(آیهٔ ۲۵ سورهٔ حدید)

و آهن را نازل کردیم که در آن نیروی شدید و منافعی برای مردم است.

شکل ۴۲ــ۵ــ معدن آهن گل گُهر سیرجان

شکل ۴۳ــ۵ــ معدن مس سرچشمه

استان کرمان به دلیل پتانسیل بالای معدنی خود امکانات بالقوهٔ زیادی برای توسعهٔ صنایع وابسته به محصولات معدنی دارد. بعضی از معادن استان از غنی‌ترین و بی‌نظیرترین معادن در سطح کشور و بی‌نظیرند.

تنوع مواد معدنی در استان

جدول۶ــ۵ــ مهم‌ترین معادن استان کرمان

ردیف	معدن	مناطق
۱	سنگ آهن	معادن گل گهر سیرجان و جلال آباد زرند
۲	سنگ مس	سرچشمه رفسنجان، میدوک شهربابک، چهار گنبد سیرجان، اسفندقه
۳	زغال سنگ	در شهرستان‌های زرند،کوهبنان و راور
۴	کرومیت، منگنز و منیزیت	اسفندقه جیرفت و فاریاب کهنوج و سیرجان
۵	سنگ‌های ساختمانی(تزیینی)	مرمر راین، چینی بافت وگرانیت تنگوئیه سیرجان

خداوند برای استان کرمان سفرهٔ معدنی پربرکتی را فراهم آورده است که در جهت توسعهٔ استان از آن استفاده می‌شود.

فعالیت‌های کوهزایی آلپی در استان کرمان، باعث تشکیل معادن متنوع و با ارزش شده است.

تعداد معادن فعال استان کرمان بیش از ۱۴۵معدن می‌باشد و این استان در صادرات مواد معدنی در مقایسه با سایر استان‌ها در ردیف اول است.

در حال حاضر بیش از ۴۰ نوع ماده معدنی در استان شناسایی، اکتشاف و یا به مرحلهٔ بهره‌برداری رسیده‌اند که شامل مواد فلزی و غیرفلزی و سنگ‌های تزیینی‌اند.

وجود سه مادهٔ معدنی مهم کشور مس، سنگ آهن و زغال سنگ نشان از توان بالای معدنی این استان است.

هرچند که بخش معدن تا قبل از انقلاب اسلامی جایگاه واقعی خود را در اقتصاد کشور نیافته بود، اما خوشبختانه با توجهاتی که طی بیست سال گذشته به این بخش شده است امید آن می‌رود که این روند مراحل تکامل را با شتابی بیشتر طی کند.

توانمندی‌های صنعتی

به دلیل معادن فراوان در استان کرمان، زمینه‌های زیادی برای توسعهٔ صنعتی و معدنی وجود دارد که در مراحل توسعه، طی فرایندی متوازن می‌توان به حل مشکلات استان و پایین آوردن نرخ بیکاری کمک کرد.

استان کرمان دارای ۱۸ شهرک و ۱۵ ناحیهٔ صنعتی است که از این تعداد پنج ناحیهٔ صنعتی، سه مجتمع کارگاهی و خدماتی در شهرهای کرمان، بم و سیرجان و ۱۰ ناحیهٔ صنعتی روستایی است. با توجه به کشت بسیاری از محصولات زراعی و باغی در استان، زمینه‌های مساعدی در خصوص فرآوری این محصولات و گسترش صنایع تبدیلی کشاورزی در استان وجود دارد از جمله می‌توان صنایع فراوری پسته، خرما، رطب، گوجه فرنگی و سایر محصولات جالیزی و گلخانه‌ای و بسیاری از صنایع تبدیلی اشاره کرد.

شکل ۴۴ــ۵ــ کارخانه فولادسازی بردسیر

شکل ۴۵ــ۵ــ کارگاه بسته‌بندی و فرآوری خرمای بم

شکل ۴۶ــ۵ــ خودروسازی کرمان موتور

برای مطالعه

جدول ۷ــ۵ــ واحدهای مهم صنعتی استان کرمان

ردیف	نام واحد	نوع تولید
۱	شیر پاستوریزه پگاه کرمان	محصولات لبنی
۲	روغن نباتی گلناز	روغن نباتی مایع و جامد
۳	مس شهید باهنر	ورق مسی
۴	شرکت ملی مس ایران	فرآورده های مسی
۵	سنگ آهن گل گهر	کنسانتره سنگ آهن
۶	حامد سنگ	سنگ ساختمانی
۷	بوتیا سنگ	پروفیل پلاستیکی
۸	سیمان	سیمان
۹	گروه صنعتی بارز	لاستیک
۱۰	صنایع فولاد کرمان	میلگرد آهنی و فولاد سازی
۱۱	زغال سنگ کرمان	استخراج زغال سنگ
۱۲	صنایع کابل کرمان	سیم و کابل
۱۳	فرآورده های روغنی ایران	روغن نباتی جامد و مایع
۱۴	کرمان موتور	خودروی سبک
۱۵	گروه صنعتی پلور سبز	واگن مسافربری
۱۶	خودروسازی راین	خودروی سواری
۱۷	کُک و قطران زرند	کُک و قطران
۱۸	کاشی الماس کویر	کاشی و سرامیک
۱۹	نیروگاه سیکل ترکیبی کرمان	برق حرارتی

فعالیت گروهی ۶ـ۵

فکر کنید و پاسخ دهید

۱ــ در شهرستان محل زندگی شما چه معادن و صنایع مهمی وجود دارد؟

۲ــ از تولیدات این معادن و صنایع چه استفاده‌ای می‌شود؟

توانمندی‌های خدماتی و بازرگانی

از جمله جلوه‌های روشن تاریخ کرمان مقولهٔ اقتصادی و توانمندی‌های خدماتی و بازرگانی آن است.

قرار داشتن کرمان بر سر راه‌های ارتباطی بسیار مهم تاریخی جادهٔ ادویه و ابریشم و فرصت‌های شغلی مناسب موجب شد تا در مقاطع متعددی از تاریخ، نه تنها کرمان به عنوان یکی از قطب‌های اقتصادی درآید؛ بلکه با سایر کشورها مانند هند، مصر و عراق، تبادل اقتصادی داشته باشد.

جاذبه‌ها و مناطق مهم اقتصادی و فرصت‌های شغلی که برخی از آنها در سطح کشور بی‌نظیرند.

آیا می‌دانید

کارخانجات و مراکز عمدهٔ تولیدی مانند صنایع مس باهنر، معادن فولاد گل گهر، کارخانه و مجتمع فولاد بردسیر، کارخانجات سیمان کرمان و ممتازان کارخانهٔ لاستیک بارز، خودروسازی کرمان، شرکت زغال سنگ و معادن کرومیت اسفندقه و... هزاران فرصت شغلی ایجاد کرده و سالانه میلیون‌ها دلار ارز نصیب کشور می‌کنند، مناطق ویژهٔ اقتصادی سیرجان و بم نیز در این مورد موقعیت خاص و ارزشمندی را برای کرمان فراهم ساخته‌اند تنها کافی است که بدانیم منطقهٔ آزاد سیرجان تاکنون میلیاردها دلار سرمایه خارجی جذب و ۲۴۰۰ فرصت شغلی ایجاد کرده است.

علاوه براین منطقهٔ ویژهٔ اقتصادی ارگ جدید بم نیز در کنار فعالیت‌های خودروسازی قریب ۲۰۰ صنعت وابسته ایجاد کرده و برای صدها نفر اشتغال ایجاد کرده است.

در کنار این ارقام، وجود چندین شهرک صنعتی در کرمان و شهرستان‌های دیگر چرخه عظیم فعالیت‌های اقتصادی استان را به گردش در آورده‌اند.

شکل ۴۷ــ۵ــ کارخانهٔ آلومینیوم هزار کرمان

فصل ششم

شکوفایی استان کرمان

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

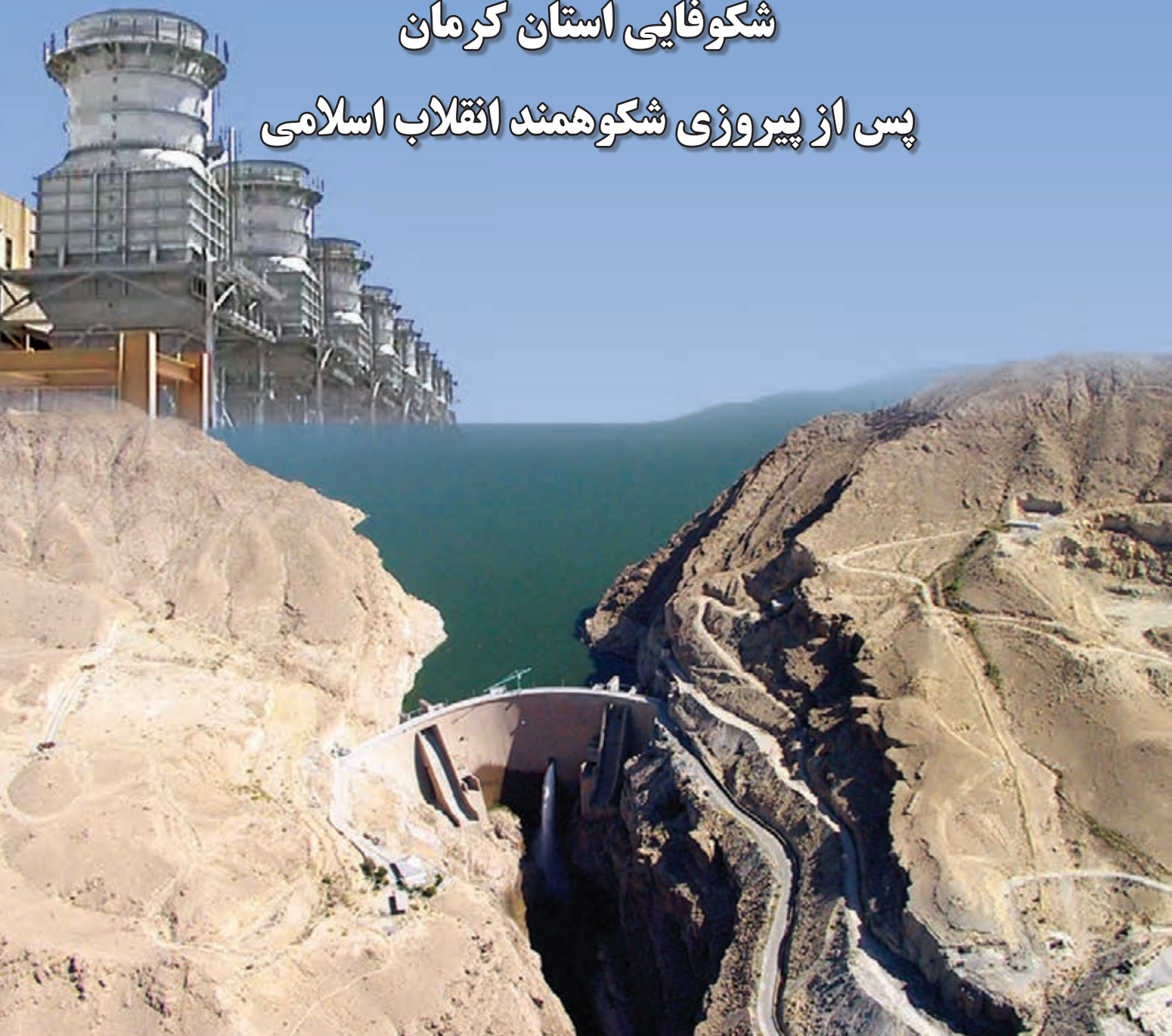

درس چهاردهم : دستاوردهای انقلاب‌اسلامی در استان

مقدمه

استان کرمان یکی از مهم‌ترین مراکز کشاورزی، فرهنگی، اقتصادی، علمی کشور عزیزمان ایران است که با داشتن وسعت زیاد و تنوع اقلیمی گوناگون و جاذبه‌های فراوان دیدنی از اهمیت وافری برخوردار است.

وجود مردمانی مهمان نواز با سابقه‌ای کهن به درازای تاریخ و حماسه‌ساز در طول هشت سال دفاع مقدس که با نثار جان خود بر عزت و عظمت این سرزمین مقدس افزودند، برگ زرین دیگری بر افتخار مردمان این سرزمین است.

امروزه با گذشت بیش از چهل سال از عمر پر برکت نظام جمهوری اسلامی و با تمام تهدیدات و توطئه‌هایی که بر علیه این سرزمین مقدس صورت گرفت با همت والای این دلیر مردان توسعه‌ای همه‌جانبه در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در شهرها و روستاهای استان کرمان صورت گرفته است که در این فصل با گزیده‌ای از آنها آشنا می‌شویم.

در این درس سعی داریم دستاوردهای جمهوری اسلامی ایران در طول بیش از چهل سال انقلاب اسلامی را در سه فصل

۱) امور تولیدی

۲) امور زیر بنایی

۳) امور اجتماعی و فرهنگی برای شما دانش‌آموزان عزیز بیان کنیم.

۱ــ امور تولیدی

کشاورزی : استان کرمان یکی از مهم‌ترین قطب‌های کشاورزی ایران محسوب می‌شود که در تأمین بخش زیادی از موادغذایی ایران نقش مؤثری دارد (جدول ۱-۶).

بیشتر بدانیم

در سال‌های اخیر به‌دلیل موارد زیر، کاشت محصولات زراعی در استان با کاهش روبه‌رو بوده است.

الف) خشکسالی‌های متوالی چندین سال اخیر

ب) محدودیت منابع آبی استان

ج) افت سطح آب‌های زیرزمینی

د) مخاطرات طبیعی نظیر سرمازدگی، گرمازدگی، سیل و...

ه)...

زراعت و باغداری : از کل میزان تولید محصولات زراعی کشور، استان کرمان با سهم تولید ۵ درصد رتبه پنجم را در کشور به‌خود اختصاص داده است. بیشترین سطح زیر کشت محصولات زراعی استان به ترتیب به شهرستان‌های رودبار جنوب، ارزوئیه و جیرفت اختصاص دارد.

همچنین از لحاظ سطح زیرکشت محصولات باغی استان کرمان رتبه اول را در کشور دارا می‌باشد و مهم‌ترین محصولات باغی عبارت‌اند از : مرکبات، خرما، پسته، بادام و... .

جدول ۱ــ۶ــ عمده ترین محصولات کشاورزی استان

عنوان	واحد	استان کرمان	سهم از کشور(درصد)	رتبه در کشور
میزان تولید خرما	تن	۳۷۰۷۹۱	۳۰/۳	۱
سطح زیر کشت مرکبات	هکتار	۴۲۸۸۵/۴	۱۶	۵
میزان تولید مرکبات	تن	۶۶۰۱۱۲	۱۵	۳
سطح زیر کشت گردو	هکتار	۲۰۵۰۰	۱۴	۱
میزان تولید گردو	تن	۱۶۹۸۰	۷	۳
سطح زیر کشت بادام	هکتار	۱۵۲۱۰	۸	۵
میزان تولید بادام	تن	۱۰۶۰۳/۷	۶	۵
سطح زیر کشت گلستان	هکتار	۴۳۱۰	۲۲	۲
میزان تولید گلستان	تن	۶۴۳۰/۳	۱۹	۲
سطح زیر کشت گیاهان دارویی	هکتار	۷۳۵۷	۱۷	۱
میزان تولید گیاهان دارویی	تن	۴۶۷۵۹	۱۸/۵	۱
سطح زیر کشت محصولات گلخانه‌ای	هکتار	۲۳۷۸/۸	۲۰/۷	۲
میزان تولید محصولات گلخانه‌ای	تن	۴۴۵۰۸۲/۵	۱۸	۳

شکوفایی استان کرمان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

گردو

خرما

پسته

مرکبات

خیار

پنبه

گل محمدی

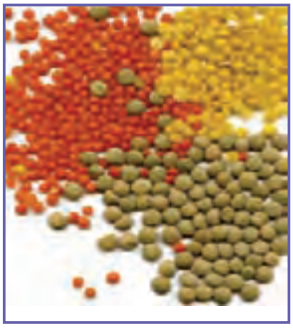
حبوبات

گندم

لیموشیرین

نارنگی

هندوانه

زنبور عسل

انجیر

سنجد

زیره

شکل ۱ــ۶ــ مهم ترین تولیدات بخش کشاورزی استان

دامداری و دامپروری : از مهم‌ترین عوامل توسعه دامپروری و دامداری در استان می‌توان به تنوع اقلیمی، وسعت مراتع، سطح زیر کشت قابل توجه محصولات کشاورزی و وجود دامپورانی سخت کوش و قانع اشاره کرد.

فعالیت گروهی ۱ـ۶

۱ــ مهم‌ترین مشکلاتی که کشاورزان شهرستان شما برای تولید محصول خود دارند چیست؟

۲ــ شما برای برطرف نمودن این مشکلات چه راهکارهایی را ارائه می‌دهید؟

برای مطالعه

گیاهان دارویی : استان کرمان از مهم‌ترین مراکز گیاهان دارویی در کشور و گنجینه‌ای از این گیاهان در کشور محسوب می‌شود به طوری که همواره به عنوان یکی از استان‌های غنی کشور در زمینه گیاهان دارویی به شمار رفته است و رتبه اول تولید و سطح زیر کشت گیاهان دارویی را به خود اختصاص داده است. میزان تولید گیاهان دارویی در استان ۴۶۷۵۹ تن در سطحی معادل ۷۳۵۷ هکتار می‌باشدکه ۸۵ درصد این تولیدات در منطقه جنوب استان به‌عمل می‌آید. زیره، رزماری، آنغوزه، اسطوخودوس، گشنیز، رازیانه، روناس، ختمی، آویشن، بادرنجبویه و گاوزبان از مهم‌ترین گیاهان دارویی این استان است. استان کرمان ۱۸/۵ درصد از سهم تولید گیاهان دارویی کشور را دارا می‌باشد و تولیدات آن به ۲۵ کشور دنیا صادر می‌گردد. همچنین این استان ۱۷ درصد سهم از اراضی زیر کشت گیاهان دارویی کشور را به خود اختصاص داده است.

میزان تولید گیاهان دارویی در منطقه جنوب استان ۴۰۰۰۳ تن در سطحی معادل۶۲۲۶ هکتار می‌باشد که ۸۶ درصد تولید گیاهان دارویی استان را شامل می‌گردد.

شکل ۲ــ۶ــ گل‌های زیره کوه‌های جوپار کرمان

شکوفایی استان کرمان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

شکل ۳ــ۶ ــ محور ارتباطی کرمان ــ باغین

شکل ۴ــ۶ ــ فرودگاه کرمان

۲ــ امور زیر بنایی

راه و ترابری : تسهیلات حمل و نقل یکی از بزرگ‌ترین سرمایه‌های کشور و از ارکان توسعه اقتصادی آن محسوب می شود. هر چقدر سیستم حمل و نقل مناسب‌تر و مطلوب‌تر باشد، امکانات برای توسعه، پیشرفت و تأمین آسایش و رفاه عمومی افزون‌تر است.

مهم‌ترین عوامل توسعه راه‌ها در استان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

الف) افزایش اعتبارات عمرانی

ب) تفکیک اداره کل راه و ترابری جنوب استان و افزایش حجم فعالیت‌های عمرانی

ج) ایجاد ستاد راهبردی جنوب استان

د) افزایش اعتبارات پس از سفر مقام معظم رهبری و همچنین سفر هیأت محترم دولت به استان.

جدول ۲ ــ۶ ــ مقایسه فعالیت راه‌سازی استان در سال‌های ۱۳۵۷و ۱۳۹۷

ردیف	نوع راه ارتباطی	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۹۷
۱	طول بزرگراه	۰	۱۹۴۱
۲	آزادراه	۰	۵۶
۳	راه اصلی آسفالته	۱۱۸۳	۱۵۳۰
۴	راه فرعی آسفالته	۳۰۴	۲۸۶۸
۵	راه روستایی آسفالته	۱۰۳	۶۵۳۸

فعالیت گروهی ۲ـ۶

ـ از بررسی جدول ۲ـ۶ رشد راه‌های استان کرمان طی ۴۰ سال از پیروزی انقلاب چه نتیجه‌ای می‌گیریم؟

راه آهن : با پیروزی انقلاب اسلامی تنها محور زرند تا کرمان از حمل و نقل ریلی برخوردار بود درحالی که اکنون قسمتی از شبکه مهم و حیاتی ریلی شمال به جنوب (تهران ــ سیرجان ــ بندرعباس) و خط آهن جنوب شرق کشور (که قادر است بندر سنگاپور را در جنوب شرق آسیا به فرانسه در اروپا متصل نماید) در استان کرمان واقع شده است که ۹۹۴ کیلومتر طول دارد و ۲۰ ایستگاه در این محدوده ریلی قرار دارد. این خطوط ریلی که از مهم‌ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی می‌باشد نقش مهمی در ترانزیت کالا از آسیای مرکزی به آب‌های آزاد دارد.

مخابرات : بی‌شک مخابرات در پیشرفت تکنولوژی، شکوفایی اقتصادی، روابط اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، کاهش آلودگی هوا و ترافیک و تبادل اطلاعات نقش با اهمیت و مؤثری دارد. شاخص‌های ارتباطی در استان بعد از پیروزی انقلاب رشد قابل توجه‌ای داشته که این رشد در ۵ ساله اخیر بسیار چشمگیر بوده است.

انرژی : تعداد مشترکین برق در قبل از انقلاب برابر با ۱۲۲۳۵۸ مشترک بوده است که این میزان در سال ۹۶ به ۱۱۴۸۰۴۸ مشترک افزایش یافت. از مهم‌ترین دستاوردهای انقلاب، با تلاش دولت مردان، برق دار شدن تمامی روستاهای با ۲۰ خانوار در استان می‌باشد. بیشترین میزان مصرف برق در سال‌های اخیر مربوط به بخش کشاورزی بوده که به‌دلیل برقی کردن چاه‌های آبی بوده‌است.

برای مطالعه

قبل از انقلاب ظرفیت تولید برق استان کرمان ۶۰ مگاوات بوده که درحال حاضر ۲۰۲۲ مگاوات است و این میزان با قبل از انقلاب قابل مقایسه نیست.

نیروگاه سیکل ترکیبی کرمان بزرگ‌ترین نیروگاه ترکیبی گاز و بخار کشور با تولید ۱۹۱۲ مگاوات برق در سال می‌تواند بیش از ظرفیت مورد نیاز، برق استان کرمان را تأمین کند و اگر معادن فراوانی که در این استان وجود دارد مورد بهره‌برداری قرار گیرند، از لحاظ برق مشکلی ندارند.

شکل ۵ــ۶ــ نیروگاه سیکل ترکیبی کرمان

شکل ۶ــ۶ــ سد جیرفت (سالانه ۸۰ مگا وات ساعت انرژی تولید می‌کند.)

آب : در سال ۹۶ بخش قابل توجه‌ای از مناطق شهری (۹۹/۷درصد) و مناطق روستایی (تقریباً ۶۴/۲ درصد) دارای شبکه آب آشامیدنی سالم و بهداشتی می‌باشند.

بیشتر بدانیم

درسال ۱۳۹۶ میزان مصرف آب برای هر انشعاب آب شهری در استان ۲۱۸ مترمکعب بوده است که بیشترین میزان مصرف مشترکین برای هر انشعاب، متعلق به شهرستان نرماشیر به میزان ۳۹۶ مترمکعب وکمترین میزان، متعلق به شهرستان رابر به میزان ۱۴۹مترمکعب می‌باشد.

نکته اساسی در ارتباط با هدر رفت آب موضوع حاشیه‌نشینی و وجود انشعابات غیرمجاز، نشت آب از شبکه توزیع به‌دلیل فرسودگی لوله‌ها و وسایل اندازه‌گیری با دقت کم می‌باشد.

صنایع و معادن : استان کرمان را بهشت معادن ایران می‌دانند و به‌دلیل پتانسیل بالای معدنی امکانات بالقوه زیادی برای ایجاد صنایع وابسته به محصولات معدنی دارد که بعضی از این معادن از غنی‌ترین معادن در سطح کل کشور می‌باشد. هم اکنون در این استان بیش از ۱۵۰ معدن شناسایی شده است. شناخت منابع معدنی استان جهت استفاده مفید و مؤثر آنها و ایجاد و توسعه صنایع کوچک و بزرگ وابسته به آن می تواند نقش مهمی در برنامه‌ریزی‌های صنعتی و عمرانی و نیز بهبود وضع اقتصادی استان داشته باشد.

برای مطالعه

این استان از لحاظ زمین‌شناسی و ذخائر معدنی دارای موقعیت ویژه‌ای است. بهره‌برداری از معادن فلزی مانند آهن، مس، سرب و روی دارای سابقه چند هزارساله در استان می‌باشد. عمده‌ترین معادن استان شامل معادن مس سرچشمه به ذخیره یک میلیارد تن، مس میدوک شهربابک به ذخیره ۸۰ میلیون تن، مس چهار گنبد به ذخیره ۴۵ میلیون تن و همچنین هشت معدن زغال سنگ با ذخیره‌ای معادل ۲۰۰ میلیون تن ، ۱۰ معدن سرب و روی و معادن سنگ آهن گل گهر سیرجان به ذخیره‌ای بیش از یک میلیارد تن و جلال آباد زرند با ذخیره‌ای معادل ۱۵۰ میلیون تن کرومیت بافت و اسفندقه و فاریاب جیرفت با ذخائری معادل یک میلیون تن همچنین ذخائر غیرفلزی سولفات دوسود راین، باریت رفسنجان، دولومیت سیرجان و سیلیس شهربابک و رفسنجان می‌باشد. علاوه بر آن معادن سنگ تزئینی استان کرمان به‌لحاظ میزان ذخیره انبوه و تنوع و کیفیت دارای جایگاه ویژه‌ای است. در سال‌های اخیر پروانه‌های بهره‌برداری معادن در استان رشد چشمگیری داشته به‌نحوی که سال ۸۸ نسبت به سال ۸۶ از رشد ۴۶/۵ درصدی برخوردار بوده است. استان کرمان از نظر ارزش تولیدات معدنی ۴۵ درصد از کل تولیدات معدنی کشور را به خود اختصاص داده که از این نظر رتبه اول را در کشور به خود اختصاص داده است. همچنین از نظر شاغلین در معدن و سرمایه‌گذاری در معادن مقام اول کشور را دارا است.

شکل۷ــ۶ــ کارخانهٔ زغال شویی زرند

شکل۸ــ۶ــ کارخانهٔ مس خاتون آباد شهربابک

فعالیت گروهی ۳ـ۶

۱ــ در محل زندگی شما کدام یک ازطرح‌های زیربنایی گفته شده اجرا شده است؟
۲ــ به‌کمک دبیر خود از یکی از طرح‌های اجرا شده یا درحال اجرا در محل سکونت خود بازدیدی به‌عمل آورید. از مجریان طرح، هدف از اجرای آن را جویا شوید.

۳ــ امور فرهنگی و اجتماعی

آموزش و پرورش : آموزش و پرورش به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، رسالتی خطیر در تربیت نسل جوان دارد. با نگاهی عمیق به اهداف آموزش و پرورش : تقویت و تحکیم مبانی اعتقادی و معنوی، رشد فضایل اخلاقی، ارتقای بینش اجتماعی و سیاسی، ایجاد روحیه شجاعت و عدالت، ترویج فرهنگ خدمت به مردم، پایبندی به نظم و انضباط اجتماعی، قانون گرایی و... که تمامی فعالیت وزارت آموزش و پرورش در طول شکوفایی انقلاب اسلامی در جهت تحقق این اهداف بوده است.

برای مطالعه

در سال تحصیلی ۱۳۹۷ تعداد ۶۳۵۹۲۲ نفر دانش‌آموز در ۵۸۳۵ آموزشگاه دولتی و غیرانتفاعی مشغول به تحصیل بودند. نمودار ۱ــ۶ درصد دانش‌آموزان را در مقاطع مختلف نشان می‌دهد.

آیا می‌دانید در دوره متوسطه دوم تعداد ۹۷۴ آموزشگاه در استان وجود دارد که دارای ۵۰۲۴ باب کلاس درس می‌باشد و تعداد ۹۰۳۶۵ دانش‌آموز تحصیل می‌کنند. آمار مربوط به‌میزان تراکم دانش‌آموز در کلاس نشان می‌دهد که این نسبت در استان برابر با ۱۸ نفر بوده است. که بیشترین تراکم دانش‌آموز در شهرستان زرند با ۲۰/۱ نفر و کمترین آن در کوهبنان با ۱۲/۲ نفر بوده است.

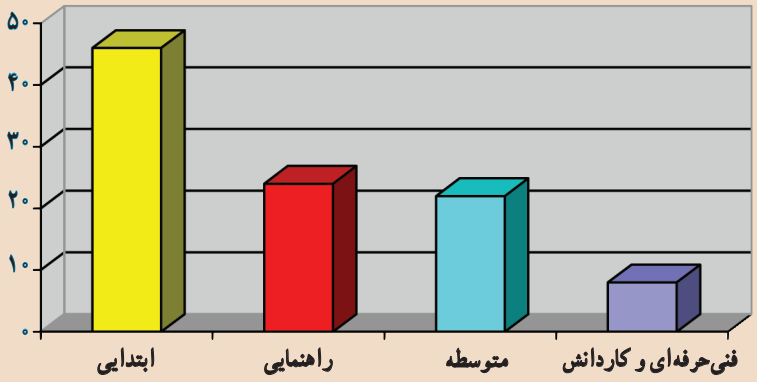

نمودار ۱ــ۶ــ درصد تعداد دانش‌آموزان استان در مقاطع مختلف تحصیلی

آموزش عالی : در استان کرمان جهت‌گیری اهداف دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به‌سوی ایجاد بستری مناسب برای آموزش، تحقیق و فناوری طی ۴۰ ساله پس از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است.

در سال تحصیلی ۹۷ـ۱۳۹۶ در مجموع ۱۲۲۸۷۹ نفر دانشجو در مراکز آموزش عالی استان مشغول به تحصیل بودند که با توجه به تعداد دانشجو در سال‌های اولیه انقلاب ـ۱۱۳۲ نفر ـ نشان از رشد قابل توجه آن دارد.

از شاخص‌ترین دانشگاه‌های استان می‌توان به شهید باهنر کرمان، علوم پزشکی کرمان و... اشاره کرد.

شکل ۹ـ۶ ـ دانشگاه شهید باهنر کرمان

شکل ۱۰ـ۶ ـ دانشگاه ولی عصر رفسنجان

جدول۳ــ۶ ــ مشخصات مهم‌ترین مراکز آموزش عالی استان

ردیف	نام دانشگاه	تعداد دانشکده / مرکز	تعداد رشته	تعداد دانشجو	دوره‌های تحصیلی
۱	شهید باهنر کرمان	۱۴	۱۰۲	۱۶۲۷۵	کاردانی ــ کارشناسی ــ کارشناسی ارشد ــ دکترا
۲	دانشگاه ولی‌عصر رفسنجان	۵	۲۵	۶۳۰۰	کاردانی ــ کارشناسی ــ کارشناسی ارشد ــ دکترا
۳	علوم پزشکی کرمان	۱۰	۸۲	۴۱۰۰	کاردانی ــ کارشناسی ــ کارشناسی ارشد ــ دکترا ــ دکترای تخصصی ــ دکترای فوق تخصصی
۴	علوم‌پزشکی رفسنجان	۳	۱۰	۱۳۴۹	کاردانی ــ کارشناسی ــ کارشناسی ارشد ــ دکترا
۵	دانشگاه پیام نور کرمان	۳۰ مرکز	۶۸	۴۰۳۴۹	کاردانی ــ کارشناسی ــ کارشناسی ارشد
۶	دانشگاه شهید چمران	۵ انستیتو	۱۹	۱۹۳۸۶	کاردانی ــ کارشناسی
۷	دانشگاه پیامبراعظم (واحد خواجه‌نصیر کرمان)	دو مرکز	۱۲	۱۰۳۵	کاردانی ــ کارشناسی
۸	دانشگاه آزاد اسلامی کرمان	۷	۹۵	۱۴۹۴۰	کاردانی ــ کارشناسی ــ کارشناسی ارشد

بهداشت و درمان : در سال ۵۹ در سطح استان ۱۸ بیمارستان و تعداد ۳۰ آزمایشگاه و ۴۱ داروخانه وجود داشت درحالی‌که با توجه به آمار سال ۱۳۹۶ درحال حاضر ۳۸ باب بیمارستان، ۸۷۴ باب خانه بهداشت، ۲۲۹ باب مرکز بهداشتی و درمانی شهر و روستایی ،۱۸۲ آزمایشگاه و ۳۱۴ داروخانه در سطح استان فعال می‌باشد.

مقایسه آمار سال ۱۳۵۹ با سال ۱۳۹۶ نشان از رشد چشمگیر خدمات بهداشتی و درمانی طی ۴۰ ساله انقلاب اسلامی در استان کرمان داشته است که بارزترین آنها را می‌توان به گسترش میزان پایگاه‌های اورژانس به ویژه اشاره کرد.

تربیت بدنی : در سال ۵۹ در استان ۱۶ زمین چمن فوتبال، ۲۷ استادیوم، ۱۷ سالن ورزشی و ۱۵ استخر وجود داشت که این میزان در سال ۹۶ به ۲۷۴ سالن ورزشی، ۱۲۹ زمین چمن فوتبال و ۳۵۴ زمین ورزشی روباز رسیده است.

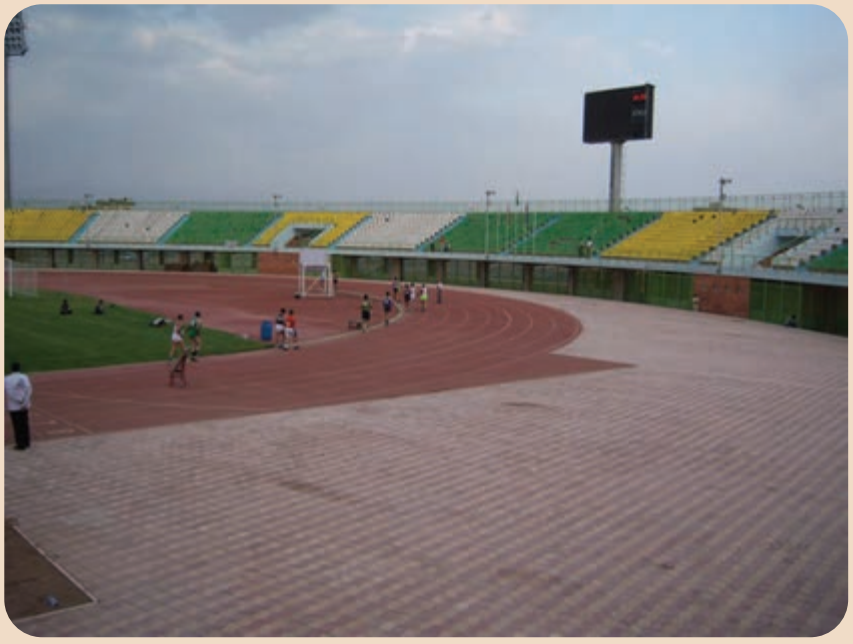

شکل ۱۱ــ۶ــ استادیوم ورزشی شهید باهنر کرمان

درس پانزدهم : چشم‌انداز آیندهٔ استان

در درس قبل با دستاوردهای انقلاب شکوهمند اسلامی در استان کرمان آشنا شدیم. با توجه به پتانسیل بسیار بالای این استان، موقعیت خاص، وجود پدیده‌های طبیعی و نیروی انسانی ماهر و کارآمد، جای آن دارد که این استان از آینده‌ای بسیار مطلوب و شکوفا در اکثر زمینه‌های توسعه برخوردار باشد. استان کرمان به جهت داشتن استعدادهای خدادادی و توان بالا در عرصه‌های طبیعی و نیروی انسانی فعال و متخصص سزاوار این است که از جایگاهی والا برخوردار باشد. ما در این درس سعی داریم که چالش‌های فراروی توسعه استان را بیان کنیم و امید است با برطرف شدن این محدودیت‌ها و تنگناها در یک افق ۲۰ساله شاهد توسعه و شکوفایی استان‌مان باشیم.

برخی از مهم‌ترین مشکلات و محدودیت‌ها برسر راه توسعه استان :

الف)کمبود ریزش‌های جوی و نبود بارش کافی در استان

ب) وجود مخاطرات طبیعی فراوان در استان (زلزله ــ خشک سالی ــ سرمازدگی ــ هجوم ماسه‌های روان)

ج) کاهش سطح آب‌های زیرزمینی در اکثر دشت‌ها به‌ویژه نواحی شمالی استان

د) عدم توجه به صنایع بالا دستی مربوط به معادن موجود در استان

و غیره.

بیشتر بدانیم

در سال ۱۳۸۵ حدود ۱/۵ میلیارد دلار کالای صادراتی در استان کرمان تولید شده که تنها ۷۰۰ میلیون دلار، یعنی کمتر از نصف آن از طریق گمرکات این استان صادر شده است. در زمینه تولیدات صنعتی و پتروشیمی استان کرمان در رده پنجم کشور است در حالی‌که در صادرات این بخش رتبه ۲۷ کشور را داراست. در بخش معدن جزو سه استان اول کشور هستیم. اما صادرات معدنی استان کرمان یک صدم تولیدات آن و در رتبه ۲۶ کشور قرار دارد. در زمینهٔ فرش نیز کرمان دچار افت قابل ملاحظه‌ای شده است و در تولید، در رتبه‌های برتر کشور ولی در صادرات در رتبه ۲۶ کشور قرار دارد که جای بررسی و کنکاش زیادی دارد. تنها در بخش کشاورزی است که هم در تولید و هم در صادرات رتبهٔ اول کشور به استان کرمان اختصاص دارد. شایان ذکر است که در ۳ سال اخیر با پیگیری‌های مستمر و جدیت مسئولین مختلف این وضعیت رو به بهبود است.

مهمترین اهداف و راهبردهای پیشنهادی برای توسعهٔ استان

الف) استفاده بهینه از آب‌های سطحی با اجرای طرح‌های آبخیزداری

ب) کنترل بهره‌برداری از چاه‌های عمیق و نیمه‌عمیق کشاورزی و کاهش بیلان منفی آب

ج) تقویت شبکه‌های زیربنایی (حمل و نقل ریلی ــ هوایی ــ زمینی ــ انرژی ــ مخابرات و . . .)

د) بالا بردن میزان ورود گردشگران داخلی و خارجی به استان با توجه به ظرفیت‌های بالای استان

ه) توسعه متوازن و رشد صنعت در استان با توجه به توان‌های محیطی

اهداف و راهبردهای توسعه در بخش کشاورزی و منابع طبیعی

ــ استفاده از شیوه‌های نوین آبیاری جهت کاهش مصرف آب

ــ بازاریابی محصولات کشاورزی در داخل و خارج از کشور

ــ استفاده از شیوه‌های کشاورزی جدید همراه با اصلاح گونه‌های گیاهی

ــ بارور کردن ابرها جهت ایجاد باران مصنوعی با توجه به خشکسالی چندین ساله استان

ــ تثبیت شن‌های روان برای جلوگیری از گسترش بیابان‌ها در شهرستان‌های ریگان و بم

شکل ۱۲ــ۶ــ شیوه‌های نوین آبیاری (بارانی)

شکل۱۳ــ۶ــ احیای پوشش گیاهی جهت تثبیت شن‌های روان

شکل۱۴ــ۶ــ هجوم ماسه های روان و ایجاد مشکل برای خطوط راه آهن

۱ــ اهداف و راهبردهای توسعه در بخش آب

ــ راه حل کوتاه مدت : که همان جلوگیری از حفر چاه و بستن چاه‌های غیرمجاز و کنترل و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌های مجاز می‌باشد.

ــ راهکار میان مدت : ساخت سد می‌باشد که از جمله اقدامات در این خصوص ساخت چند سد مهم مانند نساءبم، سد بافت، و سد شهیدان امیر تیموری (صفا رود رابر) و... است.

ــ از راهکارهای بلندمدت می‌توان به انتقال آب حوضه به حوضه برای شهرهای شمالی اشاره کرد.

شکل ۱۵ــ۶ــ سد سیرجان

شکل ۱۶ــ۶ــ سد سنگریزه‌ای نساء بم

اهداف و راهبردهای توسعه در بخش صنعت و معدن

ــ ایجاد صنایع تبدیلی و بسته‌بندی بیشتر در بخش کشاورزی

ــ تجهیز و توسعه شهرک‌های صنعتی و مطالعه شهرک‌های صنعتی جدید در استان

ــ احداث و راه‌اندازی صنایع مادر با توجه به توان بالای معدنی استان

ــ پیشگیری از آلودگی‌های زیست‌محیطی و کاهش آن از طریق اجرای طرح‌های زیست محیطی

ــ گسترش فعالیت‌های اکتشافی به‌منظور دستیابی به پتانسیل‌های جدید

ــ ایجاد کارخانه‌های فرآوری جهت جلوگیری از ارسال مواد خام به سایر استان‌ها

ــ آموزش و بالا بردن توان نیروی انسانی و ایمنی محیط کار جهت جلوگیری از بروز خطرات احتمالی

شکل ۱۷ــ۶ــ کارخانهٔ سیمان کرمان

شکل ۱۸ــ۶ــ کارخانهٔ سیم و کابل کرمان

۲ــ اهداف و راهبردهای توسعه در بخش میراث فرهنگی و گردشگری

ــ احیا و مرمت بناهای تاریخی و دیدنی

ــ شناساندن مناطق دیدنی و جاذبه‌های استان به توریسم داخلی و خارجی

ــ احداث و راه‌اندازی هتل‌ها و مراکز فروش تولیدات محلی و صنعتی در مناطق توریستی استان

ــ ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

ــ ایجاد پروازهای داخلی و خارجی بیشتر در سطح استان جهت سهولت رفت و آمد

شکل ۱۹ــ۶ــ باغ شاهزاده ماهان

ــ ایجاد دفاتر خدماتی گردشگری و راه‌اندازی تورهای استان گردی

ــ اجرای هرچه سریعتر طرح فاضلاب شهر کرمان که بالا آمدن آب سبب تخریب اماکن دیدنی شده است.

شکل ۲۰ــ۶ــ مسجد جامع کرمان

۳ــ اهداف و راهبردهای توسعه در بخش بازرگانی و حمل و نقل

ــ تسریع در احداث بزرگراه‌ها و جاده‌های دو بانده استان

ــ تسریع در احداث خطوط ریلی و ارتباط با سایر استان‌ها

ــ توسعه و ارتقای فرودگاه‌های استان، طراحی و مطالعه فرودگاه‌های جدید در سایر شهرستان‌ها

ــ ایجاد مناطق ویژه اقتصادی در مناطقی از استان

شکل ۲۱ــ۶ــ منطقهٔ ویژهٔ اقتصادی ارگ جدید بم (کارخانهٔ خودروسازی)

۴ــ اهداف و راهبردهای توسعه در زمینه آموزش عالی و آموزش و پرورش

ــ توسعه و مقاوم‌سازی فضاهای آموزشی به‌ویژه در روستاهای استان

ــ به‌کارگیری و ساماندهی نیروی انسانی متخصص در آموزش و پرورش

ــ توزیع عادلانه منابع، فرصت‌ها و امکانات با نگاه عدالت آموزشی مخصوصاً در مناطق محروم استان

ــ توسعه و تجهیز فضاهای آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی

ــ توسعه تحصیلات تکمیلی با توجه به توان های استان

ــ توسعه مراکز فنی و حرفه ای در سطح استان

شکل ۲۲ــ۶ــ سازمان آموزش وپرورش استان کرمان

فعالیت گروهی ۴ـ۶

ــ از طرح‌های انجام شده در محل سکونت خود در زمینه بهداشت و درمان توسط دولت جمهوری اسلامی نمونه‌هایی را ذکر کنید.

برای مطالعه

۵ــ اهداف و راهبردهای توسعه در زمینه بهداشت و درمان

ــ ایجاد مراکز درمانی و بهداشتی مناسب به ویژه در مناطق محروم استان

ــ توجه به وضعیت سلامت خانواده‌ها به ویژه با طرح پزشک خانواده

ــ تقویت بیمارستان‌های نواحی جنوبی به پزشک متخصص و ایجاد مراکز تشخیص طبی

ــ برنامه‌ریزی جهت ایجاد سهمیه پذیرش دانشجوی بومی برای دانشگاه علوم پزشکی استان

ــ کاهش استفاده از سموم دفع آفات نباتی که در استان ۵ برابر میانگین جهانی می‌باشد.

ــ سرمایه گذاری و ورود بخش خصوصی و پزشکان در طرح های درمانی استان

۶ــ اهداف و راهبردهای توسعه در بخش اجتماعی و فرهنگی

ــ گسترش مراکز فرهنگی در استان (سینما، کتابخانه و...)

ــ ایجاد فرصت‌های اشتغال‌زایی برای کاهش نرخ بیکاری

ــ ساماندهی افاغنه که ۱۰ درصد جمعیت استان را تشکیل داده‌اند و ۹۰ هزار شغل را از جمعیت ۱۴/۹ درصدی بیکار استان در اختیار دارند.

۷ــ اهداف و راهبردهای توسعه در زمینه تربیت بدنی

ــ تکمیل پروژه‌های ورزشی

ــ سرمایه گذاری در رشته‌های ورزشی متناسب با هر منطقه

ــ احداث سالن‌های ورزشی چند منظوره

ــ توجه به ورزش بانوان و تقویت رشته‌های مخصوص بانوان

ــ راه اندازی و فعال کردن هیئت‌های رشته‌های مختلف ورزشی در سراسر استان

۸ــ اهداف و راهبردهای توسعه در بخش عمران شهری و روستایی

ــ تسریع در عملیات گازرسانی به تمامی مناطق استان به ویژه نواحی سردسیر

ــ اصلاح و ترمیم شبکه آب آشامیدنی

ــ ساماندهی و مرمت بافت‌های فرسوده و محلات قدیمی شهرها

ــ اجرا و ساماندهی طرح های هادی روستایی

ــ ایجاد تسهیلات لازم جهت بهبود وضعیت (مسکن اشتغال) روستاییان و جلوگیری از مهاجرت آنها

ــ برنامه‌ریزی جهت بالا بردن کیفیت راه‌های روستایی و شهری

ــ جلوگیری از ساخت و ساز غیراصولی و بالا بردن کیفیت ابنیه روستاها و شهرها

ــ توسعه مراکز ICT روستایی، خانه بهداشت در سطح روستاهای استان

بیشتر بدانیم

موادمخدر به‌عنوان چهارمین تهدید مهم جهان بزرگترین مشکل کرمان است و سال‌هاست مردم این سرزمین بار سنگین فرهنگی و اجتماعی این پدیده شوم را به دوش می‌کشند. مواد مخدر چهارمین تهدید بزرگ جهان بعد از فقر، آلودگی محیط زیست و بمب هسته‌ای می‌باشد. یکی از آسیب‌هایی که کرمان را به شدت مورد تهدید قرار داده، بحث قاچاق مواد مخدر از افغانستان و استان‌های شرقی به سایر مناطق کشور و اروپا از مسیر کرمان است و استان کرمان تنها به این دلیل مدت‌هاست که بار سنگین فرهنگی و اجتماعی قاچاق موادمخدر را به دوش می‌کشد و متحمل خسارات زیاد مالی و تقدیم هزاران شهید برای مقابله با این بلای خانمان سوز شده است.

تقدیر و تشکر

در پایان مراتب تقدیر خود را از همکاری نهادها، سازمان‌ها و ارگان‌های زیر که مؤلفان را یاری کرده‌اند، اعلام می‌داریم و از دبیران فرهیخته و سرگروه‌های جغرافیا در سراسر استان که نظرات و پیشنهادهای ارزشمند و سازندهٔ خود را با ما در میان گذاشتند، سپاسگزاری می‌نماییم.

سازمان مدیریت وبرنامه‌ریزی استان کرمان

معاونت مدیریت وبرنامه‌ریزی استانداری استان کرمان

اداره کل حفظ آثار ونشر ارزش‌های دفاع مقدس استان کرمان

سازمان جهاد کشاورزی شمال و جنوب استان کرمان

سازمان صنایع و معادن استان کرمان

سازمان هواشناسی کرمان

سازمان آب منطقه‌ای استان کرمان

اداره کل راه و ترابری شمال و جنوب استان

مرکز کرمان شناسی

بخشداری شهداد

سازمان فضایی ایران

از ریاست محترم و معاون محترم آموزش متوسطهٔ اداره کل آموزش و پرورش استان کرمان به‌خاطر حمایت‌های مجدانه، رئیس گروه تکنولوژی و گروه‌های آموزشی اداره کل آموزش و پرورش استان کرمان به‌واسطه برنامه‌ریزی و هماهنگی لازم و از شرکت خدمات رایانه‌ای رایان‌گستر ساینا برای انجام طراحی و امور گرافیکی این اثر سپاسگزاریم و موفقیت همهٔ این عزیزان را در خدمت به گسترش علم و توسعهٔ فرهنگ اسلامی در کشور از خداوند متعال خواستاریم.

از کلیهٔ صاحب نظران و دبیران محترم و دانش‌آموزان و اولیای آنان خواهشمندیم نظرات اصلاحی خود را دربارهٔ مطالب این کتاب به نشانی گروه‌های آموزشی متوسطهٔ اداره کل آموزش و پرورش استان کرمان ــ صندوق پستی ۳۵۳ و یا پست الکترونیکی زیر ارسال نمایند.

jelali2005@yahoo.com

آدرس اینترنتی گروه جغرافیای استان کرمان : https: //geo.kermansch.ir

گروه مؤلفان و گروه آموزشی جغرافیای ادارهٔ کل آموزش و پرورش استان کرمان